

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ VE TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE SELÜLOZ VE KÂĞIT FABRİKALARI
İŞLETMELERİNİN (SEKA) TÜRKİYE EKONOMİSİNE
KATKILARI (1970-1990)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yavuz USTA

KOCAELİ 2023

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ VE TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE SELÜLOZ VE KÂĞIT FABRİKALARI
İŞLETMELERİNİN (SEKA) TÜRKİYE EKONOMİSİNE
KATKILARI (1970-1990)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yavuz USTA

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin YARDIMCI

KOCAELİ 2023

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ VE TARİHİ BİLİM DALI

TÜRKİYE SELÜLOZ VE KAĞIT FABRİKALARI
İŞLETMELERİNİN (SEKA) TÜRKİYE EKONOMİSİNE
KATKILARI (1970-1990)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Yavuz USTA

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 05.07.2023/19

KOCAELİ 2023

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	V
RESİMLER, TABLOLAR, GRAFİKLER, RESİMLER VE HARİTALAR.....	VI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	2
1.KAĞIDIN BULUNUŞU VE DÜNYADA YAYILIŞI.....	2
1.1.KAĞIT ÖNCESİ YAZI YAZILAN YÜZEYLER.....	2
1.1.1. Yazının Doğuşu.....	3
1.1.2. Duvar Yazıtları ve Taş Yazıtlar.....	5
1.1.3. Kil Tabletler.....	6
1.1.4. Papirüs.....	9
1.1.5. Parşömen.....	11
1.2. KAĞIDIN İCADI VE YAYILIŞI.....	13
1.2.1. Kağıdın icadı.....	13
1.2.2. Asya’da kağıt imalatı.....	14
1.2.3. İslam dünyasında kağıt imalatının.....	15
1.2.4. Avrupa’da kağıt imalatının başlaması	17
1.3. KAĞIT ÜRETİMİNİN MAKİNELEŞMESİ VE MATBAA.....	18
1.3.1. Matbaanın Keşfi Ve Kağıt Talebi.....	18
1.3.2. Kağıt Üretiminin Makineleşmesi.....	20
İKİNCİ BÖLÜM.....	22
2.OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA VE TÜRKİYE’DE KAĞIT SANAYİİ.....	22
2.1. OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA KAĞIT SANAYİİ.....	22
2.1.1.Amasya Kağıthanesi (XV. Yüz Yıl Başı).....	24
2.1.2.İstanbul Kağıthanesi (1453- 1509).....	24
2.1.3. Bursa Kağıthanesi (Xv. Yüz Yıl).....	25
2.1.4. Yalova (Yalakabad) Kağıthanesi (1745).....	26
2.1.5. Beykoz (Hünkar İskelesi) Kağıthanesi (1804).....	28
2.1.6. İzmir Kağıt Fabrikası (1846).....	29
2.1.7. Beyrut Kağıthanesi (1880)).....	30

2.1.8. Beykoz Hamidiye Kağıt Fabrikası (1893).....	31
2.2.TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE KAĞIT İMALATI.....	34
2.2.1. Sümerbank İzmit Kağıt Ve Karton Fabrikası.....	34
2.2.1.1.Sümerbank ve Kuruluş Amacı.....	34
2.2.1.3.Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasının Konumu.....	37
2.2.1.4.İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasının Kurulmasının Tarihsel Süreci.....	38
2.2.1.5.İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasında Üretim.....	44
2.2.1.6.SEKA'nın Kapanışı ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne Devredilmesi.....	48
2.2.1.7.SEKA'nın Kurucu Müdürü Mehmet Ali Kağıtçı'nın Hayatı.....	52
2.2.1.8.SEKA Kronolojisi.....	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	57
3.SEKA KAĞIT FABRİKASININ TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI.....	57
3.1. TÜRKİYENİN KAĞIT İHTİYACI.....	58
3.1.1. Türkiye'de Toplam ve Kişi Başı Kağıt Tüketimi.....	59
3.1.2. Türkiye'nin Kağıt Üretimi.....	61
3.1.2.1. SEKA'nın Kağıt Üretimi.....	61
3.1.2.1.1. Türkiye Kağıt Üretiminde SEKA'nın Payı.....	64
3.1.2.1.2.Türkiye Kağıt Tüketiminde SEKA'nın Payı	65
3.1.2.2. Özel Sektörün Kağıt Üretimi.....	66
3.1.2.3.Toplam Yurtiçi Kağıt İmalatı.....	68
3.1.3. Türkiye'nin Kağıt İthalatı ve Kağıt Üretiminin İthalatı Karşılama Oranı.....	69
3.1.3.1. Türkiye'nin Kağıt İthalatı.....	69
3.1.3.2. Türkiye Kağıt Üretiminin İthalatı Karşılama Oranı.....	71
3.2.SEKA'DA ÇALIŞMA HAYATI.....	74
3.3.SEKA'DA KARLILIK VE VERİMLİLİK.....	78
3.3.1.SEKA'nın Kârlılığı.....	78
3.3.2.SEKA'da Verimlilik.....	80
SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA.....	85
ÖZGEÇMİŞ.....	90

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kâğıt fabrikası, "Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası" adı ile 1936 yılında Kocaeli'nde kurulmuştur. 21.06.1955 tarihinde Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmesi (SEKA) ismini alan fabrika daha da büyüyerek, 2., 3., 4., ve 5., kağıt fabrikalarını da bünyesinde kurmuş ve ithalatı azaltma vazifesine tüm hızıyla devam etmiştir. 1970'li yıllarla beraber büyük atılımlar gösteren SEKA Zonguldak, Kastamonu, Giresun, Afyon, Bolu, Muğla, Balıkesir, Mersin illerindeki müesseselerini faaliyete geçirmiştir. Ülkeyi ithal ürünlere bağımlılıktan kurtarmak için kurulmuş Cumhuriyetin ilk sanayi kuruluşlarından olan SEKA, 1953 yılından itibaren ithalatı yüzde elli bandından geriye düşürmeyi başarmış ve 1970'lerden itibaren memleketin kağıt ihtiyacının çok büyük bir bölümünü tedarik ederek ülke ekonomisine yeri doldurulamaz faydalar sağlamıştır. SEKA 1980'lerde önceki yıllarda yapmış olduğu yatırımların meyvesini toplayarak büyük tonajlarda kağıt imalatı gerçekleştirse de bu yıllarda yurtiçi tüketimi karşılama oranı yıl be yıl düşmüştür. 1980'lerin Neo-liberalizm dalgasından payını fazlasıyla alan SEKA'nın yeni tesis açması planları durdurulduğu gibi mevcut müesseselerinin yenilemesi izni dahi verilmemiştir. Kocaeli dışındaki müesseseleri zamanla özelleştirilen veya kapatılan SEKA'nın İzmit SEKA fabrikasının faaliyetine 2005'te zarar etmesi ve teknolojisinin yetersizliği sebebiyle tamamen son verilmiştir. Fabrika yerleşkesinin kentsel yaşama yeniden entegre edilebilmesi için 2006'da arazinin sahil kısmı SEKA Park adıyla rekreasyon ve kültür alanı haline getirilmiştir. 2005'te tescillenerek korunması gerekli endüstri mirası kabul edilen SEKA I. Kağıt Fabrikası'nın kalan kısmında ise kuruluşunun 80. yılında, 06 Kasım 2016 tarihinde SEKA Kağıt Müzesi açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: SEKA, Kağıt, Fabrika, Müze, Sümerbank.

ABSTRACT

The first paper mill of the Republic of Turkey was established in Kocaeli in 1936 under the name of "Sümerbank İzmit Paper and Cardboard Factory". The factory, which took the name of Turkey Pulp and Paper Mills Enterprise (SEKA) on 21.06.1955, grew even more and established the 2nd, 3rd, 4th, and 5th paper mills within its body and continued its duty of reducing imports at full speed. Having made great strides in the 1970s, SEKA launched its establishments in the provinces of Zonguldak, Kastamonu, Giresun, Afyon, Bolu, Muğla, Balıkesir and Mersin. SEKA, one of the first industrial establishments of the Republic, which was established to save the country from dependence on imported products, succeeded in reducing imports from the fifty percent band since 1953 and has provided irreplaceable benefits to the country's economy by supplying a large part of the country's paper need since the 1970s. Although SEKA produced paper in large tonnages in the 1980s by reaping the fruits of the investments it had made in previous years, the rate of meeting domestic consumption decreased year by year in these years. Taking its share from the Neo-liberalism wave of the 1980s, SEKA's plans to open new facilities were stopped, and even the renewal of its existing institutions was not allowed. SEKA, whose establishments outside Kocaeli were privatized or closed over time, were completely terminated in 2005 due to the loss of the İzmit SEKA factory and the inadequacy of its technology. In order to reintegrate the factory campus into urban life, the coastal part of the land was transformed into a recreation and cultural area under the name of SEKA Park in 2006. In the remaining part of the SEKA I. Paper Factory, which was registered in 2005 and accepted as an industrial heritage to be protected, the SEKA Paper Museum was opened on 06 November 2016, on the 80th anniversary of its establishment.

Keywords: SEKA, Paper, Factory. Museum, Sümerbank.

SİMGELER VE KISALTMALAR

a.g.e	: adı geçen eser
a.g.m	: adı geçen makale
AŞ	: Anonim Şirket
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BYDK	: Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
IMF	: International Monetary Fund
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
Km	: Kilometre
Kg	: Kilogram
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
ÖYK	: Özelleştirme Yüksek Kurulu
s.	: Sayfa
s.s.	: Sayfa Sınırı
S	: Sayı
SELÜLOZ-İŞ	: Türkiye Selüloz, Kağıt ve Mamulleri İşçileri Sendikası
SEKA	: Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmeleri
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TL	: Türk Lirası
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: ve diğerleri
yy	: Yüzyıl

TABLÖLAR

Tablo 1: SEKA Müesseselerinin Kağıt Üretimleri (1970-1990).....	62
---	----

GRAFİKLER

Grafik 1: Türkiye’de Okuryazarlık Oranı.....	58
Grafik 2: Türkiye’de Kağıt Tüketimi (Kg.).....	59
Grafik 3: Türkiye’de Toplam Kağıt Tüketimi.....	60
Grafik 4: SEKA Kağıt Üretimi (1970-1990).....	61
Grafik 5: Türkiye Kağıt Üretiminde SEKA’nın Payı (1970-1990).....	64
Grafik 6: Türkiye Kağıt Tüketiminde SEKA’nın Payı (1970-1990).....	65
Grafik 7: Türkiye’de Özel Sektör Kağıt Üretimi (Ton).....	67
Grafik 8: Türkiye’de Toplam Yurt İçi Üretim.....	68
Grafik 9: Türkiye’de Kağıt İthalatı (TON).....	70
Grafik 10: Türkiye’de Toplam Yurtiçi Üretim ve İthalat Rakamları.....	72
Grafik 11: Türkiye’de Toplam Yurtiçi Üretim ve İthalat Rakamları Oranı.....	73
Grafik 12: SEKA’nın Toplam Çalışan Sayıları.....	74
Grafik 13: SEKA’da Memur Çalışan Sayıları.....	75
Grafik 14: SEKA’da Sözleşmeli Personel Sayıları.....	76
Grafik 15: SEKA’da İşçi Sayıları.....	77
Grafik 16: SEKA’da Karlılık.....	79
Grafik 17: SEKA’da Verimlilik.....	80

GÖRSELLER

Görsel 1:Fransa Houte-Garonnen şehrindeki Marsoulas mağarasındaki 18 bin yıllık duvar resmi.....	3
Görsel 2:Mağara resimlerinin özelleşerek önce hiyerogliflere sonra alfabeye dönüşmesi.....	4
Görsel 3:Mısır’ın Karnak tarihi şehrinde Amon-Ra Tapınağının duvarına kazılmış olan firavun tarihçesi.....	5

Görsel 4:Mısır hiyerogliflerinin çözülmesini sağlayan üç alfabe ile kazınmış olan meşhur Rosetta taşı.....	6
Görsel 5:Küçükbaş hayvan kayıtlarını gösteren Kil tabletler ve çivi yazısı için kullanılan yazı malzemeleri.....	7
Görsel 6: Resimlerin biçimsel ve içerik olarak çivi yazısına dönüşmesi.....	8
Görsel 7: Papirüse hiyeroglif ile yazılmış Mısır Padihorpara Ölüler Kitabı.....	10
Görsel 8: Bergama’da yapılmış modern bir parşömen örneği.....	12
Görsel 9: Parşömene yazılarak kitap biçiminde toplanmış 5. yüzyıla ait bir İncil.....	13
Görsel 10:Sümerbank Logosu.....	36
Görsel 11:Sümer Holding’in Logosu.....	36

HARİTALAR

Harita 1:Kocaeli İl’inin Türkiye illeri içindeki konumu.....	37
Harita 2:Kocaeli’nin İlçeleri ve İzmit İlçesinin konumu.....	37
Harita 3:SEKA Fabrikasının İzmit İlçesindeki konumu.....	38

FOTOĞRAFLAR

Foto 1:Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasının Temel Atma Töreni-14.08.1934.....	41
Foto 2-3 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasının Temel Açma Hafriyat Çalışmalarında ortaya çıkan mimari kalıntılar ve arkeolojik eserler-1934-1938.....	41
Foto 4 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasının Açılış Töreni-06.11.1936....	42
Foto 5 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası Açılış Gününde-06.11.1936....	42
Foto 6 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası-1936-41.....	43
Foto 7 SEKA Kağıt Fabrikaları-1950’ler.....	43
Foto 8 Solda SEKA Camii, önde Necati Bey İlkokulu ve arka kısımda SEKA Kağıt Fabrikaları-1961.....	44
Foto 9 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası’nda üretilen ilk kağıt, Müdür Mehmet Ali Kağıtçı ve fabrika personeli-18.04.1936.....	45
Foto 10 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası’nda üretilen ilk kağıt İzmit sokaklarında dolaştırılırken-1936.....	45

Foto 11-ÖYK tarafından SEKA'nın Kocaeli Büyükşehir Belediyesine devredilmesine ilişkin imzalanan protokol-2005.....	50
Foto 12 ÖYK tarafından SEKA'nın Kocaeli Büyükşehir Belediyesine devredilmesi kararı-2005.....	51
Foto-13 SEKA'nın Kurucu Müdürü Mehmet Ali Kağıtçı.....	54
Foto-14 Mehmet Ali Kağıtçı Avrupa'daki işçilik yıllarında.....	54

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kağıt fabrikası, Kurucu Müdür Kağıt ve Kimya Mühendisi Mehmet Ali Kağıtçı'nın özverili çalışmaları ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün öncü desteğiyle "Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası" adı ile 1936 yılında Kocaeli'nde kurulmuştur. SEKA kapandığı tarihe kadar Türkiye Cumhuriyeti için en önemli KİT'lerden biri olmayı başarmıştır. Ülkenin farklı bölgelerinde kurulmuş olan fabrikalarıyla ülkenin kalkınmasına önemli katkıları vermiştir.

SEKA ve Türkiye'deki kağıt imalatı ile ilgili olarak literatürde eğitim, kültürel faaliyet ve KİT'lerin tarihi gibi birçok araştırma yapılmıştır. Ancak genel olarak Türkiye ekonomisine katkıları noktasındaki çalışmalar ilk dönemlerini ele almıştır. Bu tez çalışması var olan bu eksikliği tamamlamak amacıyla SEKA'nın en büyük olduğu 1970-1990 dönemini genel olarak ele almaya çalışmış ve SEKA'nın Türkiye ekonomisine yaptığı katkıları ortaya koymayı amaçlamıştır. Tezde "SEKA'nın kağıt imalatı Türkiye için ne kadar önemliydi? SEKA ekonomik olarak ülke için hangi boşluğu doldurmaktaydı? Türkiye ekonomisine katkıları nelerdi? Soruları cevaplandırılmıştır.

SEKA ve Türkiye'deki kağıt imalatı ile ilgili olarak literatürde önemli eserlerde bulunmaktadır. Bunlardan ilki Mehmet Ali Kağıtçı'nın 1966 yılında yayınlanan Modern Kağıt İmalinin 30'ncü Yıldönümünde Hatırladıklarım ve Düşündüklerim adlı eseridir. Bir diğer önemli çalışma ise Uygur Kocabaşoğlu başkanlığında yazılan ve 1995 yılında yayınlanan SEKA Tarihi adlı eserdir. Eser SEKA'nın kuruluşundan itibaren yazılmış en kapsamlı eserlerden biridir. SEKA ile ilgili diğer bir önemli çalışma ise Emre Dölen tarafından 2015 yılında yayınlanmış olan Dünyada ve Türkiye'de Kağıtçılığın Öyküsü adlı eserdir. Genel olarak kağıdın tarihini anlatan bu eser Türkiye özelinde kağıtçılığı ve SEKA tarihini detaylı bir şekilde ele almıştır. SEKA ile ilgili bir diğer önemli çalışma ise Devletçiliğin Oluşumunda SEKA adlı Kemal Bakar'ın 1999 yılında yayınladığı doktora tezidir. Bu çalışmada SEKA devletçilik ilkesi için önemi açısından incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAĞIDIN BULUNUŞU VE DÜNYADA YAYILIŞI

İnsanı diğer canlı türlerinden ayıran özelliği düşünebilmesi ve bunu konuşma yeteneği sayesinde diğer insanlarla paylaşabilmesidir. Konuşma insanoğlunun deneyimlerini başkalarıyla paylaşabilmesine ve bu deneyimlerin başka sorunların çözülmesinde kullanılabilmesine imkân tanıyordu. Bu deneyimlerin aktarılması, gelecek kuşaklara bilgi aktarımı, tarihte bir iz bırakma isteği ilk insanların konuştuklarını somutlaştırma arayışını başlatmıştır (Albayrak, 2016: 16-18, Başuslu, 2019: 5-6).

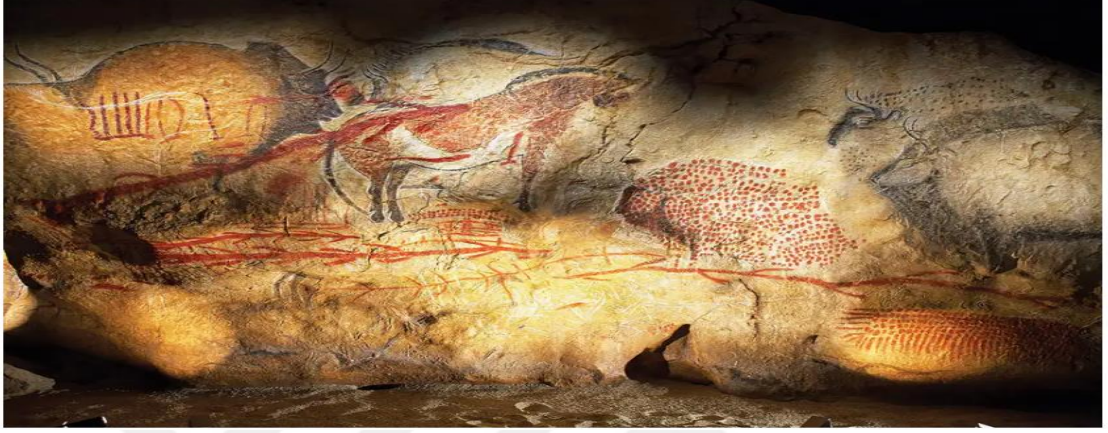
Konuşmanın bir şekle bürünmesi ise ilk olarak ilkel insan topluluklarının evi de olan mağara duvarlarına belli belirsiz çizimler yapmasıyla ortaya çıkmıştır. İlk olarak oldukça gerçekçi resimler olarak çizilen bu bilgi taşıma aparatı zamanla sembolik resimlere dönüşmeye başlamıştır. Yazı malzemesi taşlar, kayalardı ve zamanla boyalarda işe dâhil oldu. Taşların üzerine kazınan ve mağara duvarlarına çizilen bu işaretler ideografik yazıya geçişte ilk basamak olan ve bugüne değin var olabilen ilkyazı örnekleri olmuştur (Küçükali ve Taşgın, 2017: 131-139).

1.1.KAĞIT ÖNCESİ YAZI YAZILAN YÜZEYLER

İnsanlar gelecekle ve çevreleriyle bu iletişimi kurabilmek için yaşadıkları çevredeki taşların üzerine, mağara duvarlarına, su kaynaklarının bulunduğu, insan topluluklarının sık kullandığı geçiş yollarındaki büyük kayaların yüzeyine bilgi aktarımı veyahut önemli bir olayı betimlemek için gerçekçi resimler çizmişlerdir. Zamanla bunlara inançlarla ilgili resimler de eklenmiştir. Her ne kadar tarihçiler ulu ağaçların gövdesine de bu şekilde kullanıldığını tahmin etse de doğada çabucak yok olan odun malzemesiyle ilgili elimizde herhangi bir kanıt yoktur (Dölen,2015: 1-2).

İnsanlar, duvar resimlerinin yanında, düz satırlı kemiklere, tahtalara ve taşlara ve ilerleyen zamanlarda, kili kullanmayı öğrendiklerinde, kil tabletlere, bitkisel kaynak

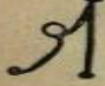
olarak papirüse ve ağaç yapraklarına daha sonradan deriden elde edilen parşömene resimler çizmişler ve yazı yazmışlardır (Kağıtçı,1936: s. 1-2)(Bkz.Görsel-1).

Görsel-1: Fransa Houte-Garonnen şehrindeki Marsoulas mağarasındaki 18 bin yıllık duvar resmi. (Kaynak: URL-1)

1.1.1. Yazının Doğuşu

Mağara duvarlarına veya büyük kayalara çizilen, unutulmaması istenen kişileri veya olayları, gelecek nesillere aktarmak için yapılan resimler zaman içinde özelleşerek sembolleşmeye başlamıştır. Daha sonra bu sembollerin ne anlama geldiğini, hangi sembolün hangi olayı veya durumu belirttiğini saptamak üzere çizgi ve çizgi gruplarına dönüşmesiyle yazı mefhumunun ilk hali ortaya çıkmıştır (Albayrak, 2016: 16-20) (Bkz.Görsel-2).

HIEROGLYPHIC.	TRANSITION.	CHARACTER.	ANCIENT NAME.	MEANING.
			שָׁן SAH.	THE MOON.
			לָּ AUL.	THE LEGS.
			פֶּה PHEH.	THE FACE.
			צִי TZI.	A HORNED BEAST
			כָּן KAV.	A BOAT.
			רָאָה RAH.	A HAWK.
			שֵׁשׁ SHISH.	THE SUN.
			תָּהָת THATH	A TENT.

Görsel-2- Mağara resimlerinin özelleşerek önce hiyerogliflere sonra alfabeye dönüşmesi. (Kaynak: URL-2)

Yazının bulunuşunun ardından sathına yazılacak malzeme arayışı da başlamış ve bunun için insanoğlu tarih içinde farklı bölgelerde farklı çözümler bulmuştur. Sathına yazmak için çok farklı malzemeler kullanılmıştır; kemikler, ağaç kabukları, ipekli kumaşlar, gibi çeşitli malzemeler kullanılmış olmakla birlikte başlıca malzemeler kil tabletler, papirüs ve parşömen olmuş ve sonunda kağıt ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kalıcı olması istenilen önemli yazılar veya resimler taş üzerine oyularak kazınmıştır. Bilhassa Eski Mısır'da yazmak için papirüs kullanılırken diğer yandan da tapınak ile mezar duvarlarına birçok resim ile yazı kabartma olarak kazınmıştır (Dölen,2015: 2-3).

1.1.2. Duvar Yazıtları Ve Taş Yazıtlar

Yazının icadından önce insanlar gelecek nesillere aktarmak amacıyla başarılı bir av partisini veya önemli olayların resimlerini duvarlara çizmişlerdir. Kalıcı olması istenen, gelecek nesillerin de bilmesi istenen önemli olaylar resim şeklinde taş üzerine oyularak kazınmıştır. Önemli yolların üzerindeki büyük kayalara resimsel haritalar yahut görülmesi kolay yerlerdeki düz kaya satırlarına bir savaşın anlatımı resim olarak kazınmıştır. Yazının resimlerden dönüşerek oluşmasıyla beraber taş yazıtlar ortaya çıkmıştır (Yıldız,2021: s.129-133).

Görsel-3: Mısır'ın Karnak tarihi şehrinde Amon-Ra Tapınağının duvarına kazılmış olan firavun tarihçesi.(Kaynak: URL-3)

Antik Mısır'a ait ilkyazı örnekleri duvarlara veya taş dikitlere nakşedilmiştir. Zamanla papirüsü icat etmiş olsalar da, bu yazı yüzeyinin zamana karşı dayanıksızlığını gören mısırlılar, önemli olayları ve Firavun tarihçelerini duvar yazıtlarına ve taş yazıtlara işlemeye devam etmişlerdir (Hüseynova,2019: 123-128).

Görsel-4: Mısır hiyerogliflerinin çözülmesini sağlayan üç alfabe ile kazınmış olan meşhur Rosetta taşı. (Kaynak: URL-4)

Diğer toplumlar gibi Türk kavminde de yazmak fiili ve bu işle alakalı malzemeler belirli bir kültürel düzeye erişmenin nişanesi olarak görülmüştür. Göçebe bir hayat süren Türk kavmi geniş orta Asya bozkırlarında kendi siyasi ile askeri icraatlarını diğer kavim ve boylara göstermek, itibarlarını arttırmak ve gelecek nesillerini tarihi yanlışlarından sakındırmak için özlü ve kısa ifadelerle büyük taş kitabelere hak ettirerek işletmişlerdir (Tekin,1993: s. 14-16).

1.1.3. Kil Tabletler

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmesiyle beraber artan iletişim ihtiyacı sebebiyle resimden dönüşmüş semboller yetersiz kalmaya başladı. Bu ihtiyaçtan dolayı ilkyazı MÖ 4500 yıllarında Mezopotamya'da, Sümerler tarafından icat edildi. Kendi icatları olan, eski resimlerden dönüşmüş sembollerin giderek özelleşmesi ve çivi kaleminin teknik

şekillendirmesiyle çivi yazısı dediğimiz yazı şekli ortaya çıktı. İnsanoğlu kil tabletler keşfedilmesine kadar yazı için kullandığı malzemelerin şekline ve malzeme yapısına uyum göstererek yazı yazmak zorundaydı. İstenilen şekli ve yazı yüzeyini yapabilme imkânı pişmiş toprak üretiminin keşfedilmesiyle başladı. Eski Sümer medeniyetinin icadı olan kil tabletler kullanım kolaylığı ve zamana dayanıklılığı gibi sebeplerle hızla medeniyet coğrafyasında yayılmaya başladı. O dönem Sümer’de kil malzemesinden çok ince pişmiş toprak yazı levhaları ve hatta zarflı mektup levhaları imal edilip kullanılmaktaydı (Yıldız 2021, 125-129).

Görsel-5: Küçükbaş hayvan kayıtlarını gösteren Kil tabletler ve çivi yazısı için kullanılan yazı malzemeleri (Kaynak: URL-5).

İlk resimler	90° sola dönüş	3. binyıl ortası	3. binyıl sonu	Eski Babil	Yeni Asur	Logogram	Hece Değeri	Anlamı
						AN DINGIR	an, il	Gök, yıldız, tanrı
						MUNUS	sal, sal, mi, rak	Kadın
						KUR	kur, mat, nat, sat, lad	Dağ, ülke
						SAG	sag, şag, riş	Baş, birinci
						KA,DU, INIM,ZU	ka, du, zu	Ağız, konuşmak, söz, diş
						NIG,ĞAR NINDA	nig, şa, gar, ni	şey, yerleştirmek, eklemek
						KU (KAXNIG)	ku	yemek yemek, yiyecek
						HA	ha, ku	Balık
						GU,GUD	gu	Sığır
						AB	ab, lid, rim, li	İnek
						ŞE	şe	Tahıl, arpa

Görsel-6: Resimlerin biçimsel ve içerik olarak çivi yazısına dönüşmesi (Kaynak: Tunçel 2020, s.310).

Çivi yazısı denilen yazı biçimi üçgen kesitleri olan metal veya tahta bir çubuk vasıtasıyla sathı düzleştirilmiş ince bir tuğla biçimindeki yaş durumdaki kil tabaka üzerine bastırılarak yazılırdı. Yazma işleminin ardından bu yaş tabaka fırında pişirilir veya güneş vasıtası ile kurutulurdu. Kil tabletler genellikle kare veya dikdörtgen biçiminde olup çoğunlukla önyüz arka yüze oranla daha bombelidir. Ortalama bir tablet avuç içine sığacak büyüklükte olmakla birlikte yalnız iki satır yazı içeren 1,6x1,6 cm boyutunda tabletler olduğu gibi 36x33 cm boyutunda tabletler de bulunmuştur. Tablet boyutunu çoğu kez üzerine yazılacak olan metnin uzunluğu belirlemektedir. Bunların yanında oval, dairesel, konik, silindir ve prizma biçimli tabletler de kullanılmıştır. Tablet biçimi genellikle içeriği ile ilişkilidir. Örneğin Eski Babil dönemine ilişkin öğrenci tabletleri ile idari kayıtların tutulduğu tabletler ve Ur III dönemine ilişkin tarımsal tabletler yuvarlaktır. Ev satışlarına ve inşaat işlerine ilişkin tabletler çivi biçimindedir. Altıgen veya sekizgen prizma biçiminde olan tabletler ise önceleri sözlük ve edebi metinler ve daha sonraları kral yazıtları için kullanılmıştır (Köseki,2020: 6-15).

1.1.4. Papirüs

Bir tarafta eski mısırlılar tarafından Nil nehri bataklıklarında yetişen papirüs (Cyperus-papyrus) bitkisinden elde edilen, diğer tarafta Amerika'nın en eski sakinleri tarafından –birbirinden tamamen habersiz olarak- taş hurması (farklı yabani incir ağaçları) denilen ağaçlardan imal edilen papirüs, ağır yazı satırlarını ortadan kaldıran hafif ve yazılması kolay yazı yüzeyidir. Papirüs Antikçağda kullanılan en önemli yazı malzemesidir. İlk defa Eski Mısır'da M.Ö. 3300'lü yıllarda elde edilen ve kullanılmaya başlayan papirüs zamanla diğer Akdeniz ülkelerine yayılmış ve M.S. 11. yüzyıla kadar en kullanışlı yazı malzemesi olmuştur (Dalkıran, 2013, 200-203).

Belirli işlemlerden geçirilerek papirüs bitkisinin özünden elde edilen papirüs kağıtların yazı yazmaya elverişli olanlarından “kitap” dahi yapılmıştır. Papirüs kitap, genellikle rulo (volumen) biçimliydi. Yazılar papirüs kağıt üzerine sütunlar halinde yazılıyordu. Son sütunun altına eserin adı, yaprak sayısı, sütun ve satır sayısı gibi bilgiler kaydediliyordu. Temelde Papirüs kitap, bükülü olarak saklanan ve açılarak okunan uzun papirüs rulosuydu (Yıldız 2021, 140-150).

Pek çok Batı dilindeki kağıt (İngilizce; paper, Almanca; papier) kelimesinin kökeninde Mısır'ın papirüsü vardır. Bir yazı yüzeyi olarak papirüs, kolay taşınabilmesi, istenen şekil ve büyüklükte üretebilmesi ve üzerine kolay yazılabilmesi gibi özellikleri nedeniyle, bugün kullandığımız kağıda en yakın yazı yüzeyi olmuştur. Bununla birlikte papirüsün çok temel bir eksikliği bulunmaktadır ki, bu özelliği sebebiyle yeni yazı satırlarının icat edilmesi gerekmiştir. Çünkü papirüs kuru iklimler dışındaki iklimlere hiç dayanıklı değildir. Bilhassa Filistin, Suriye, İtalya gibi nemli bölgelerin iklimi papirüsün çabuk deformasyona uğramasına sebebiyet veriyordu. Bundan dolayıdır ki Mısırlılar MÖ IV. yüzyıldan itibaren papirüsü çok aktif bir şekilde kullanmış olmalarına rağmen tarihçiler ve arkeologlar eski tarihlere ait çok az sayıda papirüs evrakı bulabilmektedirler. Ayrıca papirüsün elde edildiği Nil deltası bitkisi coğrafi olarak çok sınırlı bir alanda

yetişmekteydi ve gelişen medeniyete bağlı olarak hızla artan yazı yüzeyi ihtiyaını karşılayabilecek oranlarda yetiştirilemiyordu (Kocabaşoğlu vd. ,1996: 3).

Görsel-7: Papirüse hiyeroglif ile yazılmış Mısır Padihorpara Ölüer Kitabı (Kaynak: URL:6).

Papirüs MÖ. V. yüzyılda Yunanlılar tarafından ve MÖ. III. yüzyılda Romalılar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Romalılar döneminde mühim şekilde geliştirilmiştir. Büyük İşkender'in Mısır'ı işgalinden itibaren papirüs önce Helen-Makedon medeniyetine ve ardından İtalya ile Akdeniz çevresine yayılmış ve MS. V. yüzyıla kadar kullanılmaya devam edilmiştir. Papirüs tabakasına Yunanlılar khartes ve Romalılar da charta adını vermişlerdir (Dölen,2015: 6,7).

Kolomb öncesi Amerika milletlerinden Mayalar yazı sathı üretmek için amatl (maya dilinde papirüs) ağačları dedikleri ağačlardan istifade etmişlerdir. Bu ağač türleri Ficus Cotinifolia, Ficus Tecolutensis, Ficus Petiolaris adlı yabani incir ağačlarıdır. Bu ağačlardan kağıt imal etmek için, kabuklarının lifli taraflarından tahta bir silindir tarak yardımıyla incecik tabakalar soyarlar sonra papirüs kâğıdında uygulanan metot gibi üst üste koyarak zamlarlardı. İşpanyol işgaline kadar dini törenleri, rahipleri ve devlet bürokrasisi için çok büyük hacimlerde kağıt üretimi yapıldığı bilinmektedir. İşpanyol

işgalciler tarafından yıkılan bu Amerikan kavimlerinden sonra bu kağıdın üretimi tamamen bitmemişse de çok azalmıştır (Von Hagen,1972: 60-79).

1.1.5. PARŞÖMEN

Papirüs malzemesinin Ortadoğu gibi kuru iklimler haricinde dayanıklı olamaması, zamanın yıpratıcılığına direnmesi gereken evraklar için papirüsün dışında tahta, deri, metal, taş vb. yazı satırlarının, kullanılmaya devam edilmesine sebebiyet vermişti. Bu malzemeler içinde en çok kullanılan yazı sathı deri malzemesi olmuştur. Deri malzemesinin yazı sathı işlevi için kullanılması çok eski tarihlere gitmekle beraber, kaliteli yazı yazmaya elverişli hale getirilmesi MÖ III. yüzyılda gerçekleşmiştir. (Yıldız 2021, 168-171).

Bu konuyla ilgili yaygın olan bir efsaneye göre, Mısır'a o dönemde hakim olan Batlamyus hanedanına mensup olan beşinci hükümdarı Epifene (MÖ 205-181) Mısır ülkesinden papirüsün dış ülkelere satımına yasak getirince, yazı satırlarına çok ihtiyaç duyan Bergama devleti, deriden parşömen imalatını geliştirmişlerdir. Koyun, keçi, ceylan ila bilhassa dana derisinden imal edilen bu yazı satırlarına, Bergama'nın (Pergamum) o dönemki isminden yola çıkarak Yunanlılarca “pergamene”, Romalılarca “charta-pergamena” denmiştir. Fransızca “parchemini”, İngilizce “parchment”, olan bu kelimenin lisanımızdaki karşılığı parşömen olmuştur (Kaygusuz vd. 1999: 1117,1118).

Görsel-8: Bergama’da yapılmış modern bir parşömen örneği.(Kaynak:URL-7)

Parşömen Roma'da İmparator Diocletianus (MÖ 284-305) döneminde papirüsün yerini almıştır. Kilise de parşömene sahip çıkarak daha önce papirüs üzerine yazılmış olan birçok dinsel metni parşömen üzerine geçirtmiştir. Başlangıçta derilerin yalnız tüysüz yüzeyleri yazı için kullanılmış ve bunlar yan yana dikilerek papirüs gibi rulolar biçiminde kitaplar oluşturulmuştur. Daha sonra geliştirilen işleme yöntemleri sonucunda derinin her iki yüzeyi de yazı yazılabilir duruma gelince bunlar katlanarak dört yapraklı (quatemio) veya sekiz yapraklı (paginae) defterler yani formalar haline getirilmiş ve bunların üst üste dikilmesiyle de gerçek anlamda kitap ortaya çıkmıştır. En kaliteli parşömen kuzu ve oğlak derilerinden elde edilenleridir. Bir İncil kitabının yazılması için 200 - 300 koyun veya keçi derisinin gerekli olduğu göz önüne alındığında parşömen pahalı bir yazı malzemesi olup bu nedenle fazla yaygın olarak kullanılmamakla birlikte kağıdın yaygınlaştığı XII. yüzyıla kadar kullanılmıştır (Dölen,2015: 6-7).

Görsel-9: Parşömene yazılarak kitap biçiminde toplanmış 5. yüzyıla ait bir İncil örneği (Kaynak: URL-8).

1.2. KAĞIDIN İCADI VE YAYILIŞI

1.2.1. Kağıdın İcadı

Selülozik bitkisel liflerden yola çıkılarak ilk kağıdın MS. 105 senesinde Çin İmparatorluğunda “Lei Yang” şehrinde, Çin İmparatoru Hian-Huti’nin (MS. 88-106) ziraat bakanı olan Ts’ai Lun adlı kişi tarafından askeri imalathanelerde imal edildiği genel kabul görmektedir. Ts’ai Lun ağaç kabuklarını, eski balık ağlarını ve çeşitli bitkileri uzun süre kaynatıp bir havan içinde tahta tokmakla döverek elde ettiği hamuru kumaş bir elek üzerine sererek suyunu süzerek elde ettiği levhayı açık havada kurutup ilk kağıdı imal etmiştir. Kağıt imalatı MS. 150’de gene bir devlet memuru olan Tso-Tzu-yi tarafından daha modern bir hale getirildi. Çinliler kağıda ‘shi’ adını vermişlerdir (Kağıtçı,1936: 11).

Kağıdın ilk defa Çin İmparatorluğunda imal edildiği konusunda umumi bir kabul mevcuttur. Ancak bahsi geçen MS 105 tarihinin kesin olmadığı, MS 105 senesine ait bir evraktan dolayı bu kabulün oluştuğu ve bu tarihten daha önceki zamanlarda da Çin İmparatorluğunda kağıt imal edilmiş olabileceği çok farklı eserlerde bildirilmektedir.

Nitekim, Huang-Wen-Pi isimli Çinli bir arkeolog 1933 senesinde yaptığı kazı çalışmalarında keten benzeri liflerden imal edilmiş bir kağıda denk gelmiş, bu kağıt ile birlikte bulduğu odun parçaları üstündeki tarihlemelerin MÖ 49 ve MÖ 8 tarihlerine ait olduğunu gözlemlemiştir. Ortadaki bu bilgiler kağıdın kesin bir zamanda bir anda keşfedilmediğini, genel kabul gören MS 105 senesinden de evvel var olduğunu, ancak elimizdeki bilgilere göre, modern anlamda kağıdı keşfetmiş olma şerefine Çin milletine ait olduğunu ortaya koymaktadır (Kocabaşoğlu vd. ,1996: 6-8).

1.2.2. Asya’da Kağıt İmalatı

Kağıt imali, belirli bir tarihe kadar Çinlilerce bir sır olarak saklanmakla birlikte, zaman içinde önce kağıt ve ardından da kağıt imalatı bir yandan Çinin doğusundaki Japon adalarına ve diğer yönden İpek Yolu hattınca Çinin ötesindeki batı diyarlarına doğru yayılmaya başladı. Kağıt doğuya olan yolculuğunda önce Kore’ye ve buradan da Kore’li keşiş Dokyo eliyle MS 610 yılında Japon adalarına getirildi ve MS 807 yılında Kyoto şehrinde Seibei Mochizuki tarafından imal edilmeye başlandı. Kağıdın Çinin batısına doğru olan seyahatinde önce MS 150’de Tun-Huang, sonra MS 200’de Loulan, sonra MS 250 - 300’de Niya ve en son olarak MS 399’da Turlan’da kağıt imalathaneleri kuruldu (Dölen,2015: 17).

Talas Savaşı’nda esir edilen Çinli esirlerin içindeki kağıt ustalarının marifetiyle 751’de Semerkant’ta kağıt imalatı başladığı rivayet edilirse de, 711 yılında Araplar tarafından fethedilen Semerkant’ta daha erken tarihlerde de kağıt imalatının var olduğunu ve İranlılar eliyle Arapların kağıtla tanışmış olma tarihlerinin daha da eskiye dayandığını iddia eden tarihçiler vardır (Amar,2015: 291).

Kağıt Orta Asya’nın bu önemli kentinden batıya doğru seyahatine devam etmekle birlikte Semerkant yüzlerce yıl çok mühim bir kağıt imalat üssü olma konumunu devam ettirdi. Kağıt imalatı İslam âleminde yaygınlaştı ve Ortadoğu’dan Avrupa’ya doğru seyahatine devam etti. Bununla birlikte Avrupa’daki yayılımı oldukça yavaş oldu

1.2.3. İslam Dünyasında Kağıt İmalatı

Kağıt İslam coğrafyasına Semerkant üzerinden yayılmıştır. XII. yüzyıldan itibaren de Akdeniz ticareti üzerinden Batı dünyasına yayılmaya başladı. Ortadoğu'da ilk kağıt imalathanesi dönemin meşhur Abbasi Sultanı Harun Reşit'in kağıda olan özel ilgisi sayesinde, desteği ile Horasan Valisi El-Fazlı'n teşebbüsleri sayesinde 793-94 tarihinde Bağdat'ta kuruldu. Üzerinde Arapça Bin Bir Gece Masallarından iki dizelik metin olan 879 tarihli bir kağıt parçası İslam dünyasına ait bilinen en eski kağıttır. MS 1080 tarihli, Uygur harfleriyle Kara hanlı Türkçesinde yazılmış bir ticaret senedi ise ikinci en eski vesikadır. Bu iki vesika Çin ve Orta Asya dışında tarihlenmiş en eski kağıtlardır (Kocabaşoğlu ve A. ,1996: 11).

Semerkant'tan sonra Bağdat'ın kağıt üretimine geçmesiyle Abbasi Halifeliğinde parşömenin ve papirüsün yerini hızla bu yeni buluş almaya başladı. X. Yüzyıldan itibaren Suriye ve Mısırda kağıt imalathaneleri açılmış ve bol miktarda kağıt üretilmeye başlanmıştır. Mısır'ın önemli bir ilim ve ticaret bölgesi olması hasebiyle Kahire en büyük kağıt ithalatçısı olmuştur. Nasır-ı Hüsrev isimli İranlı gezgin 1035'de şehri ziyaretinde alışverişlerde bile paketleme için kağıdın kullanıldığını belirtmiştir (Dölen,2015: 34,35).

Suriye gibi pamuk üretim merkezleri, kağıt üretiminde pamuk ve pamuklu paçavralar kullanılmaya başlandığı için, kağıt üretim merkezleri haline gelmiştir. Bunun en önemli sebebi zeytin tarımının yapıldığı Suriye gibi bölgelerdeki zeytin yağı üretiminde kullanılan ezme ve sıkma aletleri kağıt imalatında kullanılanlarla aynıdır (Amar,2015: 288).

Kağıt üretimine İslam dünyası önemli katkılar sağlamıştır. Doğu Asya'ya özgü olan kağıt dutu Ortadoğu'da bulunmadığından hammadde olarak pamuk, kenevir ve keten artıkları ve keten ve pamuktan imal edilmiş paçavraların değerlendirilmeye başlanması en önemli katkılardan biridir. Keten, kenevir ve pamuk liflerinin veya bunlardan yapılmış

paçavraların ilkin ıslak bir şekilde mayalanmaya terk edilmekteydi. Daha sonrasında ise kül veya kireç suyu gibi bazı alkali ile kaynatılarak ağartılmaktaydılar. Bu işlemler sırasında yumuşayarak liflerin dağılması sağlanmaktaydı. Hamur hazırlamak için veya yağ çıkarmak için eskiden beri kullanılan dikey taşlı değirmenlerin bu işlemlerde kullanılmaya başlanmıştı. Yazı yazmak için daha iyi bir satıl elde etmek için nişasta ile malzemenin yüzeyi tutkallanmakta ve ardından aharlama işlemine geçilmekteydi (Kağıtçı, 1936: 38).

El-Muyizz ibni Babis'in (1008 -1062) yazmış olduğu ve 12 babdan meydana gelen Kitabu-Umdat el-Küttab (Katiplere Yardım/ Destek Kitabı)'nın bir babında keten lifleri kullanılarak kağıt imalatı yapılışı detaylıca anlatılmıştır (Hill ve Al-Hassan,1988: 192-194).

"İyi beyaz keten al ve kabuklarını ayıkla. Suda ıslat ve bir tarak ile lifleri ayrılıp yumuşayınca kadar tara. Ardından kireç suyunda bir gün ve bir gece beklet. Ertesi sabah lifleri elle halka haline getirip gün boyunca güneş altında kurumaya bırak. Tekrar kireç suyuna koyup ikinci gece sabaha kadar beklet. Sabahleyin yeniden daha önceki gibi halka haline getirip güneş altına yay. Bu işlemi üç, beş veya yedi gün tekrarla. Eğer kireç suyunu günde iki kez değiştirirsen işlem çabuklaşır. Lifler tam beyaz olunca küçük parçalar halinde kes ve suyunu her gün değiştirerek yedi gün tatlı suda beklet. Kireçten bütünüyle arındığında bir dibeğe koyarak ıslak halde döv. Dövme sonucunda yumuşayıp düğümler kalmayınca temiz bir kaba aktar ve ipek gibi oluncaya kadar su ile karıştır. İstedğin boyutta ve –Samna- bitkisinin liflerinden sepet gibi örülerek yapılmış kenarsız bir elek al. Eleğin altına boş bir kap koy. Hazırlanan hamuru elle karıştırıp elek üzerine dök. Eleğin üzerindeki hamuru bir yeri çok kalın ve öteki yeri çok ince olmayacak biçimde elle düzgün yay. Su elekten akıp istenilen sonuç elde edildiğinde kağıt tabakasını bir levha üzerine aktar ve ardından buradan alıp düz bir duvar üzerine yapıştır. Elle düzelt ve kuruyup düşünceye kadar kendi haline bırak. Yarı yarıya iyi ve ince buğday unu ile nişasta karışımını hiçbir toprak kalmayınca kadar soğuk su ile yoğur. Suyu kaynayınca kadar ısıt ve içine un karışımını kalınlaşınca kadar kat. Kağıdı bir eline al ve üzerine bu karışımı

sürüp bir karnış üzerine koy. Bütün kağıt yapraklarının birer yüzlerine sürölüp kuruduktan sonra işlemi öbür yüzlerine uygula. Kağıdı bir levha üzerine koyup hafif nemlendir ve bir parlatma bezi ile yüzeyini parlat. Allah'ın izniyle kağıt levhalarını toplayıp paketle."

1.2.4. Avrupa'da Kağıt İmalatının Başlaması

Kağıt XI. Yüzyıldan itibaren Akdeniz ticareti sayesinde İspanya ve İtalya üzerinden Avrupa'ya yayılmaya başladı. 1150 tarihinde arasında ilk kağıt hanenin İspanya'da bulunan Endülüs Şehri Şatibe'de (Bugün Sen-Felipe) faaliyete geçmiş olduğu vesikalardan bilinmektedir. Kağıt imalatının İtalya'da 13. Yüzyılın sonlarında, Almanya'ya Nurnberg'de 1390 yılında ve İngiltere'ye 1588 yılında,1. Elizabeth döneminde girdiği bilinmektedir (Escourrou,1958: 8).

Bir başka söylentiye göre 2. Haçlı seferine katılan bir Fransız şövalyesi olan Jean Montgolfier sefer sırasında Müslümanlar tarafından esir edildi. Esirliği süresince Dimaşk'ta bir kağıthanede çalıştırıldı. Fidyesi ödenip esirlikten azat olunca da Avrupa'ya dönerek 1157 yılında Fransa'nın Ambert kentinde bir kağıthane açtı (Amar,2015: 300).

Avrupa'da asıl kağıtçılığı başlatan ve ilk kağıthanelerin kurulduğu Avrupa şehirlerine de kağıtçılığı ve tekniğini yeniden öğreten yer İtalya'nın Fabriano kentidir. Bu kentte 1276 yılında büyük bir kağıthane kurulmuştur. Fabriano gibi dağların arasında denize uzak bir yerde böylesine büyük bir kağıthanenin kurulmuş olması tarihçileri şaşırtmıştır. Bunun bir açıklaması olarak Adriyatik denizinde korsanlık yapan Arap korsanların İtalyan gemiciler tarafından ele geçirildiği ve firar edememeleri için dağlık ve denizden oldukça uzak bu kasabada esir tutulduklarıdır. Bu korsanlardan bazılarının geçmiş hayatlarında kağıt imalatında çalışmış oldukları ve fidyeleri için veyahut esaret şartlarının rahatlaması için aralarında daha önce kağıt imalinde çalışmış bulunanların kağıt imalat tekniğini Avrupalılara öğretmiş olduğu var sayılmaktadır (Dölen,2015: 67,68).

İlk filigranlı kağıdı da Fabriano kağıthanesi 1282 yılında üretmeye başlamıştır. Uzun yıllar boyu İtalyan kağıthanelerinin bir uygulaması olarak kalan filigran uygulaması daha sonra İspanya Katalonya kağıthaneleri tarafından da uygulanmaya başlamıştır. 1330 yılında Fransız Kâğıthanelerinde kullanmaya başlamasıyla, bu uygulama tüm kıta Avrupa'sına yayılmaya başlamıştır (Faye, 2008: 108).

Fabriano'da 1350 yılına gelindiğinde 50 küsur sayıda kağıthanenin kurulmuş olduğu bilinmektedir. Kağıt imalat teknikleri ilk zamanlarda bir sır olarak saklansa da zamanla bu şehirden Avrupa kıtasının kuzeyine ve batısına ulaştı ve kısa zaman içinde kağıt imalatını Ortadoğu'dan öğrenen Avrupalılar Ortadoğu'ya kağıt ihraç etmeye başladılar. İtalya'dan sonra ilk olarak Fransa'da (1318), daha sonrasında Almanya'da (1390) kağıthaneler kurulmaya başlandı. Belçika, İsviçre, İngiltere, Polonya ve Avusturya 15 yüzyılda ilk kağıthanelerini kurdular. Daha sonra biraz gecikme ile Danimarka ve Hollanda 16. Yüzyılda ve en geç tarihli olarak Rusya 1712 senesinde kağıt imaline başladılar. Amerika kıtasında ilk kağıt imalathanesi 1690 yılında faaliyete geçti (Kocabaşoğlu ve A. ,1996: 10).

1.3. KAĞIT ÜRETİMİNİN MAKİNELEŞMESİ VE MATBAA

1.3.1. Matbaanın Keşfi Ve Kağıt Talebi

Matbaanın ilk kullananlar, kâğıdı da ilk olarak keşfeden Çinliler olmuştur. 600 yıllarında “blok kitap” Çinliler tarafından basılmaya başlanmış ve onları Kore ve Japonya takip etmiştir. Uygur Türkleri de 900 yıllarında Çin tekniğine uygun bir biçimde tahta kalıplarla baskı yapmaya başlamışlardır. Kağıdın batıya yolculuğu ile matbaa da İslam coğrafyasında yer edinmeden Avrupa'ya ulaşmıştır. Her ne kadar 15.Yüzyılda Avrupa'nın değişik bölgelerinde hareketli harflerle basım tekniklerine uğraşılmış olsa da basım işini ilk olarak Almanya'nın Mainz şehrinde Johann Gutenberg'in yaptığı kabul

edilmektedir. 1440 yılında metal harflerle yapılmış olan bu ilk basıma ait kitaplar mevcuttur (Beydilli, 2003: 109).

Avrupa kağıt imalathanelerinin kullandığı hammaddeler eski çamaşır ve elbise. parçaları, çuval eskileri, eski halat ve ağ parçalarıydı. Paçavralar şehir ve köy sokaklarında dolaşan eskiciler tarafından bedel olarak basit ev eşyası karşılığında evlerden toplanıyordu. Rekabet halindeki kağıt atölyeleri kağıt üretmek için yeterli paçavra bulamadıklarından dolayı hammadde sıkıntısı başladı ve hükümetlerden paçavra toplama imtiyazları istemeye başladılar (Kağıtçı,1936: 43).

Araplar, kağıt imalatına ilk dönemi için mühim sayılabilecek bir gelişme eklediler. Kağıt haline gelecek olan hammaddeyi hamura çevirmek için hep havan ve tokmak kullanılagelmişti. Su tahriki ile hareket eden ve değirmen taşlarına benzer bir çeşit inceltme aleti icat ettiler . Kağıt değirmeni (paper mill, papier mühle) kelimesi bu taştan doğmuştur. Fakat, kağıt, gerek bir meta olarak, gerekse üretim tekniği açısından gerçek inkişafını Avrupa'da, kapitalizmin gelişmesine eşgüdümlü olarak yaptı. Esasında merkezinde merkantil ticaret kültürü olmak üzere, matbaanın Çin'den öğrenilmesi, okuma alışkanlığının büyümesi ve kağıdın milli-milletlerarası ticaretin önemli bir ticari metası haline gelmesi, kağıt imalatının ve kağıdın hızlıca gelişmesini tayin etti. Tacir kültürü, her bir diğer şeyden evvel yazı ve matematik üzerine bina edilmiş bir kültürdür. 1138 yılında İtalya şehri olan Floransa'da okuma-yazma öğretimi yapan 8000-10000 sayısınca çocuğun var olması ve okullarda matematik öğrenimi yapan 1000-1200 çocuğun bulunması bu tacir kültürünün en önemli göstergesidir. İtalyanlarla beraber Hansa tacirlerinin Avrupa'daki ticari hâkimiyetini perçinleyen onlara ait bu hususiyetti. Tacir kültürünün kâğıda çok ihtiyaç duymasının kimi nedenleri ve sonuçları, poliçe, çift kayıt esasına dayanan defter tutma gerekliliği ile tüccarlar için hususi olarak yazılan el kitaplarının vb.nin kusursuzlaştırılması olarak görülebilir. Matbaa makinası sadece kağıda değil çok uygun fiyatlı kağıda bağımlıydı. Kağıt matbaanın keşfinden önce de uygun fiyatlara gerilemişti. Bunun sebebi imalat tekniklerindeki gelişme, imalatın yaygınlaşması ve el yazması kitap yazmanın zorluğuuydu. Matbaanın keşfedilerek çok kısa bir zaman içinde yayılması. Kağıt

hammaddesine karşı inanılmaz bir talep patlaması oluşturmuştu. 16. Yüzyılın hemen başında, yani matbaanın keşfinden sonraki yaklaşık 45 sene süresi içinde Avrupa'da toplam tirajı 15 milyonu geçen, 35.000 kadar kitap basılmıştır. Kitap fiyatlarının uygun hale gelmesi ve kitabın bollaşması, kitap okuma ve kitaplara sahip olma alışkanlıklarını geliştirmiştir. Kitap Avrupa sosyolojisinde kendine yeni yeni yer etmekte olan burjuva sınıfı için bir statü sembolü olmuştur. Avrupa kıtasındaki bu gelişmeler kağıt için büyük talep oluşturmuştur. Bu sebeple kağıt maddesi Avrupa ticaret dünyasının en önemli metaı olarak ön plana çıkmıştır. Kağıt aynı zamanda uluslararası ticaretin mühim hammaddelerinden biri olarak da öne çıkmıştır. 1500-1700 seneleri arasındaki dönemde Fransız ve İtalyan kağıt imalathaneleri Avrupa kağıt piyasasına hâkim duruma geçtiler. 17.Yüzyıl'ın ortalarına kadar İspanya'nın güney Amerika'daki kolonilerinin en büyük kağıt ithalatçısı Fransa'ydı. Bu yüzyılın ikinci yarısında itibaren Ceneviz kağıdı kağıt piyasasında öne çıktı. İtalya'daki hemen hemen 50 kadar kağıthanede imal edilen 200.000 top (bir topta genellikle 480-500 tabaka kağıt bulunuyordu) kağıt her sene milletlerarası pazarlarda satılıyordu. Bu yıllarda Ceneviz kağıdı tüm piyasalarda en çok tercih edilen üründü. Kağıdın bu kadar önemli bir ticaret metaı haline gelmesi imalatın devamlı artmasına ve imalat tekniklerinde devamlı geliştirmelerin yapılmasına sebebiyet verdi (Dölen,2015: 76-80).

1.3.2. Kağıt Üretiminin Makineleşmesi

18. Yüzyıl sonlarına gelindiğinde bir yandan sayısı hızla artan gazete ve dergiler ve öte yandan da giderek artan sayıda basılan kitaplar matbaacılığın hızla gelişmesine sebep oldu ve bu da kağıt talebini arttırdı. Kağıt hammaddesi olarak yalnız keten ve pamuklu paçavralar kullanıldığından ortaya çıkan paçavra sıkıntısı kağıt üretimini sınırlamaya başladı. Kötü paçavraların kullanılması üretilen kağıtların niteliğini de düşürmeye başladı. Ortaya çıkan bu durum karşısında sürmekte olan Sanayi Devrimi'nin yarattığı ortam içinde bir yandan kağıt üretiminin makineleşmesi ve öte yandan da paçavra dışında yeni hammadde arayışları gündeme geldi (Tamgörgü,2021: 413-415).

İlk kağıt makinesi 1797'deki başarısız girişiminden sonra 1799 'de Fransız Nicolas Louis Robert (1761- 1828) tarafından yapıldı, ancak bu makine sürekli kağıt imalatı yapamamaktaydı ve geliştirilmesi gerekmektedir. İngiltere'de Fourdrinier Biraderler şirketinin sermaye desteği ile Bryan Donkin isimli bir mühendis tarafından 1822 yılında geliştirildi. Fourdrinier Makinesi olarak adlandırılan makine eski usül kağıt imalatına göre on kat daha fazla kağıt imal ediyordu, bu kağıt imalatında çok büyük bir devrim yapmıştı (Demirtaş, 2022: 217).

Makineler geniş ve istenilen uzunlukta rulo biçiminde kağıt üretmeye başlayınca bu kez rulo kağıt kullanan döner baskı makineleri ortaya çıkmaya başladı. Bunun yanında, yaşanan paçavra sıkıntısından dolayı, bir yandan samandan ve odundan selüloz elde edilmesine ilişkin yöntemler geliştirilirken öte yandan da odundan doğrudan kağıt yapılması gündeme geldi. . Kağıt makinesi XIX. yüzyılın ikinci yarısında geliştirilmiş ve mükemmelleştirilmiştir. Bütün bu gelişmelerin sonucunda XIX. yüzyıl sonlarına gelindiğinde selüloz ve kağıt sanayii artık bütünüyle makineleşmiş olarak ortaya çıktı (Dölen,2015: 158-179).

Makineleşmeye bağlı olarak geleneksel yöntemle kağıt üreten kağıthaneler giderek ortadan kalktı. 1815-1816 senelerinde Fransa'da Leger Didot Kağıthane'si makine ile üretim yapan ilk kağıt fabrikasıdır. 1817 senesinde Ettlingen Almanya'da İngiltere'den makine getirilerek ilk kağıt fabrikası kurulmuştur. Avusturya'da Franzensthal'de makine ile ilk imalat 1819'de gerçekleşmiştir. 1827'de New York'da, 1829'da Danimarka'da 1830'da İsviçre'de, 1847'de Sicilya'da makine ile işleyen kağıt fabrikaları kurulmuştur (Kağıtçı,1966: 13).

İKİNCİ BÖLÜM

2.OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA VE TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE KAĞIT SANAYİİ

2.1.OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA KAĞIT SANAYİİ

Türklerin Anadolu'ya ilk giriş yaptığı 1071 senesinden itibaren kağıt ihtiyacı doğu ülkelerinden ithal edilerek karşılanıyordu, Avrupa'da kağıtçılığın başlaması ve hızla gelişmesi sonrasında ise ibre Avrupa kağıtlarına dönmüştür. Doğudan gelen kağıtların menşeyini kağıt damgaları olmadığı için bilememekteyiz. Ancak Avrupa'dan gelen kağıtlar damgalı olduğu için menşe tespiti yapılabilmektedir (Güleç,1994: 85)

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk senelerinde İstanbul, Bursa ve Amasya gibi şehirlerinde kağıt imalatının yapıldığına dair kanıtlar mevcuttur. Buna mukabil 15. yüzyılın yarısından itibaren 18. yüzyılın yarısına kadar imparatorluğun kağıt tüketimini yerli imalatla değil de yurt dışından, en çok Avrupa ülkeleri olmak üzere, temin ettiğini bilmekteyiz. 18. Yüzyıldan başlayarak yeniden başlayan yerli üretim çabalarının ise zayıf, kısa süreli ve bilhassa yurtdışı imalatı kağıtların rekabeti ile baş edemeyerek kısa zamanda söndüğü bir gerçektir.

Topkapı sarayında yapılan çalışmada incelenen 1505 tarihine ait Enderun Hazinesi defteri, filigranlı kağıtlarla toplanmış bir defterdir. Bu defterde yer alan satın alınmış kağıt türlerinin isimlerinde sadece batı kaynaklı değil doğudan ithal edilen kağıt isimleri de

geçmektedir. Bu da bize 16. Yüzyılda Osmanlı devlet bürokrasisinin hem doğudan hem de batıdan kağıt ithal ederek ihtiyacını giderdiğini göstermektedir (Ersoy, 1964, 15,16).

Osmanlı Devletinde çeşitli görevler yapmış olan ve 16. Yüzyılda yaşamış olan, 55 adet kitap ve risalesi olan hattat Mustafa Âlî Efendi (1541-1599), 1587 yılında İstanbul’da kullanılan kağıt türlerini ve kalitelerini “Menakıb-ı Hünerveran” adlı eserinde belirtmiştir. 16. yüzyılın son döneminde kullanılan bu doğu kağıtlarını en kalitesizinden en kalitelisine göre şöyle sınıflandırmıştır: 1-Haşebî. 2-Dımışkî(Şam kâğıdı). 3-Semerkandî(Semerkant’ta üretilen Buhara kâğıdı da denilen, koyu renkte ve kabaca olan bu kâğıdın üzerinde iğne ile delinmiş izlenimi uyandıran delikler bulunurdu, ancak çok sağlamdı. Yapıştırıldığı zaman çok gevşeyerek genişlediği için levhalarda az kullanılmıştır. Aharlandığı zaman düzeltme yapmaya çok uygun bir duruma gelir). 4-Devletâbâdî/Hind âbâdisi (Hindistan’ın Devletâbâd şehrinde üretilen bu kağıt, en çok beğenilen kağıtlardandır). 5-Hatayî (Üzerine rahatça yazı yazılabilen, buna karşın kısa sürede kırılğan hale gelen bir kağıt türüdür. Bu olumsuz yönü anlaşıldıktan sonra kullanılmamıştır, ancak daha önce yazılmış nadir eserler parça parça kırılmıştır). 6-Âdilşâhî – Hariri-î Semerkandî (Semerkant’ta üretilen, ipekten yapılan bir türdür). 7-Hindî 8-Nizâmşâhî. Kasımbegî/Kasım Beyi. 9-Hariri-î Hindî (ipekten yapılan bir tür Hint kağıdıdır). 10-Gûnî -i Tebrizî (İran’da üretilen ve açık sarı ile krem rengi arası olan bir türdür). 11-Muhayyer (İran’da üretilen ve açık sarı ile krem rengi arası olan bir türdür) (Somer, 2013: 243,244).

Ancak 14. Yüzyılın sonlarından itibaren doğu Akdeniz deniz ticareti yoluyla Osmanlı Devletine Akdeniz’e kıyı Avrupa ülkelerinden kağıt ithalatı büyük bir hızla başlamıştır. Bunların ne kadar çok çeşitte olduklarını üzerlerindeki filigranların çokluğundan anlaşılmaktadır. 15. Yüzyılda ise Avrupa’dan, bir kısmı kataloglarda bile yer almayan, ülkede terbiyesi yapılmış çok dayanıklı hale gelen bu çok fazla çeşitteki Avrupa kağıtları tüm Akdeniz havzasından deniz yoluyla Osmanlı imparatorluğu kağıt pazarını istila etmişlerdir (Ünver, 1962: 739).

2.1.1. Amasya Kağıthanesi (15. Yüzyıl Başı)

Tarihi kayıtlardan yola çıkılarak Amasya’da XV. Yüzyıl başında bir kağıthanenin var olduğu iddia edilmiştir. Bayezid Paşa tarafından Amasya sancağına yaptırılmış olan caminin [Ocak 1418] tarihli vakfiyesinde, vakıfla ilgili alanın sınırlarından bahsedilirken “Kağıtçı Muhiddin” Mescidinin isminin anılması ve "kağıthane cüneynesi demekle meşhur bahçe" gibi bir ibarenin mevcut olması bu alanda bir kağıthanenin var olduğuna dair bir delil olarak kabul edilmektedir (Ersoy,1964: 27).

Selçuklular devrinden Osmanlı ilk devirlerine kadar mühim bir kültür şehri olmayı başarmış olan Amasya’da böyle bir kağıt imalathanesinin var olma ihtimali yüksektir. Fakat, bu kağıthanenin varlığı noktasında kesin belgeler bulunmadığı için, bu mekanın kağıt terbiye edilen bir yer olması ihtimali daha yüksek görünmektedir (Göçmen,2007: 164).

2.1.2. İstanbul Kağıthanesi (1453- 1509)

İstanbul’da şimdiki Kağıthane semtinde Bizans’tan kalma bir kağıthanenin varlığından bahsedilmektedir. II. Beyazıt’ ait 1506/6 tarihli vakfiyesinde yer alan bir bütün kağıtta “İstanbul’da imal edilmiştir” ibaresi bulunduğundan burada kağıt üretimi yapıldığı anlaşılmaktadır (Özen,1966: 7).

2. Beyazıt devrinde İstanbuli adını taşıyan bir kağıdın kullanıldığını görüyoruz. istanbul-abadi veya İstanbul fıstığı denilen kağıtların bu dönemden kaldığı düşünülmektedir (Göçmen,2007: 165).

Bir diğer kanıt ise, Evliya Çelebi’nin 17. Yüzyılda yazdığı Seyahatnamesinde İstanbul’daki mesire yerlerini anlatırken bu kağıthaneden “:Kağıthane'de 200 kadar bağlı ev vardır, Daye Hatun'un bir de cami-i şerifi vardır. Bir latif hamam, 20 kadar dükkân

vardır. Kefere zamanında burada kağıt imaline mahsus kâgir kubbelerle mebni kağıthane varmış. Hala, su değirmenlerinin biri Daye Hatun Camii'nin altında nümayandır. Harap ise sehl-i imar ile bir baruthane olması mümkündür" diye bahsetmiştir (Güleç,1994: 85).

Sonrasında ise kendi kaderine terk edilmiş bu kağıthanenin III. Selim zamanında (1789 -1807) Rusçuklu Mehmet Emin Behiç Efendi eliyle çok yüksek meblağlar ödenerek tekrardan aktif hale getirmeye çalışılmıştır (Başuslu, 2018: 13).

Bu kağıthanede imal edilen kağıdın pazara verilmesinden elde edilen gelirin genel masrafları ve işçi maaşlarını karşılayamaması neticesinde, 1500 kese altın zarar edilmesi üzerine imalathane kapatılmıştır. Burada kısa bir süre de olsa kağıt imalatı yapılmış olduğunu, kağıt yapımına yarayan paçavraların hazırlanmasında kullanılan kimyasal maddelerin arta kalanlarının başkentte saklanmasına dair Baş Muhasebe'ye yazılan 28 Eylül 1793 tarihine ait arzuhal kanıtlamaktadır (Dölen,2015: 262).

2.1.3. Bursa Kağıthanesi (15. Yüzyıl)

Yine 15. yüzyılda Bursa'da da bir kağıt imalathanesi bulunduğu kimi kaynaklarda belirtilmektedir. Alaca Hırkalı deneni mahallede Cilimboz Deresinin üzerinde bulunduğu ve 2. Beyazıt (1481-1512) döneminde kurulduğu (1486), Bursa Şeriyeye Sicilleri'ndeki 1486 tarihli belgede bahsedilmektedir (Başuslu, 2018: 13).

Bu belge bir değirmen satışıyla alakalı olarak hazırlanmıştır. Arapça yazılmış olan bu belgede satışa konu olan değirmenin yeri "Cilimboz derununda Pınarbaşı suyunun üzerinde dönen Kağıthane yakınında bulunan Değirmen Evi" olarak belirtilmektedir. Bu ifade su çarkı ile çalışan bir kağıthanenin varlığını göstermektedir (Kağıtçı,1977: 13).

Aynı kağıthane için sözü edilen 1519 tarihli Bursa Şerriyye Sicillerindeki A. 25 numaralı defter 333 sayfa numaralı ikinci belge ise; Bursa'da kağıthane denilen bir evin olduğunu ancak kağıt imalatı durduktan sonra buranın ayyaşların mekanı olup içki içilen

bir yer haline geldiğini. Bu durumun asayiş için sıkıntı oluşturduğunu, Piyale Ağa denilen kişinin burayı satın alarak içki içilen bir mekan yapma isteğine yöre halkının muhalefet ettiği ve direniş gösterdiğini. Durumun halli ve incelenmesi için yerel yöneticilere işin havale edilmesini bildirir bir kayıttır. Bu kanıt da 1519 tarihinden önce Bursa'da bir kağıthanenin var olduğunu ve burada kağıt imal edildiğini ortaya koymaktadır. (Ersoy, 1964: 104)

2.1.4. Yalova (Yalakabad) Kağıthanesi (1745)

İlk Türk matbaasını 1729 yılında Üçüncü Ahmet döneminde İbrahim Müteferrika Efendi tarafından Saraydan izin ve Şeyh-ül İslam dan yazılı olur fetvası olarak açmıştır. İlk Türk matbaasında ilk kitap 31 Ocak 1729 tarihinde basılmış olan Vankulu Lügati olmuştur. Aslında bu kitap İmam ebu Nasftsmail bin Hammad-ül Cevher-i Farabi'nin, Sıhah-i Cevher adlı kitabının, Medine kadısı iken vefat eden Müderris Mehmet Efendi tarafından yapılan tercümesidir. Adı geçen Mehmet Efendi, Vankulu lakabıyla meşhur olduğundan, Arapçadan Türkçe 'ye bir lügat olan bu esere de Vankulu Lügati denilmiştir. Vankulu Lügatin 'in ardından farklı kitaplar basılmaya devam etmiştir. 28 Eylül 1730'da patlak veren Patrona Halil İsyanında matbaa zarar görmemiş, ancak Müteferrika basım işini bir buçuk yıl kadar tehir etmiştir. Bu zorunlu aranın ardından 1732 yılında Kâtip Çelebi'nin "Cihannüma" adlı eseri basılmıştır (Başuslu, 2018: 14, Binark 1996: 1615).

İbrahim Müteferrika Efendi, kendi matbaasının kağıt ihtiyacını karşılamak niyetiyle 1741'de bir kağıt imalathanesi kurulması için Padişaha başvurmuştur. Bunun sebebi matbaasının kağıt temin etmekte zorlanması ve bazı zamanlar kağıt yokluğu sebebiyle basım işine ara vermek zorunda kalmasıydı (Tamgörgü,2021: 52).

Hamdi efendi 1794 yılı mayıs ayında tamamladığı "Coğrafya" isimli eserinde Yalova'da kağıthane kurulması olayını şöyle nakleder: "Kurb-i Yalova'da ... Basmacı İbrahim nam kirnesne tavassutu ile Frengistan'dan üstad kağıtçılar getirdüb kağıda mahsus

su üzerinde demir dibekler yaptırub kağıthane ihdas olunup üzerine Yalakabad deyü ketebe ve tarihin resmetmişlerdir” (Anafarta, 1970: 17).

1745 yılı başlarında faaliyete geçtiği anlaşılan bu kağıthaneye Kağıt imalatı için gerekli hammadde olarak eski paçavralar İstanbul'daki gayrimüslim eskiciler tarafından toplanarak kıyyesi 8 akçaya Kağıt Emmini Ali Efendi'ye satılmaktadır (Dölen,2015: 271).

Bu kağıthaneye devletçe özel önem ve destek verilmiş olduğu her türlü masraflarının farklı devlet birimlerince karşılanıyor olması sebebiyle aşıkardır. Kağıthanenin işletilmesi ve kağıt imalatının yerel halka öğretilmesi için Polonya'dan dört tane usta getirtilmiştir. Bu ustaların Maaşları İstanbul Gümrüğü tarafından karşılanmaktadır. 1745 yılında Yalova Kağıt Fabrikasına ikinci bir su dolabı ilave edilmiştir. Bu su dolabı için ve ilk su dolabının eksiklerini gidermek için gerekli malzemeler Tersane, tophane ve cepخانه idarelerinden temin edilmiştir (Çelik, 2010: 227-229).

Bu kağıthanede Avrupa'da uygulanan yöntemlere göre kağıt üretilmekte ve dayanıklı olmasını sağlamak için de paça suyu içinde şap ile terbiyeli suya batırılarak kurtulmaktaydı. Ayrıca Avrupa kağıtlarına da benzesin diye içine filigran da konuluyordu (Göçmen,2007: 165).

Kağıthanenin imalatına 1760 yılında son verdiği tahmin edilmektedir. Ne kadar kağıt imal ettiğine dair veriler olmadığı için üretiminin ülke ihtiyacını ne kadar karşıladığı da bilinmemektedir. Yalova Kağıthanesi'nin üretimi durdurmasının nedenleri olarak; Avrupa'dan ithal edilen kağıtların ucuzluğuyla baş edememesi, imalat için gereken suyun yerel halk tarafından tarımda kullanılması ve teknik eleman yokluğu olarak belirtilmektedir (Güleç ,1994: 87).

2.1.5. Beykoz (Hünkar  skelesi) Kağıthanesi (1804)

Sanayileşmeyi destekleyen III. Selim'in talimatıyla 14 Mart 1804'de Beykoz'da kağıt imalathanesi yapılmasına ferman edilmiştir. Kağıt imalathanesinin teknik altyapısının yapılması için Baruthane ustabaşısı Arakel vazifelendirilmiştir (Kağıtçı,1936: 220).

Hububat Nazırı Şakir Efendi'nin kurulacak kağıthanenin su yollarının ve binalarının planlarını 20 Mart 1804 'de padişah III. Selim'e sunması üzerine 29 Nisan 1804 tarihli bir ferman ile derhal inşaata başlanılması istenilmiştir. Kağıthanenin yapım masraflarının karşılanması ve yönetimi 20 Mart 1804 tarihli bir fermanla Darphane-i Amire 'ye verilmiş başına buraya bağlı bir Kağıt Emmini getirilmiştir. Kağıthanenin kurulmasında Darphane-i Amire Nazın Ahmed Şakir Efendi 'nin büyük katkısı olmuştur. 1804 yılı sonlarına veya 1805 yılı başlarına gelindiğinde kağıthanenin inşaatının dörtte birinin bittiği, Mart 1805'de dört teknede üretime geçildiği, eşrafa ve basmahaneye kağıt verilmeye başlandığı anlaşılmaktadır (Ersoy,1964: 36-48).

Beykoz Kağıt Fabrikası çalışanları için koğuş, bakkal, camii, fırın gibi günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri tesisleri de bünyesinde kurmuştu. Çalışanlar için okuma yazma öğrenebilmesi için bir müderris ve işle alakalı yetiştirilmeleri için de hocalar tutulduğu da olmuştur. (Tamgörgü, 2021: 418)

H nk r  skelesi Kağıthane'sinin ürettiği kağıtların kalitesi, yabancı kağıtların kalitesine göre düşük ve fiyatı yüksek olduğu için satışı konusunda sıkıntı çekilmiştir. Stok fazlası olmuştur. Üretilen kağıtların çoğu devlete satılmıştır. Fabrika zamanla, pazara hâkim olan ve giderek makineleşen Avrupa kağıt sanayi karşısında rekabet edememiş ve 1832 den sonra etkinliği giderek azalmıştır (Başuslu, 2018: 15).

Beykoz Kağıt Fabrikası hemen kapanmamış ama faaliyetleri giderek azalmıştır. Yurt dışından kağıt imalatının makineleşmesiyle on kat ucuza kağıt üretmesi, derici

esnafının paçavra temininde yetersiz kalması, esnafın ve devletin aldığı kağıtları çok geç ödemesi gibi sebeplerle kapanmıştır (Güleç ,1994: 88).

2.1.6. İzmir Kağıt Fabrikası (1846)

Tanzimat Fermanı sonrasındaki batılılaşma ve sanayileşme çalışmaları için devlet eliyle İzmit'te bir kağıt fabrikası kurulması kararı alınmıştır. Bu fabrika meşhur İngiliz firması Bryan-Donkin makinaları kullanacaktı. Bu fabrika girişimi için Barutçubaşı Ohannes görevlendirilmiş ve gerekli incelemeleri, görüşmeleri gerçekleştirmesi, ihtiyaç duyulan araç ve gereçlerin alımlarını yapması için Londra'ya gönderilmiştir (Ersoy,1963: 48-51).

Barutçubaşı Ohannes'in Londra'dan gönderdiği rapor Meclis-i Ziraat tarafından incelenmiştir. Gönderilen raporu çok güvenilir bulmayan meclisin, rapora binaen yazdığı mazbata anlaşılması zor, kendi içinde çelişkileri olan ve ne dediği pek anlaşılamayan bir metindir. Bu metin ilginç bir şekilde, İzmit'te kurulması planlanan fabrikanın, açıkça ismini zikretmeden İzmir'de kurulması gerekliliği yönünde fikir beyan etmektedir (Kağıtçı,1936: 221).

Bu mütalaalardan sonra İzmir'de bir kağıt fabrikası kurulması kararı alınmıştır. 1844'de Düzoğlu, Hacı Karabet ve Hacı Mihran adlı kişilere İzmir'de kağıt fabrikası kurmaları için imtiyaz verilmiştir. İlginç bir şekilde İzmit için planlanan kağıt fabrikası kurulması işi İzmir'e geçmiştir. Fabrikanın ilk harcı 1844 yılında atılmış ve ilk kağıt imalatına 1846 yılında başlamıştır (Başuslu, 2018: 16).

Devlet bu fabrikanın yaşaması, imalatına devam edebilmesi ve kağıttaki yurtdışına olan bağımlılıktan kurtulabilmek amacıyla çok özel imtiyazlar vermiştir. bunlar; (Özen,1966: 13).

“1- İzmir Kağıt Fabrikası'na 15 yıl süreyle imtiyaz verilerek bu sürenin sonuna kadar ülkede kağıt ve mukavva üretme yetkisi tanınmış olup bu süre içinde başka hiç kimseye ruhsat verilmeyecektir.

2- Fabrika için ithal edilecek makine ve benzeri araçlardan, üretilen kağıttan, satın alınacak, toplanacak ve taşınacak paçavra ve hırdavattan hiçbir yerde gümrük resmi alınmayacaktır.

3- Her cins paçavrayı satın alma hakkı imtiyaz süresi sonuna kadar İzmir Kağıt Fabrikası'na tanınmış olacaktır.

4- Devlet dairelerinde öncelikle İzmir Kağıt Fabrikası'nda üretilen kağıt kullanılacak ve ancak bu yeterli olmadığı takdirde dışarıdan kağıt satın alınacaktır.”

Tüm bu imtiyazlara rağmen İzmir Kağıt Fabrikası da çok uzun soluklu olamamıştır. Öncelikle Avrupa'da kağıt imalatının hızla modernleşmesi sebebiyle iç piyasaya çok ucuz fiyatlara yabancı kağıtları girmeye başlamıştır. Fabrika'nın devlete satışını yaptığı kağıtların ücretlerini iki yıla yakın gecikmelerle alabilmesi sermaye yapısını bozmuş ve yeni sermaye desteği bulunamamıştır. İmalatını yaptığı kağıtları da bir türlü istenilen kaliteye çıkaramadığı için ürünleri iç piyasada tercih edilmemiştir. Bu fabrikada 1864 yılı itibarıyla kapanmak zorunda kalmıştır (Dölen,2015: 287).

2.1.7. Beyrut Kağıthanesi (1880)

Hakkında çok fazla bilgiye sahip olunmayan Beyrut Kağıthanesi özel sektör işletmesidir. Beyrut'ta üç havuzlu bir değirmenin olduğu ve kağıt imalatının makinelerle değil el ile yapıldığı bilinmektedir (Başuslu,2019: 17).

Beyrut tüccarlarından İbrahim Yakup Sabit Efendi 1880 veya daha önce Beyrut yakınlarında bu kağıthaneyi kurmuştur. Ürettiği kağıtlar için 26 Şubat 1298 [10 Mart 1882] tarihli irade ile gümrük muafiyeti tanınmış, bu irade yalnız Beyrut gümrüğüne gönderilmiş olup başka gümrüklerde sorunlar çıkması üzerine 25 Ağustos 1301 (6 Eylül 1885)'de bir yazı ile tüm gümrüklere tebliğ edilmiştir. Bu kağıthanenin 1893'de çalışmakta olduğu bilinmekle birlikte ne zaman kapandığı konusunda bir bilgi yoktur (Dölen,2015: 288).

2.1.8. Beykoz Hamidiye Kağıt Fabrikası (1893)

Beykoz kağıt fabrikasının fikir babası Hattat Hafız Osman Bey'dir, II. Abdülhamid'in Başmabeyincisi olan Osman Bey Sultan Abdülmecid döneminden itibaren saray çevresinde bulunmuş ve Sultan 2. Abdülhamid ile yakın arkadaş olmuştur. Matbaa-i Osmaniye'nin de kurucusu olan Osman Bey'in asıl amacı, kağıt ihtiyacını Avrupa'dan sağlayan matbaanın, vilayetlerde ve başkentte yaşadığı kağıt müşkülâtını çözmektir. Osman Bey fabrikayı Beykoz'da kurmak istemiştir, bunun nedeni terk edilmiş olan eski mum fabrikasının müstemilatından ve binalarından faydalanmaktır (Özen,2019: 13).

Osman Bey 14 Eylül 1886 tarihinde Fabrikayı kurmak için Sultan 2. Abdülhamid'den imtiyaz nameyi almıştır. Bu imtiyaz nameye göre adı "Hamidiye Kağıt Fabrikası" olacak olan kağıt fabrikasını kurma yetkisi ve işletme imtiyazı 50 sene müddetince Osman Bey'in oluyordu. Fabrikanın dört sene içerisinde Osman Bey tarafından kurulması gerekiyordu. Fabrika arazisi devlete aitse ücretsiz olarak, değilse devlet tarafından kamulaştırılarak Osman Bey'e devredilecekti. Ve bu imtiyazın yayın tarihinden sonraki 50 sene müddetince başka hiçbir kurum ve kuruluşu kağıt fabrikası kurma izni verilmeyecekti. Bunun tek istisnası halen imalatını sürdüren Beyrut Kağıthanesiydi. Fabrika için ihtiyaç duyulacak olan yerli veyahut yabancı hiçbir alet ve makineden gümrük vergisi alınmayacaktı. Fabrikanın yapacağı kağıt ihracatı da gümrük vergisinden muaf tutuluyordu (Damlıbağ, 2015: 26-30).

Osman Bey İngiliz sermayedarlar bularak Türkçe adı "Hamidiye Kağıt Fabrikası Şirketi" ve İngilizce adı "Ottoman Paper Manufacturing Co. Ltd." olan 300.000 Osmanlı altını sermayeli bir şirket kurmuştur, 9 Haziran 1890 tarihinde şirket sermayesinin yüzde 10 u olan 30.000 altın bankaya yatırılmış böylelikle şirket resmen tescil edilmiştir, 19 Haziran 1890'da fabrikanın temeli atılmıştır (Dölen,2015: 289).

Fabrikanın iç donanımı ve ikisi sigara kağıdı üretmek için olmak üzere dört kağıt makinesi İngiltere 'de bulunan "Masson Scott and Co." şirketine ısmarlanmıştır. Firma

bütün yardımcı makineleri ile birlikte dört kağıt makinesini teslim etmeyi ve bunların Beykoz'daki yerinde montajın üstlenmiştir. Piyasaya çıkarılan hisse senetlerinin yeterli miktarda satılamaması nedeniyle gerekli sermaye elde edilemediğinden şirkete olan borcun taksiti zamanında ödenememiştir. Bunun üzerine Masson Scott and Co. Firması ile müzakerelere girilmiş, yapılan görüşmeler sonucunda bir sigara kağıdı makinesinden vazgeçilmiş ve fabrikanın kurulduktan sonra Masson Scott and Co. Firması tarafından altı ay süreyle kendi hesabına çalıştırılması konusunda anlaşmaya varılmış ve bunun üzerine fabrika Masson Scott and Co. Firması tarafından kurulmuştur (Kocabaşoğlu vd. ,1996: 27).

Masson Scott and Co. Firması ödeme yapılamadığı için akdedilen anlaşma gereğince fabrikanın montajını bitirdikten ve işler hale getirdikten sonra altı ay süresince fabrikayı çalıştırdı. Altı aylık süre bitince Hamidiye Kağıt Fabrikası Şirketi'nden kalan alacaklarını talep etti. Şirket hisse senedi satışından istediği sermaye artırımını gerçekleştirememiştir, borcunu ödeyemeyeceğini beyan edince mahkemeye süreci başladı ve mahkeme kararıyla kağıt fabrikası Masson Scott and Co. Firmasının malı oldu. Firma fabrikayı çalıştırmaya devam etmek istediye de, Londra'daki kendi yönetim kurulu bu karara itiraz etti ve kağıt sektörüne kağıt imalat makineleri imal eden firmanın Beykoz fabrikasını işleterek kendi müşterileri ile rekabet eder konuma düşeceği gerekçesiyle fabrikanın faaliyetleri durduruldu. Bu nedenle Beykoz Kağıt fabrikası, 1912 yılına kadar boş ve işlemez şekilde kaldı (Kağıtçı,1936: 230-236; Başuslu,2019: 17).

Fabrikayı yeniden açıp işletmek isteyen Edwin Pears 1910 yılında yaptığı bir başvuru ile bu isteğini belirterek imtiyaz sözleşmesinde değişiklik yapılmasını istemiştir. Konu Şura-yı Devlet' e intikal etmiş ve burada görüşülmüştür. Aradan bir süre geçtikten sonra 15 Nisan 1911 'de bir dilekçe daha verip o tarihe kadar hiçbir sonuç alınmadığını belirterek aynı isteklerini tekrarlamıştır. Masson Scott and Co. firması 1912'de fabrikayı satışa çıkarmış ve fabrika Hamidiye Kağıt Fabrikası Şirketi tarafından satın alınmıştır. İşletmeye hazırlanılırken hükümet tarafından fabrikaya haciz konularak imtiyaz sözleşmesi ile muaf tutulduğu gümrük resimlerinin ödenmesi istenilmiş ve fabrikaya haciz konulmuştur. Uzun müzakere ve girişimlerden sonra biriken vergi borçları nedeniyle

hükümete geçen fabrikanın bedelsiz olarak şirkete iadesi ve vergilerin ertelenmesi konusunda hükümete yetki veren tek maddelik bir kanun teklifi hazırlanmış ve Meclis-i Vükela'nın 6 Haziran 1328 (19 Haziran 1912)] tarihli toplantısında kabul edilerek Meclis-i Mebusan'a gönderilmiştir. Ancak bu kanunun çıkmadığı anlaşılmaktadır. Sonunda Şurayı Devlet'in 17 Şubat 1330 [2 Mart 1915] tarihli mazbatasını ile imtiyaz sözleşmesinin feshinin gerektiğine karar verilmiştir. Bunun üzerine fabrikanın ve arazisinin mülkiyeti devlete geçmiştir (Dölen,2015: 294).

I. Dünya Savaşı başlayınca müttefikimiz olan Almanlar muhtemelen Merkezi Avrupa Kağıtçılar Birliği'nin baskısı ile 1915'de demir ve çelik ihtiyacını ileri sürerek savaş malzemesi yapılmak üzere fabrikadaki makinelerin parçalanıp kendilerine teslimini istemişler ve dönemin yönetimi de bu isteğin altındaki gerçek niyeti anlayamadığından bu isteği kabul etmiştir. Böylece ilerde Alman kağıt sanayiinin pazarına rakip olabilecek bir fabrika ortadan kaldırılmıştır. Fabrika Almanya'nın Türkiye'nin kağıt piyasasındaki egemenliğini sürdürmek amacıyla tahrip edilmiş olmakla birlikte bunun nedeni bazı Alman yayın organlarında ustalıklı bir biçimde saptırılıp fabrikanın ülkede ham madde bulunmaması nedeniyle çalışmadığı biçiminde ortaya konularak daha sonraki yıllarda da Türkiye'nin kağıt sanayinin kurulmasına uygun olmadığını kanıtlamak için kullanılmıştır (Kağıtçı, 1936: 36-40).

2.2. TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE KAĞIT İMALATI

2.2.1. Sümerbank İzmit Kağıt Ve Karton Fabrikası

2.2.1.1. Sümerbank ve Kuruluş Amacı

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş senelerinde memleketin ulusal kaynaklarını kullanarak endüstrileşme çabasının daha verimli ve eşgüdümlü olarak yürütülebilmesi için ekonomik kalkınmada nc rolü oynayacak güçlü bir kuruluşa gereksinim duyulmuştur. Bu amaç ve ihtiyaç doğrultusunda Sümerbank kurulmuştur. Başta tekstil ve giyim sanayisi olmak üzere tüm imalat endüstrisi alanlarında yatırım, kuruculuk, işletmecilik ve bankacılık hizmetlerinin yürütmesi planlanmıştır. Ayrıca her türlü mal ve hizmetin üretimi, pazarlanması, dışsatım ve dışalım hizmetlerini yürütmesi hedeflenmiştir. Sümerbank 11 Temmuz 1933 tarihinde ve 2262 sayılı kanunla, 20 milyon TL sermayesinin tümü hazine tarafından karşılanarak kurulmuştur. Adını Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün verdiği Sümerbank, 1938 yılında yürürlüğe giren 3460 sayılı kanunla iktisadi devlet teşekkülü konumunu kazanmıştır (URL-1, 2023: 1).

Türkiye'nin kalkınmasına öncülük eden Sümerbank'ın görevleri; Devlet Sanayi Ofisi'nden devralacağı fabrikaları işletmek ve özel sanayi kurumlarındaki Devlet katılım hisselerini Ticaret Kanunu hükümlerine göre idare etmek, özel yasalarla verilmiş izinlere dayanılarak yapılacak fabrikalar dışında devlet sermayesi ile oluşturulacak bütün endüstri kurumlarının etüt ve projelerini hazırlamak ve bunları kurarak idare etmek. Girişimleri veya büyümeleri memleket için ekonomik olarak verimli olan endüstri işletmelerine sermayesinin izin verdiği ölçüde katılmak veya yardım etmek, Türkiye'ye ve kendi fabrikalarına gerekli olan usta ve işçileri yetiştirmek için yüksekokullarda ğrenci okutmak veya bu amaçla Ekonomi Bakanlığı'nca açılacak okullara yardım etmek ve

yabancı devletlere öğrenci ve stajyer göndermek. Endüstri kurumlarına kredi temin etmek ve genel bankacılık işlerini yapmak, ulusal endüstri gelişmesi için gerekli önlemleri aramak ve gerek bu konuda ve gerek Ekonomi Bakanlığı'nca inceleme için kendisine verilecek konular hakkında bilgi vermektir.

Bu yasal görevlerle sorumlu kılınmış olan Sümerbank'ın katılacağı ve ülke açısından öncelik verilen endüstri yatırımları şöyle belirlenmiştir:

-Hammaddesi memlekette bulunmasına rağmen üretimi kâfi olmayan endüstri dalları.

-Memlekette işlenemeyen ihracat mallarını işleyerek, katma değerini artıran endüstri dalları.

-Memlekette büyük ölçüde tüketilmesine karşın hammaddesi ülkede bulunmayan, ancak tarımı yapılması halinde hammaddelerinin memlekette de yetiştirilmesi imkânı bulunan endüstri dalları.

-Hammaddesi memlekette olmayıp, yetiştirilmesi imkanı olmayan, ancak üretimlerinin memlekete önemli kazançlar getireceği düşünülen endüstri dalları.

Bu amaçla Sümerbank; yünlü ve pamuklu dokuma işletmeciliği, deri ve kundura ürünleri grubu işletmeciliği, halıcılık, kimya, porselen, hazır giyim, bankacılık, tarım sektörü ve kağıt endüstrisi alanlarında ülkemizde çok sayıda endüstriyel kuruluşu kurarak ve işleterek önemli hizmetler vermiştir (Üner, 2016: 6).

3291 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) Özelleştirilmesi Hakkındaki Kanun çerçevesinde Bakanlar Kurulu'nun 11 Eylül 1987 tarih ve 12184 sayılı kararı gereğince özelleştirilmesine karar verilen Sümerbank'ın ve ona ait kuruluşların özelleştirilmesi hala devam etmektedir. Sümerbank, Türkiye Cumhuriyeti'nin iktisadının geliştirilmesine, vatandaşların refah seviyesinin yükseltilmesine, Türkiye'nin siyasi bağımsızlığının ekonomik düzeyde altyapısının kurulmasında, vatandaş ile devlet arasındaki bağların güçlendirilmesine ve farklı etnik kökenlerden ve inançlardan gelen

vatandaşlarının tek millet bilinçlerinin oluşturulmasında çok önemli katkılarda bulunmuştur.

Sümerbank; sanayi, tekstil, bankacılık, işletmecilik ve pazarlamacılık alanlarında yaptığı yatırımlarla ülkemizin çok önemli bir müessesesi olmuştur. Ülke ekonomisine yapmış olduğu sayısız katkılarla, ülke vatandaşlarına sunmuş olduğu iş imkânlarıyla ve imalatını yaptığı kaliteli mallar ile farklı işletme dallarında ve memleketin çok değişik bölgelerinde kurmuş olduğu tesisler ve fabrikalarla, hizmetlerini sunduğu her bölgeye ekonomik ve sosyal canlılık sağlamıştır (Türk, 2017: 78,79).

Özelleştirme sürecindeki kuruluş, 08 Aralık 1987 tarihinde Sümerbank Holding A.Ş. olarak yeniden yapılandırılmış ve Yüksek Planlama Kurulu'nun 16 Temmuz 1993 tarih ve 93/17 sayılı kararı ile bünyesindeki Bankacılık biriminin ayrılmasına ve Holdingin unvanının da Sümer Holding A.Ş. olarak değiştirilmesine karar verilmiştir. Günümüzde Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Sümer Holding A.Ş. Sümerbank'ın devamı niteliğindedir (URL-9, 2023: 2,3).

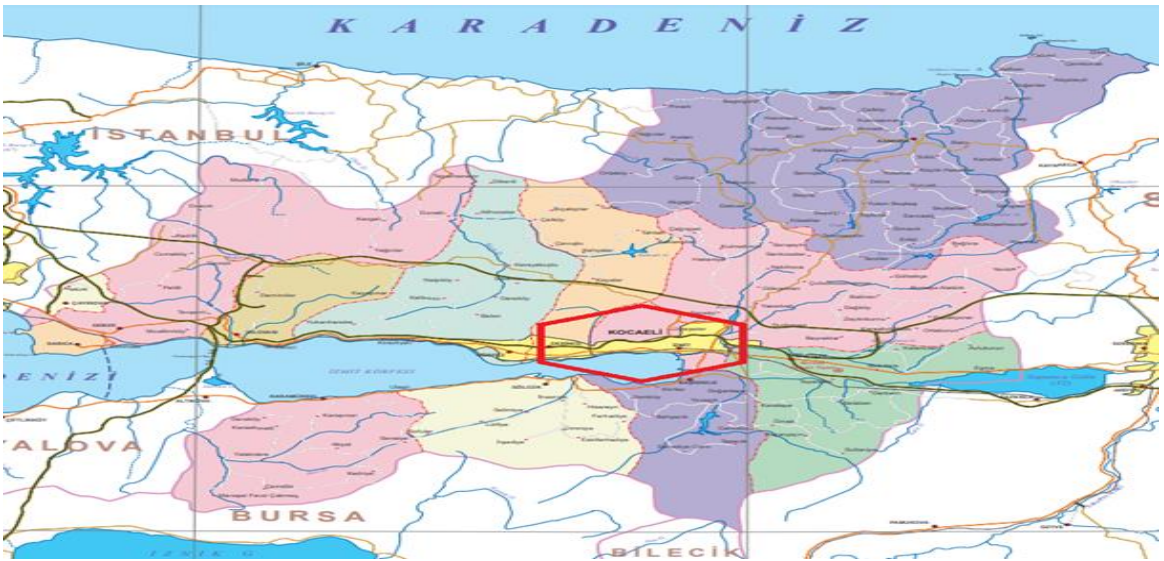
Görsel-10 Sümerbank'ın Logosu, Görsel-11 Sümer Holding'in Logosu(Kaynak: URL-10)

2.2.1.2. Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasının Konumu

Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası; Kocaeli İli'nin merkez ilçesi olan İzmit'te kurulmuştur. Kocaeli İli ise Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan Marmara Denizinin doğusunda, ismini verdiği yarımada da konumlanmaktadır. Merkez ilçesi İzmit olan Kocaeli'nin günümüzde; Karamürsel, Gölcük, Başiskele, Kartepe, Kandıra, İzmit, Derince, Dilovası, Çayırova, Darıca ve Gebze olmak üzere toplam 12 ilçesi bulunmaktadır.

Harita 1:Kocaeli İl'inin Türkiye illeri içindeki konumu (Kaynak: URL-11).

Harita-2 Kocaeli'nin İlçeleri ve İzmit İlçesinin konumu (Kaynak: URL-12).

SEKA fabrikaları içinde barındırmış olan Fabrika yerleşkesi, Kocaeli kent merkezinin batısındadır. Yenidoğan ve Kozluk mahallelerinde içinde bulunmaktadır. Yerleşkenin Kuzeyinde D-100 karayolu, güneyinde Marmara denizi, batısında Kocaeli Kongre Merkezi ve İzmit SSK Hastanesi, doğusunda TCDD lojmanlarıyla çevrilmiş 1.210.965 m²'lik alan üzerine kurulmuştur (Güzel, 2010: 67).

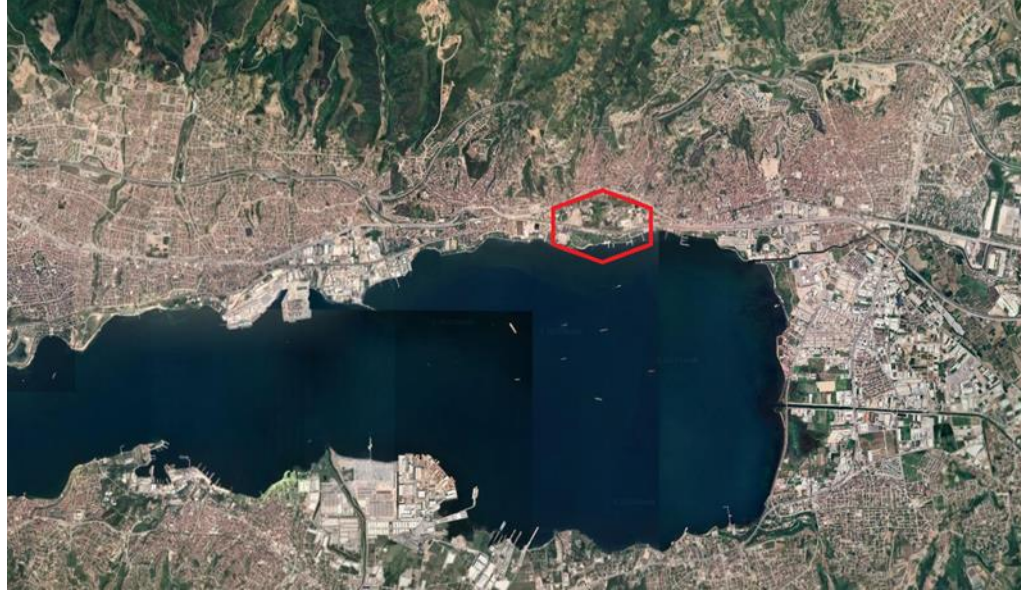

Foto-6 SEKA Fabrikasının İzmit İlçesindeki konumu. (Kaynak: URL-13).

2.2.1.3. İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasının Kurulmasının Tarihsel Süreci

İnsanlar, düşünce ve bilgilerini yazı yoluyla bir sonraki kuşağa aktarmayı keşfettiklerinden beri kil, papirüs ve parşömen gibi çeşitli malzemelerin üzerine yazı yazmışlar ve en nihayetinde bu amaç için kâğıdı icat etmişlerdir. Zamanla kağıt yazı yazılan en kullanışlı malzeme olarak uygarlığın ölçütü haline gelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihe karışması ile Anadolu'da kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları, siyasal bağımsızlığı güvence altına almanın ilk koşulunun ekonomik gelişmişlik ile doğrudan ilişkili olduğunu anlamıştı. Genç Cumhuriyet bu nedenle ekonomi alanında ulusal seferberlik ilan ederek yaptığı kalkınma planları ile ilk aşamada ülkenin temel ihtiyaçlarını yerli imkânlarla üretme yoluna gitmiştir. Bu

bağlamda yukarıda kısaca değindiğimiz gibi yüzyıllardır eksikliği hissedilen kağıt üretimini, Türkiye içerisinde, çağdaş endüstriyel metotlarla yapmayı amaçlamıştır.

Cumhuriyet Türkiye'si kağıt konusunda tümüyle ithalata mahkum bir durum devralmıştı. Hâlbuki Ulusal Kurtuluş Savaşı zamanında sıkıntısı en çok çekilen ürünlerden birisi de kağıttı. O dönemde gazete kağıdında en büyük sıkıntı yaşanmaktaydı. Basılan gazetelerin sayfa yazı boyutları inceltilmiş, her türden kağıda yapılan basımlardan ötürü gazetelerin görüntü kalitesi düşmüş ve baskı işi zorlaşmıştır (Güzel, 2010: 68).

Bu dönemde yaşanan kağıt sıkıntısı Türkiye'de selüloz ve kağıt üretecek bir endüstrinin kurulması fikrini akla getirmiştir. Kağıt fabrikasının hangi sermaye ile kurulacağı devlet yöneticileri arasında tartışılmış ve çeşitli nedenlerle kurulacak kağıt fabrikasının devlet eliyle gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Bu bağlamda böyle bir işin yapılması için kağıt mühendisi Mehmet Ali Kağıtçı görevlendirilmiş ve gerekli çalışmalar başlatılmıştır (Yurtoğlu, 2017: 344-346).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik kalkınması için yürürlüğe konulan Birinci Sanayi Planının (beş yıllık) uygulaması için gerekli sermayeyi sağlamak amacıyla 1933'te Sümerbank kurulmuştur. Birinci Sanayi Planı'nın yaklaşık dönemin parasıyla 40 milyon TL'lik bütçesi içinde kağıt endüstrisi; dokuma ve demir-çelik endüstrisinden sonra üçüncü sırayı almıştır. Genç Cumhuriyet'in, "üç beyazı" (un, şeker ve dokuma) ülke içinde üretme kararlılığına "dördüncü beyaz" olarak kağıt da eklenmiştir. Büyük ölçüde Sümerbank'ın riyasetinde yürütülen bu çalışmalar kapsamında tasarlanan kağıt endüstrisini kurmak için müsait yer aranmaya başlanmış ve uzmanların incelemelerinden sonra bir kağıt fabrikası için gerekli alt yapının; kömürün, suyun ve işçinin bulunduğu ve hem ham maddenin hem de mamul maddenin kolaylıkla sevk edileceği şehir olarak İzmit tercih edilmiştir (Kocabaşoğlu vd., 1996: 56,57).

Fabrika tesislerinin inşası, makine ve teçhizatlar için birçok Alman firması teklif vermiş, en uygun teklifi veren Gutchoffnungshütte (G.H.H) firması ihaleyi kazanmıştır. 14 Ağustos 1934'te dönemin Başbakanı İsmet İnönü tarafından temeli atılan fabrikanın kuruluş çalışmaları, hafriyat sırasında antik yapılarla karşılaşılması üzerine aksamıştır (Kocabaşoğlu ve ark., 1996: 76). Bunun üzerine İstanbul Arkeoloji Müzesi ve İstanbul

Alman Arkeoloji Enstitüsü arkeologları inşadan önce alanı tetkik etme ve raporlama ile görevlendirilmiş ve gerçekleştirilen bu çok küçük ölçekteki arkeoloji çalışmalarında Roma devrine ait çok önemli liman ve saray kalıntılarına rastlanılmıştır. Ancak, fabrikanın kurulmasına karar verilmesi dolayısıyla ayrıntılı ve sistematik bir tetkik yapılmadan çalışmalar başlatılmıştır (Güzel, 2010: 82).

Bu gecikmenin ardından Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası'nın inşaatı ile makinelerinin montajı yaklaşık 20 ay sürmüş ve 1936 Ocak ayı sonunda tamamlanabilmiştir. Fabrika, deneme amaçlı ilk üretimini 18 Nisan 1936'da yapmış ve 6 Kasım 1936'da dönemin İktisat Bakanı Celal Bayar tarafından törenle açılmıştır (Kocabaşoğlu ve ark., 1996: 87, 90). Toplam değeri o dönemin parasıyla 30.400 Türk lirası olan ve 121.864 m² alan üzerine kurulmuş olan Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası, 1. Kağıt Fabrikası ve dahi mekanik hamur ünitesi olmak üzere iki ana birim üzerine inşa edilmiştir (Kartal, 2009: 20). Bünyesinde hamur bölümü, üretim bölümü, ikmal salonu gibi mekânlar barındıran fabrikanın iş akış seması hamur bölümünden başlayarak üretim bölümü ve ikmal salonunu takip etmiştir. Fabrika kompleksinin ana bölümlerini oluşturan kütleler çelik sistemde, yan ya da yardımcı mekânları barındıran kütleler ise betonarme sistemde inşa edilmiştir. I. Kağıt Fabrikasını oluşturan mekânlar tabanda 9910 m² toplamda 16.102 m² alana sahiptir. Ayrıca güç santrali, hizmet binaları, kazan dairesi ve tamirhane gibi bölümler de fabrika ek binaları olarak inşa edilmiştir (Kartal, 2009: 40).

1934'te Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası adıyla temeli atılan, 1936'da üretime başlayan ve 1938'de Sümerbank Selüloz Sanayii Müessesesi adını alan fabrika, Türkiye Cumhuriyeti'nin taşıyıcı sistemi tamamen çelik olarak inşa edilen ilk yapısı olma özelliğini taşımaktadır. Yapımının Alman bir firma tarafından üstlenilmesi nedeniyle yapının taşıyıcı sisteminin Alman çelik standartlarına göre inşa edildiği düşünülmektedir (Kartal, 2009: 69).

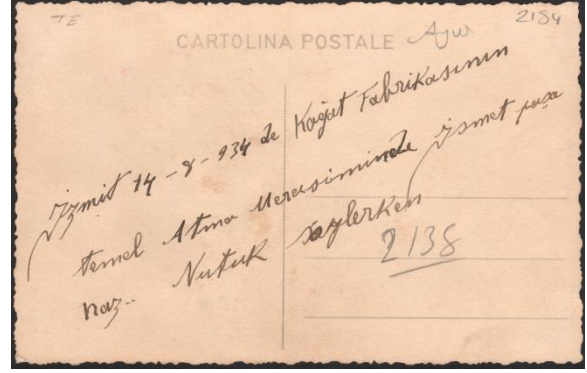

Foto-1, Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasının Temel Atma Töreni-14.08.1934.

Kaynak: SEKA Kağıt Müzesi Arşivi, 2023

Foto-2-3 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasının Temel Açma Hafriyat Çalışmalarında ortaya çıkan mimari kalıntılar ve arkeolojik eserler-1934-1938. Kaynak: SEKA Kağıt Müzesi Arşivi, 2023

Foto-4 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasının Açılış Töreni-06.11.1936. Kaynak: SEKA Kağıt Müzesi Arşivi, 2023

Foto-5 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası Açılış Gününde-06.11.1936. Kaynak: SEKA Kağıt Müzesi Arşivi, 2023.

Foto-6 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası-1936-41. Kaynak: SEKA Kağıt Müzesi Arşivi, 2023

Foto-7 SEKA Kağıt Fabrikaları-1950'ler

Kaynak: SEKA Kağıt Müzesi Arşivi, 2023

Foto-8 Solda SEKA Camii, önde Necatibey İlkokulu ve arka kısımda SEKA Kağıt Fabrikaları -1961.
Kaynak: SEKA Kağıt Müzesi Arşivi, 2023.

2.2.1.4.İzmit Kağıt ve Karton Fabrikasında Üretim

14 Ağustos 1934 tarihinde temeli atılan Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası'nda 18 Nisan 1936 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde milli imkanlarla ilk yerli kağıt üretilmiştir. Üretilen ilk kağıt fabrikada, ayrıca kentte heyecan ve sevinçle karşılanmış, kağıt topları araba üzerinde İzmit sokaklarında dolaştırılarak mutluluk ve heyecan halkla paylaşılmıştır (Kağıtçı, 1966: 32,33).

Foto-9 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası'nda üretilen ilk kağıt, Müdür Mehmet Ali Kağıtçı ve fabrika personeli-18.04.1936. Kaynak: SEKA Kağıt Müzesi Arşivi, 2023.

Foto-10 Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası'nda üretilen ilk kağıt İzmit sokaklarında dolaştırılırken-1936. Kaynak: SEKA Kağıt Müzesi Arşivi, 2023

Sümerbank Selüloz Sanayii Müessesesi, Türkiye'de ilk çağdaş kağıt imalatını yaparak Türkiye Cumhuriyeti sanayi devriminin örneklerinden biri olmuştur.

Temellerinin atıldığı 14 Ağustos 1934 tarihinden, işletmenin kapandığı 27 Ocak 2005 tarihine kadar, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Atatürk'ün ülkenin dışa bağımlılığını bitirme görevini devam ettirmiştir (Saygı, 2008: 42).

Müessese 1940 yılına gelindiğinde teknik, idari ve sosyal tesislerden oluşan büyük bir kompleks haline gelmiştir. Müessesenin ihtiyaç duyduğu 1. Tip lojman/işçi evleri, 1938–1940 tarihleri arasında tamamlanmıştır (Saygı, 2008: 61).

Artık deniz nakliyatı için iki iskelesi bulunan tesiste üretim birimleri dışında işçi mahallesi, memur evleri, büyük bir okul, sinema ve tiyatro salonu olarak kullanılan kantin ile elli yataklı bir hastane ve çırak okulu da yer almaktaydı (Kartal, 2009: 20). Aynı arazi üzerinde 1936'da temeli atılan II. Kağıt Fabrikası ile selüloz fabrikalarının inşaatında da ilk fabrikada olduğu gibi yine çelik taşıyıcılı sistem tercih edilmiştir (Kartal, 2009: 69).

Zamanla genişletilen müessese, 1955'te Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmesi (SEKA) adını almıştır. 1950'de temeli atılan III. Kağıt Fabrikası 1954'te, 1957'de temeli atılan IV. Kağıt Fabrikası ise 1961'de ve V. Kağıt Fabrikası ise 1960'da işletmeye alınmış ve bunlara ek tesisler hizmete girmiştir (Saygı, 2008: 61).

SEKA, en ihtişamlı dönemini 1970'li yıllarda yaşamıştır. Bu yıllarda SEKA'da 10 adet kağıt ve karton makinesi bulunmaktaydı. Yılda ortalama 130.000 ton olan üretim kapasitesi, imalat çeşidine göre 150.000 tona da ulaşabilmekteydi. Bu yıllarda İzmit SEKA'da 7 bin 500 kadar işçi çalışırken, fabrikanın gelirleriyle Türkiye farklı bölgelerinde dokuz adet daha kağıt fabrikası açılmıştır. SEKA, kağıt hammaddesi olan selüloz ve odun hamurunu kendi içinde imal eden tek kuruluştur. Yazı tabı, bilgisayar, fotokopi, gazete, sigara kâğıdı, sargılık kağıt, oluklu mukavva, karton gibi bir çok kağıt ürünü bu yıllar içerisinde fabrika tarafından imal edilmiştir (Saygı, 2008: 42).

1980'lere kadar üretim kapasitesini artıran İzmit'teki SEKA fabrikaları, bu senelerde yılda 617 bin ton imalat kapasitesine erişmiştir. SEKA'ya yapılan yatırımlar 1984 senesinden itibaren durmaya başlarken, özel sektör Türkiye'deki kağıt endüstrisine ağırlığını koymuş ve SEKA 1990'lı yıllardan itibaren küçülmeye başlamıştır. 1984 yılından itibaren yatırım talepleri karşılanmayan İzmit SEKA İşletmesi, zaman içinde özel

kağıt imalatçılarıyla rekabet yapamaz duruma düşmüş ve makinelerinin pek çoğunu kapatmak zorunda kalmıştır. 1990'lı yıllarda itibaren SEKA Kağıt İşletmeleri'nin Türkiye'nin muhtelif bölgelerinde bulunan fabrikaları teker teker özelleştirilmeye başlanmıştır (Saygı, 2008: 42).

1990'lı yıllara kadar Türkiye'nin kağıt ihtiyacının büyük bölümünü karşılayan SEKA Selüloz ve Kağıt Fabrikaları, Türkiye'de kağıt endüstrisinin ilerlemesine öncülük etmiş bir kuruluştur. Döneminin çağdaş teknikleriyle üretim yapan tesise 1936 –1960 seneleri arasında eklenen birimler, 20. yüzyılda Türkiye'deki kağıt imalatının değişen teknolojisini bizlere göstermektedir. İzmit SEKA kompleksi, kağıt üretiminin teknolojik anlamda tesis edilmesi ve geliştirilmesi bakımından ulusal endüstri tarihimizin önemli bir kuruluşu olmuştur (Kartal, 2009: 21,22).

SEKA'nın endüstriyel üretim yapan bir kuruluş olmasının yanında devlet tarafından kendisine yüklenmiş toplumsal misyonları da vardır. Çünkü Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türkiye'de toplumun çağdaşlaşmasını hedefleyen devletçilik politikası dahilinde kültürel ve mimari alanlarda izlenen politikalar endüstri odaklı yerleşim planlarında da kendini göstermiştir. KİT (Kamu İktisadi Teşebbüsü) Sanayi Yerleşkeleri'nin önde gelen özellikleri şunlardır;

- Fabrikaları ve destek ünitelerini devrin teknolojisiyle donatan endüstri mekânsallığı.

-Geniş fabrika arazileri üstünde işlevsel bir düzen içinde örgütlenen yerleşke planları.

-Üretimin daha etkin biçimde sürmesine katkıda bulunan toplumsallaşma.

-İkamet mekânlarının varlığı ve yerleşke yapılarının biçimlenişinde sade, akılcı, modernist bir dil benimsenmesi.

Bu bağlamda, SEKA fabrikası da diğer KİT yerleşkeleri gibi, kuruluşundan bu yana üstlendiği çağdaşlaşma misyonu ile birlikte tesiste çalışanların ve diğer kent halkının sosyo-ekonomik yapısını da biçimlendirmeyi başarmıştır (Güzel, 2010: 81).

SEKA fabrikasında kamusal alanların yerleşim planlamasında üretim tesislerinin yerleştirilmesi kadar önem verilen bir şey de toplu etkinliklerin düzenlenebileceği ve çalışanların boş vakitlerini faydalı bir biçimde değerlendirebilecekleri alanlardır. Bu kamusal alanlar da çalışan psikolojisine yaptıkları katkıyla fabrikadaki üretim verimine olumlu katkılar verebileceği düşüncesiyle dikkatlice planlanmıştır. Misalen fabrikanın temeli atıldığı andan itibaren bir tür işbaşında eğitim kursları başlamış oluyordu. Ayrıca fabrikada ilk kursiyer eğitimlerini 1938 yılında başlatılmıştır. İlk kurslar çıraklık, kalfalık ve ustalık kurslarıydı. Buna kağıtçılık okulu eklenmiş ve bu okuldan eğitimini tamamlayan çıraklar fabrikaya çalışan olarak alınmıştır. Fabrikanın çalışanlarına ve kente yönelik bir diğer katkısı da 1937’de kurulmuş olan Kağıtspor Kulübüdür. Kaliteli sporcular yetiştirmeyi hedefleyen kulüp zaman içinde kulübe hizmet edecek futbol ve basketbol sahalarını, tenis kortlarını, yüzme havuzlarını açmış ve SEKA Türkiye’de örnek bir kuruluş olmuştur. Ayrıca 1940’lı yıllarda haftada iki film gösterilen bir sinema salonunun açılması, bu salonda konferanslar düzenlenmesi, aile toplantıları, sünnet ve evlenme törenlerinin yapılması sosyal mekânlara verilen önemin bir göstergesidir (Kocabaşoğlu ve vd., 1996: 168-176).

Aynı zamanda, 1955’ten sonra SEKA’daki sosyal faaliyetler günden güne artış göstermiş ve bu gelişmeler SEKA’lılık duygu ve bilincini oluşturmaya başlamıştır. Bu konuda atılan önemli bir adım da 21 Haziran 1956 tarihi itibarıyla SEKA Postası adlı 15 günde bir yayınlanan, tabloid boyda dört sayfalık bir süreli yayının başlatılması olmuştur. Böylelikle fabrikayla ilgili ya da İzmit şehri ile alakalı her türlü haber İzmit halkıyla paylaşılmaya başlandı. (Güzel, 2010: 82).

2.2.1.5. SEKA İzmit İşletmesi’nin Kapanışı ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’ne Devredilmesi

90’lı yılların ortalarından itibaren 2000’li yıllara gelindiğinde SEKA iyice bakımsız, teknolojisi çok eski kalmış bir fabrika görünümündeydi. Fabrikanın yenilenmesi ve modern bir tesis haline gelmesi için 30 milyon USD kadar bir yatırma gereksinim duyulmaktaydı. Bu meblağa arıtma tesislerinin modernizasyon maliyeti dâhil değildi. Tüm bu masraflara ek olarak, İzmit SEKA’nın yeniden modern görünümlü bir tesis haline

gelebilmesi için çok yüksek işçilik maliyetlerine ihtiyaç duyulmaktaydı ve bu kadar yatırımın dahi uzun vadede de fabrikanın kara geçeceğini garanti etmemekteydi(Saygı, 2008: 43).

Bu durumlar raporlarla saptanınca Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) İzmit SEKA Kağıt Fabrikası'nın yatırımlar yapılsa dahi kara geçemeyeceğini ve yaptığı görev zararlarından dolayı ülke bütçesine ciddi yük olacağına karar vererek 8 Kasım 2004 tarihinde fabrikanın kapatılması kararını vermiştir. Kapatılan fabrika sahası içindeki binaları ve demirbaşlarıyla tamimiyle Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devir edilmiştir. Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun aldığı kararda, fabrika sahasının belediyeye ancak, halka açık yeşil alan, rekreasyon alanı amaçlı devredileceği hükmünü koymuştur. Bundan dolayı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin bu sahayı satma yetkisi olmayacak ve YÖK kararında belirlenen kullanım sınırlarının dışında kullanamayacaktı. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, devir işleminden kısa bir zaman sonra tahsis edilen bu alanın rekreasyonu için Sekapark Endüstriyel Dönüşüm Projesi'ni başlamıştır. Belediye, alanın kendisine tahsis edilmesinin ardından Bilkent Üniversitesi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi bölümü ile Kentimaj Kentsel Tasarım firmasına ortak bir ön proje hazırlatarak çeşitli toplantılar yapmış, kamuoyu ve meslek odalarının da fikirlerini almıştır (Saygı, 2008: 43-47).

SEKA selüloz ve kağıt fabrikalarının kurulduğu alanın Kocaeli kent makro formu içerisindeki yeri incelendiğinde Körfez İlçesi'nden başlayan ve Merkez'e kadar devam eden yoğun kent dokusunda yer aldığı görülmektedir. Roma ve Bizans dönemine ait yapı kalıntıları bulunan tesis alanı 2003'te Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescil edilerek 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir. 2005 yılında adı geçen kurulun kararıyla Koruma Amaçlı İmar Planı ve imar planı revizyonu yapılacak alan olarak belirlenmiştir. Koruma Amaçlı İmar Planı yapılan alanın sınırları kuzeyde D-100 karayolu, güneyde Marmara denizi, batıda eski Klor Alkali fabrikasının sınırladığı yaklaşık 85 hektarlık alan olarak belirlenmiştir (Kartal, 2009: 34).

PROTOKOL

Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 08.11.2004 tarih ve 2004/110 sayılı Kararına ilişkin olarak; SEKA İzmit İşletmesinin arazisi, tesisleri, makineleri, işletme hakkı ve çalışanları ile birlikte 10 Mart 2005 tarihi itibarıyla Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmesine karar verilmiştir.

İşbu protokol Ankara'da 10 Mart 2005 tarihinde imzalanmıştır.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi

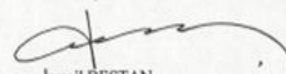
Selülöz İş Sendikası

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

İbrahim KARAOSMANOĞLU
Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı

Ergin ALŞAN
Genel Başkan

Adnan UYAR
İzmit Şube Başkanı

İsmail DESTAN
Özelleştirme İdaresi Başkan Yrd.

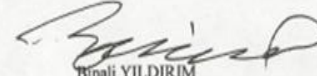
Gözlemci
Türk-İş Sendikaları Konfederasyonu
Yürütme Kurulu

Salih KILIÇ
Genel Başkan

Mustafa KURLU
Genel Sekreter

Ergün AYALAY
Genel Mali Sekreter

Gözlemci

Binali YILDIRIM
T.C.
Ulaştırma Bakanı

Mustafa TÜRKEL
Genel Eğitim Sekreteri

Cengiz ALTUN
Genel İdari ve İktisat Sekreteri

Foto-11-ÖYK tarafından SEKA'nın Kocaeli Büyükşehir Belediyesine devredilmesine ilişkin imzalanan protokol-2005. Kaynak: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2023.

ÖZELLEŞTİRME YÜKSEK KURULU KARARI

TARİH
KARAR NO
KONU

:0604/2005
: 2005/ 46
: Kurulumuzun 08.11.2004 tarih ve 2004/110 sayılı kararına ek olarak SEKA'ya ait bazı varlıkların devri

Özelleştirme İdaresi Başkanlığının 23.03.2005 tarih ve 3556 sayılı yazısına istinaden,

Özelleştirme Yüksek Kurulu'na,

- 1- Kurulumuzun 08.11.2004 tarih ve 2004/110 sayılı kararında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devri uygun görülen parseller üzerinde yer alan ve devir harici bırakılan SEKA-Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları A.Ş. İzmit İşletmesi'nin fabrika binaları, depoları, tesis, makine, teçhizat, düğemc, demirbaş, mefruşat, taşıtlar ve iş makineleri ile stoklarda bulunan hammadde, yardımcı hammadde ve her türlü malzemelerden devir tarihi itibarıyla envanter kayıtlarında mevcut olanlarının da 4046 sayılı Kanun'un 2/i maddesi çerçevesinde bedelsiz olarak Kocaeli Büyükşehir Belediyesine devredilmesine,

- 2- Mülkiyeti SEKA'ya ait, Kocaeli İli, İzmit İlçesi;

Mahalle/Köy	Pafta	Ada	Parsel	Alan(m ²)
Yenidoğan	19M1a	3327	1	15.651
Ş.Körfez	19N11c	1860	1	1.519
Ş.Körfez	19N11d	3209	4	6.500

parsellerin ve bu parseller üzerinde yer alan binaların, tesislerin, yeraltı ve yerüstü düzenlerinin de mütemmin çizleri ile birlikte 4046 sayılı Kanun'un 2/i maddesi çerçevesinde, kamu yararına istinaden bedelsiz olarak Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmesine,

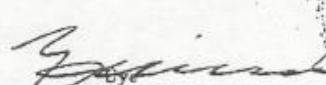
- 3- SEKA Genel Müdürlük binalarının SEKA Genel Müdürlüğü tarafından ihtiyaç duyulacak süre boyunca kullanılmalarına devam edilmesine,
- 4- Taşınmazların devir işleminin, ilgili kurum ve kuruluşlardan (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu vb.) varsa gerekli izinlerin alınmasını müteakip yapılmasına, devir işlemlerinin SEKA tarafından yerine getirilmesine,
- 5- Tarafların devir işlemleri ile ilgili çözüm gördükleri diğer konuları düzenlenecek bir protokol ile tespit etmelerine,

karar verilmiştir.

Ali BABACAN
Devlet Bakanı

Başkan
Recep Tayyip ERDOĞAN
Başbakan

Üye
Kemal UNAKITAN
Maliye Bakanı

Binali YILDIRIM
Ulaştırma Bakanı

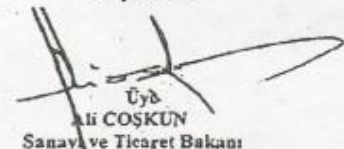

Üye
Ali COŞKUN
Sanayi ve Ticaret Bakanı

Foto-12 ÖYK tarafından SEKA'nın Kocaeli Büyükşehir Belediyesine devredilmesi kararı -2005.Kaynak: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2023.

2.2.1.6. SEKA'nın Kurucu Müdürü Mehmet Ali Kağıtçı'nın Hayatı

Yukarıda SEKA'nın kuruluş sürecinde adını andığımız Mehmet Ali Kağıtçı, Türkiye'de çağdaş kağıt endüstrisinin gelişmesine ve yerleşmesine sağladığı katkılarla bu alanda bir öncü ve kurucu olmuştur. Mehmet Ali Kağıtçı'nın en büyük ideali, Türkiye'de devlet eliyle yerli kağıt sanayinin kurulmasıydı. Bu uğurda çok çalıştı, yaşamını yerli kâğıda adadı ve sonunda başardı (Sarioğlu, 2008: 185).

Mehmet Ali Kağıtçı, 20 Ağustos 1899'da yılında Heybeliada'da doğdu. İlköğrenimini 1908'de Necm-ül İrfan Mektebi'nden 1912'de ise Hürriyet Mektebi'nden başarıyla mezun olarak tamamladı. Ortaöğrenimini 1918'de Almanca eğitim veren İstanbul Sultanisinde tamamladı. Yükseköğrenimini ise 1912'de İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesi Kimya Bölümü'nden mezun olarak tamamladı. Mehmet Ali Kağıtçı, daha sonra İstanbul Darülfünunu Sanayi Kimya Enstitüsü'nde asistan ve Heybeliada Bahriye Mektebi'nde kimya öğretmeni olarak görev yaptı. 1925'te Almanya'ya kağıtçılık eğitimi almaya gitti. Burada bir yandan eğitim alırken bir yandan da selüloz ve kağıt endüstrisi üzerine araştırmalar yaparak dört yıl boyunca Almanya'daki Hannoversche Papierfabriken ve Fransa'daki Alfeld-Gronau kağıt ve selüloz fabrikalarında çalıştı. 1926'da Grenoble Üniversitesi Kağıtçılık Enstitüsüne başlayarak 1927 yılında burayı birincilikle bitirerek Kağıt Mühendisi oldu ve aynı yıl Türkiye'ye döndü (Kara, 2005: 7,8).

Eğitim yaşamını tamamladıktan sonra Türkiye'ye dönen Mehmet Ali Kağıtçı, Türk kağıt sektörünün gelişmesi için çalıştı. Mehmet Ali Kağıtçı belli bir mücadele sonunda kağıt ve selüloz endüstrisinin kurulması idealini bir proje haline getirerek, bunu I. Beş Yıllık Sanayi Planı'na (1934-38) aldirmayı başardı. Hazırladığı raporda, selüloz üretimine yarayacak her türlü maddenin ve onu destekleyecek yardımcı maddelerin ülkemizde bulunduğunu, dolayısıyla kağıt ve mukavva türlerinin hepsini Türkiye'de üretmenin mümkün olduğunu söylemiştir. Kendisi kağıt endüstrisi kurmayı düşünen Sümerbank için hazırladığı bilimsel rapor ile de fabrika için aranan en uygun yerin İzmit olması gerektiğini belirtmiş ve onun bu görüşü kabul edilmiştir. Ayrıca bu raporda kağıt fabrikalarının hepsinin birden kurulmasını değil, aşamalı olarak kurulmasını önermiştir.

Bu rapor, birkaç açıdan önem taşımaktaydı. Her şeyden önce deri, pamuk, cam ve kimya sanayisi ile ilgili diğer raporlarla birlikte Birinci Sanayi Planı'nın esasını oluşturmaktaydı. Diğer yandan bu raporla birlikte kağıtçılık konusu devlet tarafından ilk kez ciddi olarak ele alınmaktaydı. Mehmet Ali Kağıtçı'nın böyle bir rapor için görevlendirilmesi, kendisinin İstanbul çevrelerinden sonra başkent Ankara'da da kağıtçılık konusunda bir otorite olarak kabul edilmeye başlandığını göstermiştir (Sarioğlu, 2008: 30-41).

14 Ağustos 1934'te temeli atılan ve 6 Kasım 1936'da da işletmeye alınan Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası'nın kurucu müdürü oldu. 1955'te adı Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmesi (SEKA) adını alacak olan bu kurumda büyük bir özveri ile hem kurucu müdür unvanıyla hem kimyager hem de kağıt mühendisi olarak görev yaptı. Bu süre selüloz ve kağıt endüstrisini Türkiye'ye mal etmek için çocuklara kağıtçılığı öğretmek amacı ile kurslar açtı. Sarf ettiği çabalarla kıyı kenti olan İzmit'te, yüzme, kürek ve yelken gibi deniz sporlarının getirilmesine ön ayak olan Mehmet Ali Kağıtçı, futbol, güreş, tenis ve atletik jimnastik kollarını da fabrika mensuplarının hepsinin faydalanabileceği çapta, federasyonun şartlarına uygun mükemmeliyette meydana getirmişti. Fabrika personelinin yeteneği olanları bir araya toplayarak meydana getirdiği musiki heyeti, verdiği konserlerle fabrika çevresinden taşarak İzmit halkının da ihtiyacını karşılar hale gelmiştir (Öce, 1950: 25-28).

Mehmet Ali Kağıtçı, fabrikanın temel hafriyatında bulunan tarihi eserleri özenle koruyarak bunları “Müze Dairesi” adını verdiği genişçe bir yerde yıllarca muhafaza etmiştir. Mehmet Ali Kağıtçı, aynı zamanda II. Kağıt Fabrikası'nın temelini atılmasında da büyük rol oynadı. Selüloz ve şap yapımı ile ilgili yaptığı çalışmalar ile Kütahya'da bir laboratuvar kurulmasına destek olarak bölgede çiniciliğin de geliştirilmesi ve modernleştirilmesini sağladı (Öce, 1950: 16,17).

1941'de hiçbir hukuki gerekçe gösterilmeksizin SEKA'daki Müdürlük görevinden alındı. Sonrasında İstanbul Belediye Kimya hanesi Müdürlüğü'ne atandı. Daha sonra İstanbul Hıfzıssıhha Enstitüsüne dönüşen bu kurumda müdürlük yaptı. 1945'de İstanbul Teknik Üniversitesinde kağıtçılık üzerine dersler vermeye başladı. 1964'de buradan emekli olan Mehmet Ali Kağıtçı, emekliliğinde de çalışmalarını yürütmeye devam ederek bazı yayınlar çıkardı (Sarioğlu, 2008: 96-114). Kağıt endüstrisindeki buluşlarından dolayı

yurtiçi ve yurtdışında çeşitli ödüller aldı. Ayrıca yerli ve yabancı basında, çeşitli bilimsel platformlarda çeşitli yazı ve makaleleri yayımlandı. 1967’de Uluslararası Kağıtçılık Kongresi de Mehmet Ali Kağıtçı’nın bulunduğu bu bilimsel platformlardan biridir. Bu bilimsel toplantıların bazılarında yalnızca konuşmacı olarak bulunmamış aynı zamanda oturum başkanlığı da yapmıştır. Ömrünü kâğıda ve kağıtçılığa adanmış olan Mehmet Ali Kağıtçı 1 Ekim 1982’ de emekliliğini geçirdiği İstanbul Heybeliada’da vefat etmiştir (Kara, 2005: 8).

Foto-13 SEKA’nın Kurucu Müdürü Mehmet Ali Kağıtçı Kaynak: SEKA Kağıt Müzesi Arşivi, 2023.

Foto-14 Mehmet Ali Kağıtçı Avrupa’daki işçilik yıllarında. Kaynak: SEKA Kağıt Müzesi Arşivi, 2023.

2.2.1.7. SEKA Kronolojisi

03.06.1933	Sümerbank kuruldu.
01.05.1934	Mehmed Ali Kağıtçı Sümerbank'ta göreve başladı.
10.07.1934	Sümerbank'a kağıt fabrikası kurma yetkisi veren kararname kabul edildi.
14.08.1934	Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası'nın temeli atıldı.
18.04.1936	Cumhuriyet döneminin ilk kâğıdı üretildi.
06.11.1936	Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası işletmeye alındı.
1937	SEKA Kağıtspor Kulübü kuruldu.
17.06.1938	Kuruluşun adı Sümerbank Selüloz Sanayii Müessesesi oldu.
1941	Kaolin Tesisi işletmeye alındı.
20.06.1941	Mehmed Ali Kağıtçı'nın görevine son verildi.
23.06.1943	Sapanca Su Tesisatı devreye girdi.
31.05.1944	Saman ve Paçavra Selülozu Fabrikaları işletmeye alındı.
24.07.1944	İkinci Kağıt Fabrikası işletmeye alındı.
04.09.1944	Selüloz Sanayii Müessesesi Çırak Okulu açıldı.
17.08.1945	Odun Selülozu ve Klor Alkali Fabrikaları işletmeye alındı.
21.04.1954	Üçüncü Kağıt Fabrikası işletmeye alındı.
21.06.1955	Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları işletmesi (SEKA) kuruldu.
21.06.1956	SEKA Postası yayın hayatına başladı.
30.04.1960	Dördüncü Kağıt Fabrikasında üretime başlandı.
01.07.1961	SEKA Çocuk Dostları Derneği kuruldu.
08.11.1961	Beşinci Kağıt Fabrikası işletmeye alındı.
16.03.1970	Çaycuma Müessesesi Selüloz Tesisi faaliyete başladı.
11.10.1970	Aksu Kağıt Fabrikası işletmeye alındı.
19.10.1971	Dalaman Müessesesi kağıt üretimine başladı.
04.05.1979	Afyon Müessesesi üretime başladı.
08.01.1981	Balıkesir Müessesesi kağıt üretimine başladı.
22.11.1983	Bolu Lamine ve Lif Levha Müessesesi SEKA'ya devredildi.
18.10.1984	Akdeniz Müessesesi işletmeye alındı.
24.11.1984	Kastamonu Müessesesi işletmeye alındı.
06.11.1994	SEKA Mehmed Ali Kağıtçı Müzesi açıldı.

1998	SEKA özelleştirme kapsamına alındı.
08.11.2004	SEKA İzmit İşletmesi faaliyetini durdurdu.
27.01.2005	SEKA İzmit İşletmesinin mülkiyeti Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredildi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEKA KAĞIT FABRİKASININ TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI

SEKA Kağıt İşletmeleri 1970 yılından itibaren istediği büyüme trendini yakalamıştır. 1970 yılında SEKA, İstanbul Ticaret Odası'nın ciro, öz sermaye, istihdam düzeyi gibi göstergelere göre sıraladığı Türkiye'nin 100 büyük firması arasında, Karabük ve Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları'ndan sonra üçüncü sırayı almıştır (SEKA Postası, 1 Eylül 1971). SEKA'nın 1971 yılındaki sıralamada yeri ise ikincilik olmuştur (SEKA Postası, 1 Eylül 1972).

İstanbul Sanayi Odası tarafından açıklanan Türkiye'nin en büyük 100 firması içinde SEKA, 1974 yılında dördüncü, 1975 yılında ise İpraş, Karabük ve Ereğli Demir-Çelik ve Türkiye şeker Fabrikaları'ndan sonra beşinci olmuştur (SEKA Postası, 1 Eylül 1975).

Dünya selüloz ve kağıtçılığının önde gelen yayınlarından Pulp and Paper International dergisine göre, SEKA, 1975 yılında gerçekleştirdiği 308,000 ton kağıt-karton, 173,000 ton selüloz üretimi ve yaklaşık 202 milyon dolar tutarındaki cirosu ile, dünyanın en büyük 100 kağıt- karton fabrikası arasında 84'üncü olmuştur (SEKA Postası, 15 Ekim 1976).

1980 yılında İstanbul Sanayi Odası'nca düzenlenen Türkiye'nin en büyük 300 firması anketinde, SEKA, üretimden satış sıralamasına göre altıncı sırayı almıştır (SEKA Postası, 1 Kasım 1980).

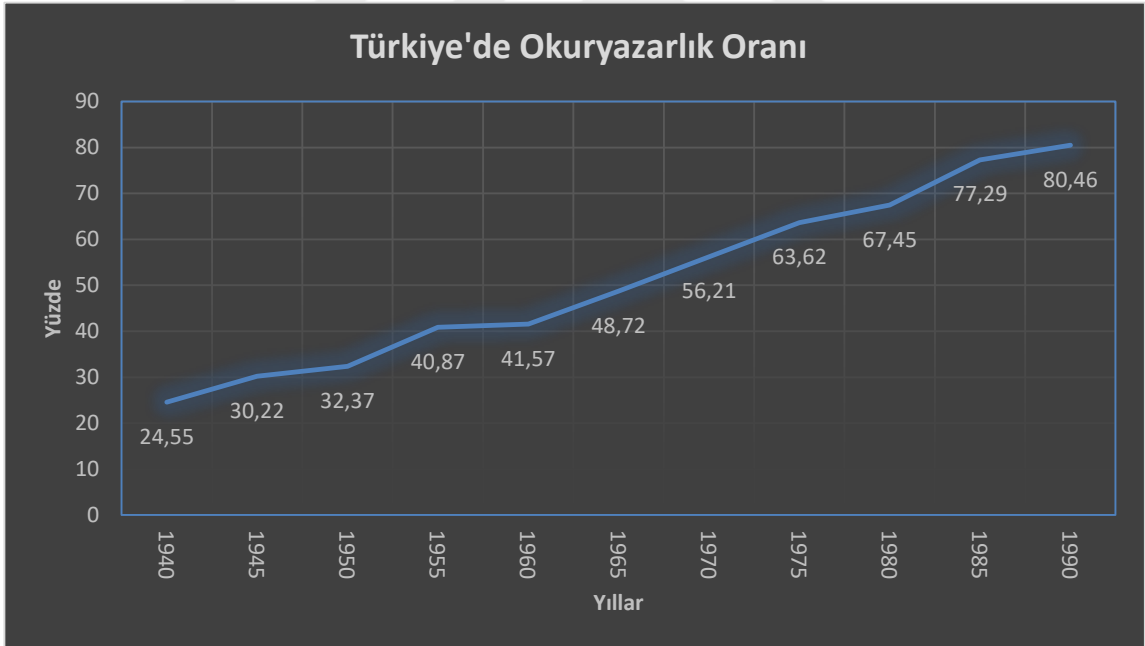
Bu genişleme ve yükseliş trendi 1980'li yılların ortalarına kadar sürmüştü ancak bu tarihten itibaren KİT'leri özelleştirme düşüncesi ağır bastığından dolayı gerekli yatırımların yapılmaması ve siyasetin müesseseyi bir iş bulma kurumu gibi değerlendirmesi sonucu SEKA kan kaybetmeye başlamıştır. 1990 yılından itibaren bu

zayıflama trendi iyice hızlanmış ve bu on yılın ikinci yarısından itibaren müessesenin tüm çalışmaları sekteye uğramaya başlayacaktır.

3.1. TÜRKİYENİN KAĞIT İHTİYACI

Kuruluşundan itibaren kağıt ihtiyacının tamamını ithalatla karşılayan Türkiye, 1936 yılında SEKA Kağıt Fabrikasının kurulmasıyla, kağıt imalatına başlayarak ithalatı büyük oranlarda azaltmayı başarmıştır. Kişi başına düşen kağıt tüketimi, okuryazarlık oranları arttıkça, toplumun sosyal yapısı değiştikçe ve ticari ekosistemin kağıt ihtiyacı arttıkça tüm dünyada olduğu gibi artış trendine girmiştir (Şahbaz, 2021: 76)(Bkz.Grafik:1).

Grafik 1: Türkiye’de Okuryazarlık Oranı

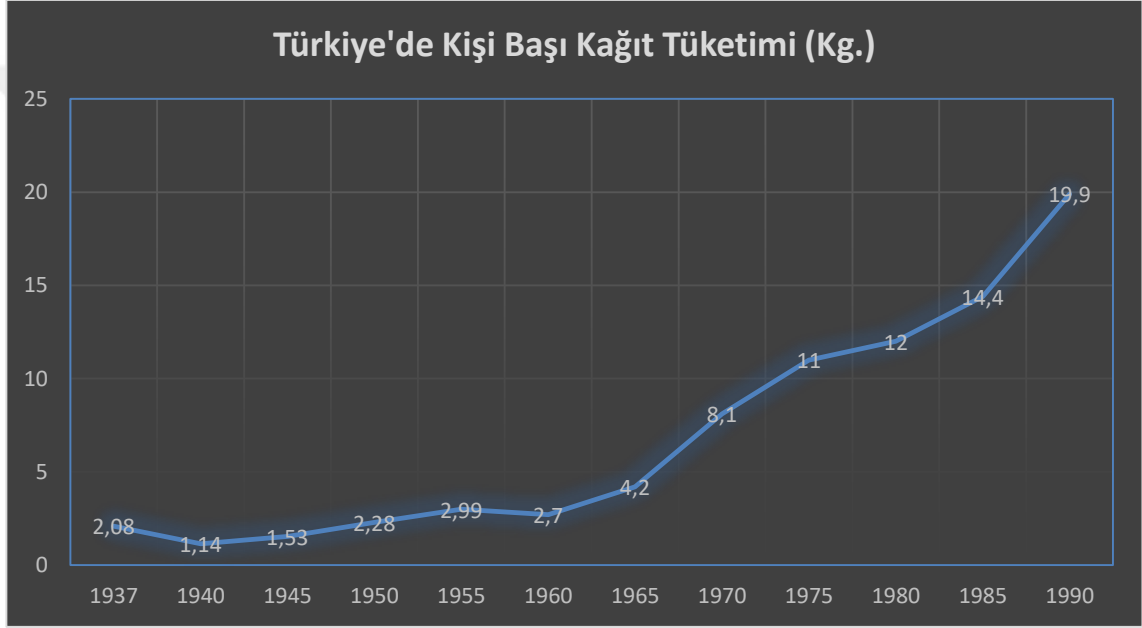

Kaynak: Şahbaz,2021: s. 76.

Türkiye Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 1 Kasım 1928 yılında alfabe değişikliği yapmıştır. Bu değişiklikten sonra yeni alfabenin halka hızlı bir şekilde öğretmek amacıyla Millet Mekteplerini kurarak okuma yazma seferberliğine girişmiştir. Bu çalışmaların neticesinde okuma yazma oranı hızlı bir yükseliş sürecine girmiştir.

3.1.1. Türkiye’de Kişi Başı ve Toplam Kağıt Tüketimi

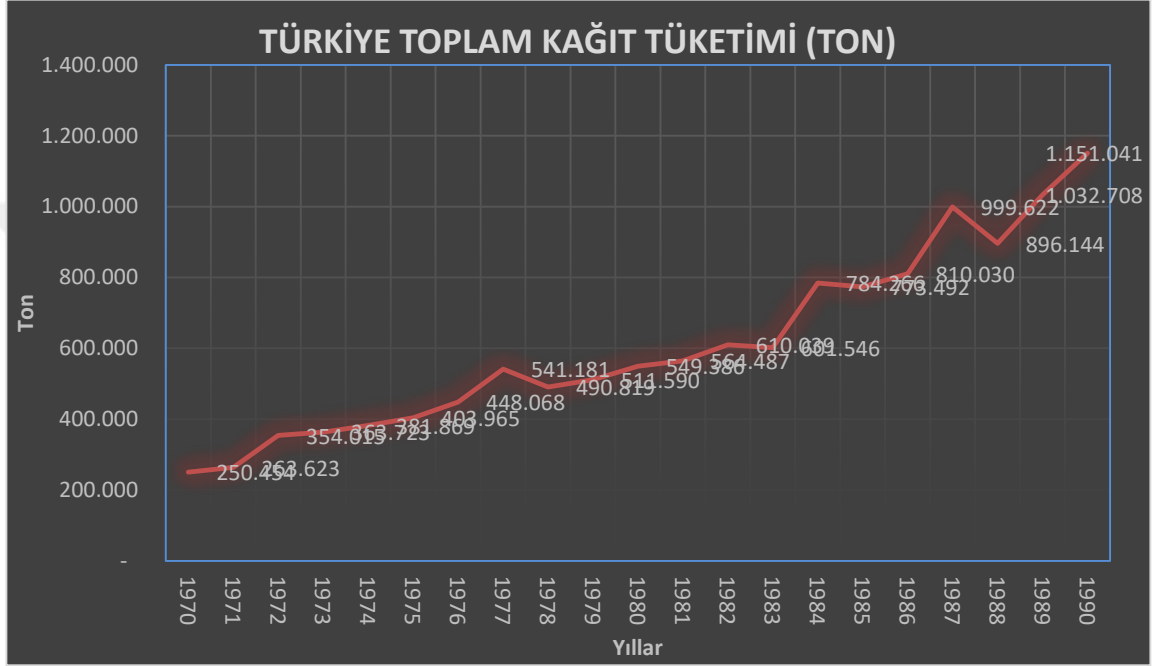
Grafik 2: Türkiye’de Kağıt Tüketimi (Kg.)

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1937-1990.

1937 yılından itibaren SEKA Kağıt Fabrikası Türkiye piyasasına kağıt mamulleri satmaya başlamıştır. 1937 yılında Türkiye kişi başı kağıt tüketimi Kg. olarak 2,08 Kg. iken bu 2.Dünya Savaş'ının etkileri ile bir miktar düşmüş ama 1950 yılında 2,28 kg'a kadar çıkarak gene eski miktarlarına varmıştır. 1960 yılından itibaren hızlı bir artış trendine giren kişi başı kağıt tüketimi 1970 yılında 8,1 Kg. olarak 1937 yılının dört katına kadar çıkmıştır. 1980 yılında 12 Kg'a ulaşan kişi başı kağıt tüketimi hızlı bir yükselişle 1990 yılında 19,9 Kg'a kadar çıkmıştır (Bkz. Grafik:2).

Grafik 3: Türkiye’de Toplam Kağıt Tüketimi

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990.

Türkiye’nin kağıt tüketimi 1970 yılında 250,454 ton olarak gerçekleşmiştir. 1972 yılında bir önceki senenin 263,623 tonluk tüketimi 354,015 ton olarak gerçekleşmiş olup %34 oranına yakın büyük bir sıçrama gerçekleşmiştir. 1972 yılından 1977 yılına kadar devamlı yükselme trendinde kalmış olan yurt içi tüketim miktarı, 1977 senesinde 541,181 tona çıkarak, 500,00 ton barajını geçmiş ve 1970 yılı tüketiminden iki katından fazla olmuştur. Kağıt tüketimi 1978 senesinde %6’lık bir düşüş yaşamış ama 1979 yılından itibaren 1987 yılına kadar yükseliş trendi, istisnai olarak 1983 ve 1985 yıllarındaki düşüşler hariç olmak üzere, durmadan devam etmiştir. Kağıt tüketimi 1987 yılında 1 Milyon ton barajına dayanarak 999,622 ton olmuş ve 1970 senesinin dört katına çok yakın rakamlara varmıştır. 1988 senesindeki kağıt tüketimi bir önceki senenin 999,622 tonluk tüketiminden 896,144 tona gerileyerek %11’lik büyük bir düşüş göstermiştir. Bunun

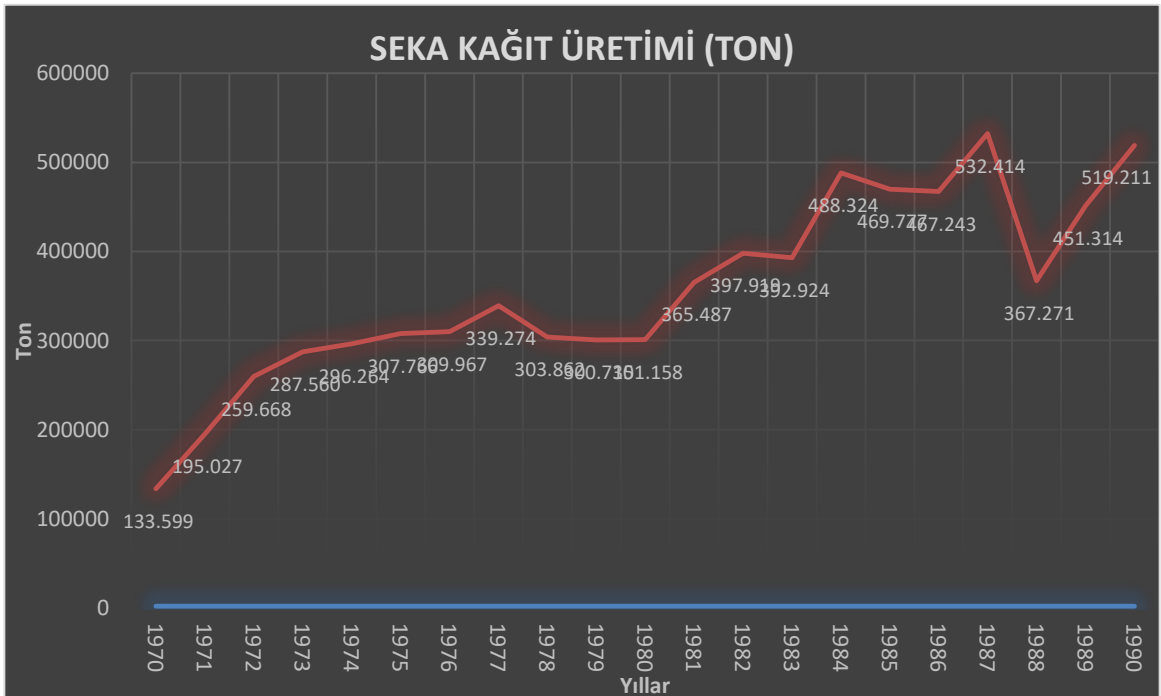
sebepleri büyük SEKA greviden dolayı SEKA'nın üretiminin rekor düzeyde düşerek kağıt piyasasına arzının %31 azalması ve aynı yıl özel sektörün arzının %1 azalmasıdır. Bu yıl ithalat 117,775 tondan 182,925 tona çıkarak %55 gibi bir oranda rekor bir şekilde artmış olmasına rağmen SEKA'nın ve özel sektörün kağıt arzı düşüşlerini karşılayamamış ve piyasada kağıt sıkıntısı baş göstermiştir. 1989 senesinde yurt içi kağıt tüketimi bir daha geri düşmemek üzere 1 milyon barajını geçerek 1,032,708 ton olarak gerçekleşmiş ve 1970 senesinin tüketiminin dört katından fazla artmıştır (Bkz. Grafik:3).

3.1.2. Türkiye'nin Kağıt Üretimi

3.1.2.1. SEKA'nın Kağıt Üretimi

Kurulduğu günden itibaren kağıt ihtiyacının tamamını ithal etmek zorunda kalan Türkiye Cumhuriyeti, SEKA kağıt fabrikasının 1936 yılında üretime geçip 1937 yılından itibaren iç piyasaya kağıt vermeye başlamasıyla ilk yerli imalat kâğıdına kavuşmuştur. 1958 Yılından itibaren ise özel sektörün kağıt imalatı başlamıştır (BYDK,1937-1990).

Grafik 4: SEKA Kağıt Üretimi (1970-1990)

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990.

Tablo 1: SEKA Müesseselerinin Kağıt Üretimleri (1970-1990)

YIL	İZMİT	ÇAYCUMA	DALAMAN	AKSU	BALIKESİR	AKDENİZ	KASTAMONU	AFYON	BOLU	TOPLAM (TON)
1970	118409	15190								133599
1971	119344	41396	926	3361						195027
1972	119031	55646	25445	59519						259641
1973	116616	57134	42965	70845						287560
1974	118418	59005	52167	71461						304051
1975	114062	57395	65088	71150						307695
1976	116536	52517	72721	61198						302972
1977	126349	64004	70000	71430						331783
1978	124380	57371	66262	55834						303847
1979	125702	48886	65107	61032						300727
1980	128007	43138	66949	63063						301157
1981	128009	57398	74963	63086	42130					365586
1982	131859	56747	81140	61435	66811					397992
1983	119706	52760	78762	61100	78934	1996				393258
1984	128373	55582	85535	60324	89729	68222	302	22649	6162	488067
1985	118274	64705	70711	50713	91730	72073	1882	16394	5725	470088
1986	109927	67948	79332	54301	90265	89504	3384	25004	6007	494661
1987	117233	68073	84397	65484	91923	101420	3882	29313	6089	532442
1988	77357	47419	55569	49742	65210	68509	3465	13345	5868	367271
1989	106255	52907	65389	57888	85853	77780	5212	28322	5651	451314
1990	106753	58965	72413	76710	95237	103101	6032	32695	5180	519211

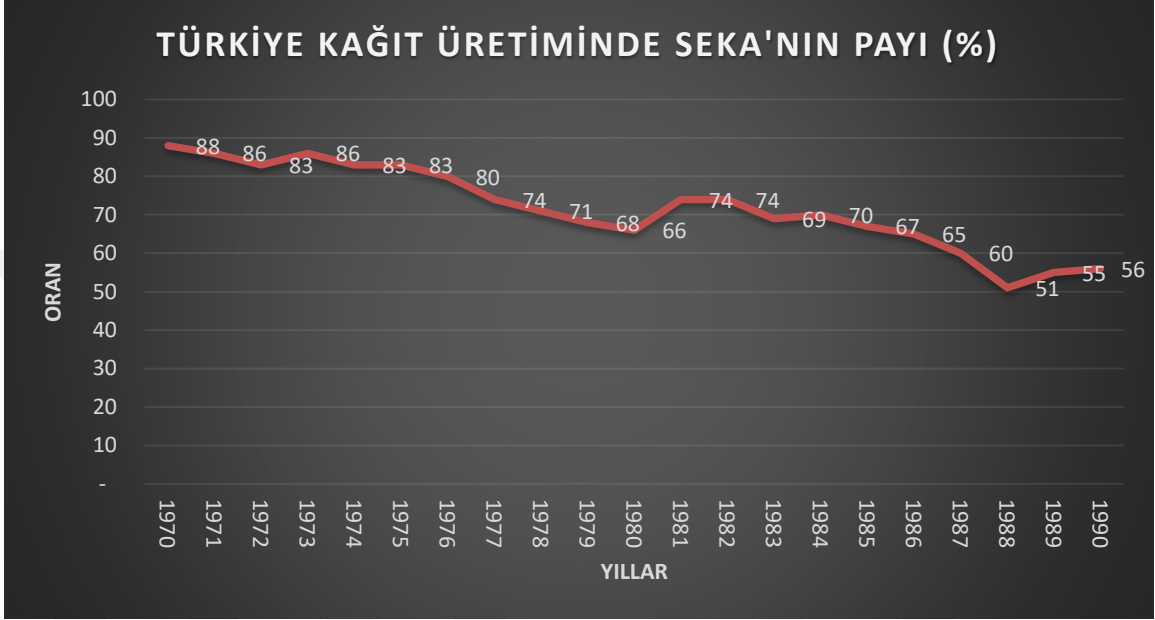
Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990.

SEKA kurulduğu günden itibaren, istisnai bazı seneler % 5’ler civarında üretim düşüşü yaşamış olsa da, kağıt üretimini arttırarak devam etmiştir. 1970’li yıllarda sırasıyla SEKA’nın Çaycuma, Dalaman, Aksu, Balıkesir, Akdeniz, Kastamonu, Afyon ve Bolu müesseselerinin imalata başlamasıyla, 1966 yılından beri 100-110 bin ton bandında takılı kalmış olan üretim miktarı tekrardan yükselişe geçmiştir. 1970 yılında ilk imalatını 15,190 tonla gerçekleştiren Çaycuma müessesesini, 1971 yılında ilk imalatını 3361 tonla gerçekleştiren Aksu müessesesi ve ilk imalatını 926 tonla gerçekleştiren Dalaman müessesesi takip etmiştir. 1973 yılında SEKA İzmit müessesesi hariç tüm müesseselerin imalat oranlarının artmasıyla, 1970’deki 133,599 olan üretim miktarı 287,560 ton olarak

gerçekleşmiş ve iki katından fazla oranda artmıştır. 1974 yılında ise 304,051 ton olarak gerçekleşerek 300,000 sınırını geçen üretim miktarı, bu yıldan itibaren 300-310 bin ton bandında 1981 yılına kadar nerdeyse sabit kalmıştır. 1981 yılında ilk imalatını 42,130 tonla gerçekleştiren SEKA Balıkesir müessesesiyle beraber 365,586 ton üretim rakamına varan SEKA'nın üretimdeki yükselme trendi gene başlamıştır. 1983 yılında ilk imalatını 1996 tonla yapan SEKA Akdeniz ile 1984 yılında ilk imalatlarını sırasıyla 22,649 ve 302 tonla yapmış olan SEKA Bolu ve SEKA Afyon müesseseleri açılmıştır. Tüm bu müesseselerim üretime geçmeleri ve diğer müesseselerin üretim miktarlarını arttırmaları sayesinde, SEKA 1984 senesinde 488,067 ton imalat rakamına erişerek 1970 yılı üretim rakamını üç katından fazla geçmiştir. 1987 yılına kadar artışını sürdüren kağıt imalatı, bu sene tüm müesseselerin üretimlerini bir önceki seneye göre % 7 arttırmalarıyla SEKA'nın kağıt imalatı yeni bir rekor kırarak 500 bin ton seviyesini aşmış ve 532,442 ton olarak gerçekleşmiştir. 1988 senesinde SEKA için hiç beklenmedik bir şekilde rekor imalat düşüşlerine sahne olmuştur. Toplam üretim % 31 gerileyerek 367,271 tona düşmüştür. Bunun sebebi hükümetle SEKA işçilerinin sendikası olan Türk-İş'e bağlı Selüloz-İş'in maaş zamlarında anlaşamamasıydı. Bu grev 6 Eylül 1988 tarihinden 14 Ocak 1989 tarihlerine kadar 132 gün sürmüş olup, SEKA'nın 1988 imalatına büyük darbe vurmuştur ve özel sektör üretimi de bu yıl %1'lik düşüş yaşayarak 349,433 tondan 345,948 tona gerilemiştir. Bu durum kağıt ithalatını 182,925 tona çıkmasına sebep olarak Türkiye tarihinin kağıt ithalat rekorunu kırdırılmıştır. Bu tarihten itibaren ithalat düşme olmadan devamlı artma trendine girecek ve her geçen yıl rekor tazeleyecektir. 1989 yılında üretimini tekrardan 451,314 tona çıkarmış olan SEKA, 1990 yılında 519,211 tonluk imalatıyla 1987'deki zirve rakamlarına yaklaşmıştır. Ancak bu tarihten itibaren üretimi her yıl devamlı düşüş gösterecek ve asla toparlanamayacaktır (Bkz.Grafik:4; Bkz.Tablo:1).

3.1.2.1.1. Türkiye Kağıt Üretiminde SEKA'nın Payı

Grafik 5: Türkiye Kağıt Üretiminde SEKA'nın Payı (1970-1990)

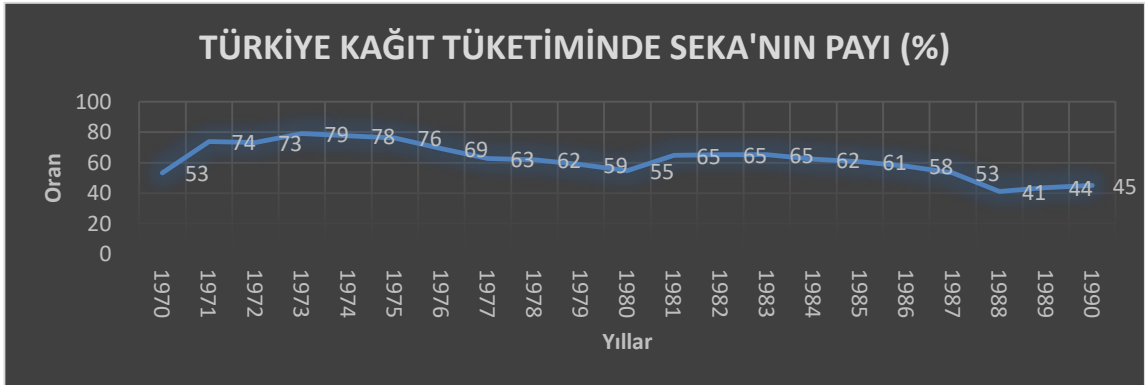
Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990.

SEKA 1970 yılında toplam yurtiçi üretiminde %88'lik dev bir paya sahiptir. 1958 yılında ilk defa başlayan özel sektörün kağıt üretimi yıllarca iniş göstermeden artarak devam etmiş olsa da SEKA'nın üretiminin karşısında 1970 yılında %12'lik cüzi bir oran olarak kalmıştır. 1971 yılında SEKA 133,599 tonluk üretimini, Dalaman, Aksu işletmelerinin açılması ve Çaycuma müessesesinin üretimini %172 oranında arttırmasıyla, 195,027 tona çıkararak %46'luk bir rekor üretim artışı gerçekleştirmiştir. Buna rağmen aynı yıl özel sektör imalatı da %83 gibi rekor bir üretim artışıyla 17,470 tondan 36,658 tona çıkmış olduğu için SEKA'nın yurtiçi imalattaki payı %86 ya düşmüştür. 1972 yılında da SEKA 195,027 ton olan imalatını %33 oranında arttırarak 259,668 tona yükseltmiş olsa da, özel sektör de üretimini %68 arttırmıştır ve böylelikle SEKA'nın iç üretimdeki payı %83'e düşmüştür. 1977'ye kadar %80'ler bandında aşağı yukarı gezen SEKA'nın iç üretimdeki payı, bir önceki seneye göre imalatını 309,967 tondan 339,274 tona çıkararak %9'luk bir artış sağlamasına rağmen ilk defa olarak %74'e düşmüştür. Bunun sebebi bu yıl özel sektörün imalatını %55 arttırarak 77,119 tondan 119,595 tona çıkarmış olmasıdır.

1979 yılında ise SEKA'nın iç üretimdeki payı ilk defa olarak %68'e düşmüştür. Bunun sebebi, bir önceki senenin üretimi olan 303,862 ton olan üretiminin sadece %1 düşerek 300,715 tona gerilemesiyle beraber, özel sektörün %15 imalat artışıyla bir önceki seneye göre 119,595 ton olan üretimini 123,136 tona çıkarmasıdır. 1979 yılından 1988 yılına kadar SEKA'nın iç üretimdeki payı %60'lar %70ler bandında yukarı aşağı olarak değişip durmuştur. Ancak 1988 yılındaki 132 gün süren büyük SEKA grevi bu durumu da etkilemiştir. Bu yıl SEKA'nın iç üretimdeki payı %51 olarak gerçekleşerek rekor bir seviyeye inmiştir. SEKA'nın imalatı bir önceki senenin 532,414 ton seviyesinden 367,271 tona gerileyerek %31 oranında düşmüştür. Bu sene özel sektör üretimi de %1 düşüş göstererek 349,433 tondan 345,948 tona gerilemesine rağmen SEKA'nın rekor imalat düşüşü nedeniyle yurtiçi üretimdeki payını yeni rekor tazeleyerek %49'a çıkarmıştır. 1989 senesinde SEKA imalatı bir miktar geri toplayarak 367,271 tondan 451,314 tona çıkararak, özel sektörün imalatını bir önceki seneye göre %6 artırarak 345,948 tondan 368,957 tona çıkarmasına rağmen %55'lik yurt içi üretim payına geri dönmüştür. SEKA yurtiçi üretimdeki liderliğini tarihinde ilk olarak 1991 yılında özel sektöre kaybedecektir(BYDK,1970-1991; Bkz.Grafik:5).

3.1.2.1.2. Türkiye Kağıt Tüketiminde SEKA'nın Payı

Grafik 6: Türkiye Kağıt Tüketiminde SEKA'nın Payı (1970-1990)

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990.

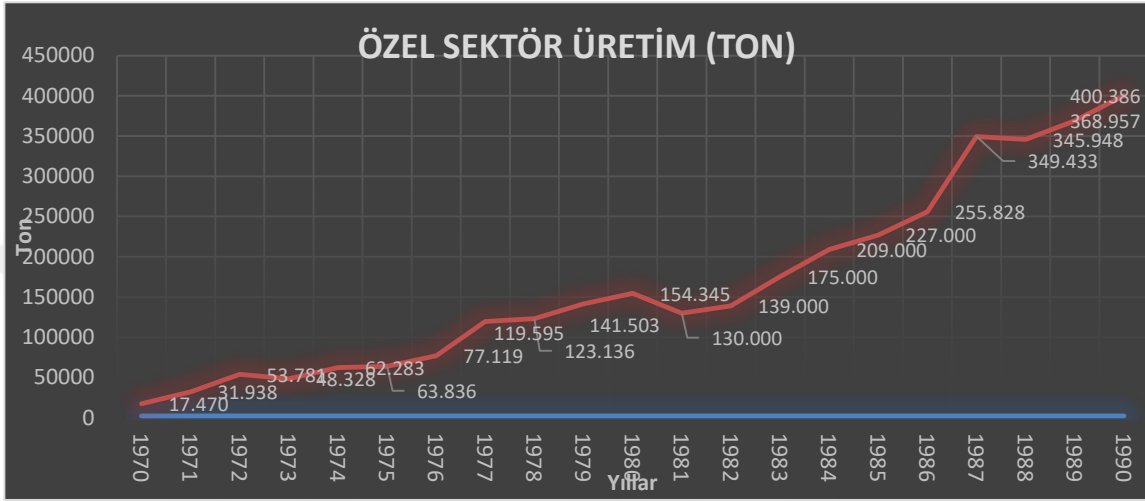
SEKA 1970 yılına toplam yurt içi tüketiminin %53 ünü karşılayarak girecektir. 1971 yılında Çaycuma müessesesinin ilk imalatı olan 15,190 tondan 41,396 ton kapasitesine çıkmasıyla ve o yıl açılan Dalaman ile Aksu müesseselerinin ilk yıl üretimleri olan 4,287 tonun eklenmesiyle toplamda 195,027 tonla Türkiye kağıt tüketimin %74 ünü tek başına sağlayacaktır. 1972 senesinde toplam yurtiçi tüketimin %73'ünü sağlamıştır. 1973 yılında ise SEKA tarihinin rekorunu kırarak toplam yurtiçi tüketimin %79'unu tek başına karşılayacaktır. Bu rekorunu bir daha asla egale edemeyecektir. Yurtiçi tüketimde SEKA'nın payı 1974 yılında %78, 1975 yılında %76, 1976 yılında ise %69 olarak gerçekleşecektir. 1976 yılından 1980 yılına kadar %60'lar bandında seyredecek olan SEKA'nın yurt içi toplam tüketimi karşılama oranı 1980 yılında %55'e düşecektir. Bunda SEKA'nın üretimi %1 bile değişmemişken, ithalatın bir önceki yıla göre %35 artması ve özel sektör imalatının %10 civarında artmış olması neden olacaktır. 1981 yılında ise Balıkesir müessesesinin imalata başlayarak 42130 ton kağıt imal etmesi ve SEKA'nın diğer müesseselerindeki %7'lik üretim artışıyla SEKA tüketimi karşılama oranında %65'e çıkarak %60'lar bandına geri dönecektir. 1981 yılından 1987 yılına kadar SEKA tüketimdeki payını %60'lar seviyesinde tutmuştur. 1987 yılında tüketimde SEKA'nın payı %53'e gerilemiştir. Bu sene SEKA üretim kapasitesini %14 oranında arttırmış olmasına rağmen hem özel sektörün kapasitesini % 37 civarında arttırmış olması hem de ithalatın %35 civarında artmış olmasıyla, yurt içi tüketimi karşılama oranında %53'e gerilemiştir. 1988 yılındaki büyük SEKA grevi sebebiyle SEKA'nın toplam tüketimdeki payı 1943 yılından 45 yıl sonra ilk defa %41'e gerilemiştir. Ve 1953 yılından 35 yıl sonra ilk defa SEKA yurt içi toplam tüketimin %50'sinden daha azını karşılamış olacaktır. Bu yıldan sonra SEKA'nın Türkiye kağıt tüketimindeki payı asla %50'yi geçemeyecektir (BYDK,1937-1990; Bkz.Grafik:6).

3.1.2.2. Özel Sektörün Kağıt Üretimi

Türkiye'de özel sektör kağıt üretimi ilk olarak 1958 yılında 3,310 ton olarak başlamıştır. Geçen yıllar içinde özel sektörün üretimi düşme göstermeden artmaya devam etmiş ve 1960'lı yıllar boyunca 10,000- 20,000 ton bandında seyretmiştir. Özel sektör

imalatının asıl yükselme ve genişleme dönemi 1970’li yıllarla birlikte başlayacaktır (BYDK,1937-1990).

Grafik 7: Türkiye’de Özel Sektör Kağıt Üretimi (Ton)

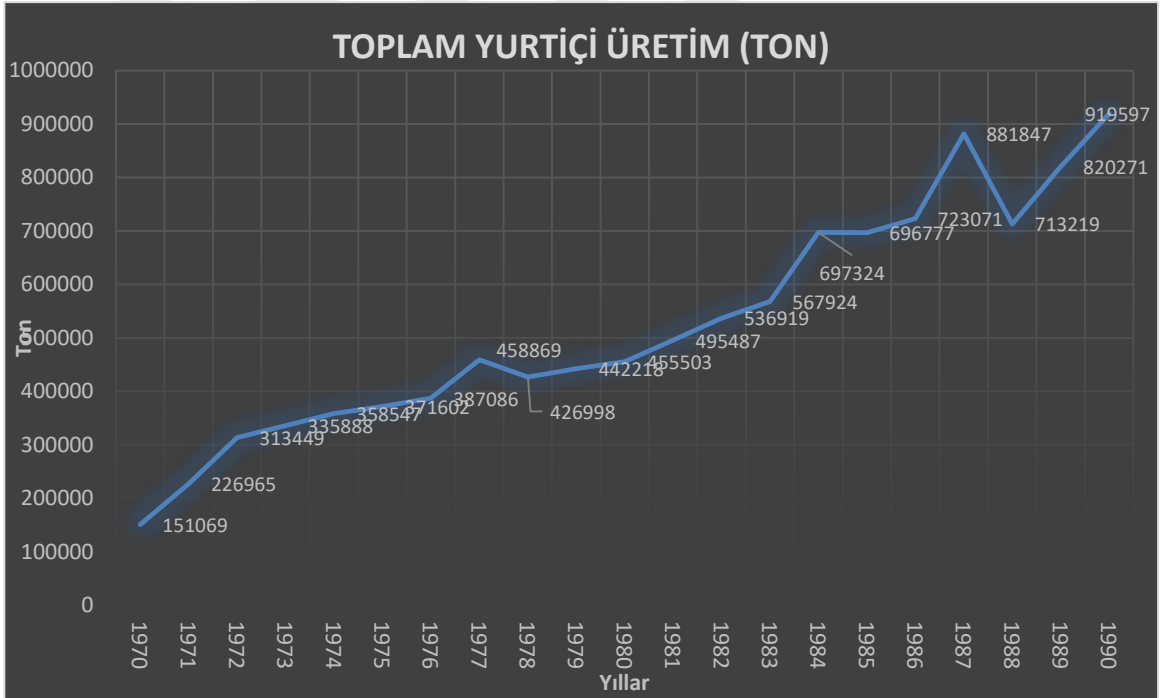
Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990

Özel sektör kağıt imalatında 1970 yılını SEKA’nın 133,599 tonluk üretimine karşın 17,470 ton gibi mütevazı bir rakamla kapatmıştır. 1971 yılında ise %87 gibi rekor bir artışla 31,938 tona ulaşmıştır. 1972 senesinde de imalat miktarını %68 gibi yüksek bir oranda arttırarak 53,781 tona ulaşmıştır. 1972 den 1976 ya kadar düzenli bir artış trendinde olan özel sektör imalatı 1977 senesinde %55 oranında artarak 77,119 tondan 119,595 tona çıkarak 100 bin ton barajını geçmiştir. 1977 yılından 1984 yılına kadar, 1981 yılı hariç olmak üzere, devamlı bir artış trendinde olan özel sektör imalatı 1984 yılında 209,000 ton olarak gerçekleşerek 200 bin barajını geçmiştir. 1984 den 1986 yılına kadar 200 bin ton bandında artışını sürdüren özel sektör imalatı 1987 yılında %37 oranlarında artış gerçekleştirerek 255,828 ton üretimden 349,433 tona çıkarak 300 bin ton barajını geçmiştir. 1990 yılına kadar 300 bin ton bandında artışını sürdüren özel sektör imalatı, ilk defa bu yıl 400 bin ton barajını geçerek 400,386 ton üretim gerçekleştirmiştir. Özel sektör üretimi tarihinde ilk defa 1991 yılında SEKA’nın üretimini geçecektir ve bir daha asla yurtiçindeki üretim birinciliğini kaybetmeyecektir. (BYDK,1970-1994; Bkz.Grafik:7).

3.1.2.3. Toplam Yurtiçi Kağıt İmalatı

Türkiye Cumhuriyetinde yurt içi kağıt üretimi 1936 yılında SEKA'nın kurulmasıyla başlamıştır. 1958 yılında özel sektöründe kağıt imalatına başlamasına kadar SEKA tek başına tüm kağıt imalatını, 1948, 1949 ve 1953 yılındaki düşüşler hariç olmak üzere, her sene tonaj arttırarak sürdürmüştür. 1958 yılında özel sektörün de imalatına geçmesiyle yurt içi kağıt imalatı, 1978, 1985 ve 1988 yılları hariç olmak üzere, düşüş göstermeden yükselmeye devam etmiştir (BYDK, 1937-1990; Bkz. Grafik:8).

Grafik 8: Türkiye’de Toplam Yurt İçi Üretim

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990

1970 yılında 151,069 ton olan toplam yurt içi üretim tonajı 1971 yılında büyük bir sıçramayla %50 oranında artarak, 200 bin barajını geçmiş ve 226,965 tona çıkmıştır. Bunda SEKA'nın Dalaman, Aksu müesseselerinin imalata başlaması, Çaycuma müessesinin kapasite artırımı ve özel sektörün kapasitesini %87 arttırması büyük rol oynamıştır. 1972 senesinde toplam kağıt imalatı %38 oranında artarak 300 bin ton barajını

geçmiş ve 313,449 ton olarak gerçeklemiştir. Bu SEKA'nın imalatını %33 arttırarak 259,668 tona çıkarması ve özel sektörün imalatını %68 arttırarak 53,781 tona çıkarmasıyla gerçekleşmiştir. 1972 den 1977'ye kadar yurtiçi imalat 300 bin ton bandında kalmıştır. 1977 de 400 bin ton bandını geçerek 458,869 ton üretim gerçekleştirilmiştir. 1978 yılında bir önceki seneye göre %7 oranında düşüş yaşanmıştır, bunun sebebi, özel sektör %3 büyüme göstermesine rağmen, SEKA üretiminin %10 oranlarında düşmüş olmasıdır. 1982 yılında 500 bin ton barajını geçerek 536,919 ton olmuştur. 1984 yılında ise yurtiçi kağıt imalatı 600 bin barajını geçerek 697,324 ton olarak gerçekleşmiştir. 1987 yılında 800 bin ton barajı geçilmiş ve üretim 881,847 ton olmuştur. 1988 yılında ise toplam yurtiçi üretim %19 oranlarında büyük bir düşüş yaşamış ve 713,219 ton olarak 800 bin ton barajının altına geri düşmüştür. Bunu sebebi büyük SEKA grevi sebebiyle SEKA'nın imalatının %31 oranında düşmüş olması ve özel sektöründe %1 oranında üretimde küçülmesidir. 1989 yılında 800 bin ton barajı tekrardan geçilerek 820,271 tonluk üretim gerçekleştirilmiştir. 1990 yılında ise 900 bin ton barajı geçilerek 919,597 ton üretim gerçekleştirilmiştir. Toplam yurtiçi üretim miktarı ancak 1994 yılında 1 milyon ton barajını geçecektir. (BYDK,1970-1994; Bkz. Grafik:8).

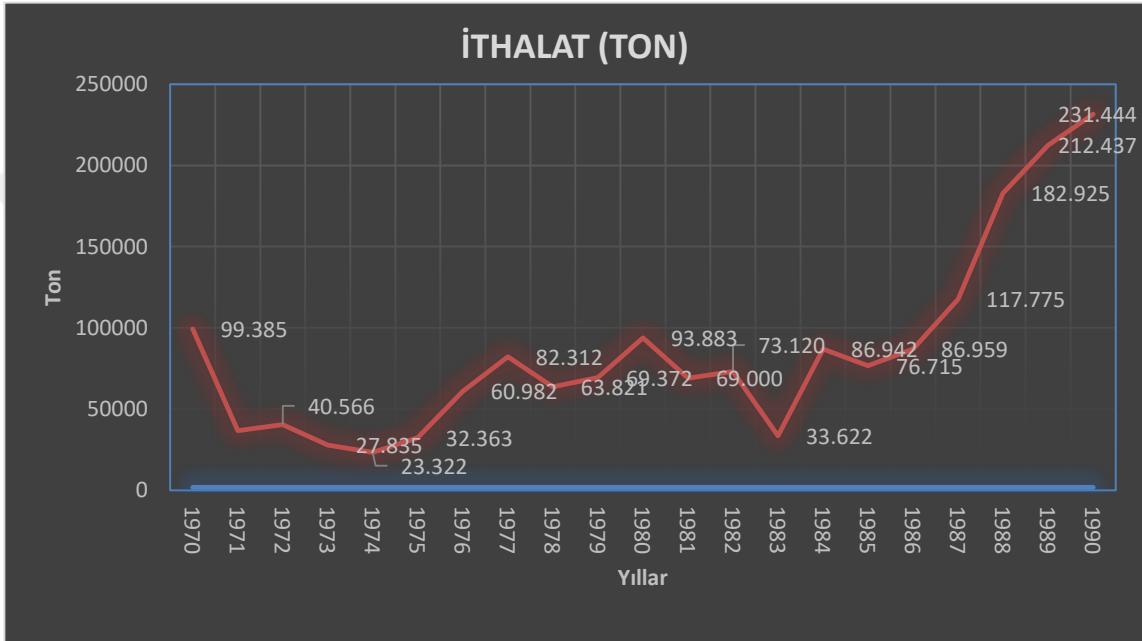
3.1.1. Türkiye'nin Kağıt İthalatı Ve Üretimin İthalatı Karşılama Oranı

3.1.1.1. Türkiye'nin Kağıt İthalatı

Kuruluşundan itibaren kağıt ihtiyacının %100 ünü ithalatla karşılayan Türkiye kağıt ithalatını, kağıt tüketimindeki artışa orantılı olarak SEKA'nın ve özel sektörün kapasite artırımı yıllarında yaşadığı düşüslere rağmen ton bazında arttırmıştır. Kağıt ithalatı 1937'den itibaren SEKA'nın ve 1958'den itibaren özel sektörün kağıt imalatları devreye girmesinden sonra çok dalgalı bir seyir izlemeye başlamıştır. Kağıt ithalatı ilk defa 1946 yılında piyasadaki üstünlüğünü SEKA'ya kaptırarak tüketimdeki %50 oranından geriye düşmüştür. 1953 yılından sonra ise 1993 yılına kadar ton bazında SEKA'nın üretimini hiçbir zaman geçemeyecektir. Kağıt ithalatı 1988 senesindeki büyük SEKA greviden sonra boşluk oluşan Türkiye pazarında daha sağlam bir şekilde yer tutmaya başarmış ve

bu tarihten itibaren her yıl rekor tazeleyerek bir daha düşmemek üzere yükselişini devam ettirmiştir (BYDK,1937-1994; Bkz.Grafik:9).

Grafik 9: Türkiye’de Kağıt İthalatı (TON)

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990

Türkiye’nin kağıt ithalatı 1970 yılında 99,385 ton olmuştur. Bu tarihten itibaren ithalat rakamları SEKA’nın yeni müesseseleri devreye girdikçe ve özel sektör imalatının artışlarıyla 1987 senesine kadar aynı rakamlara geri gelememiştir. Yıllara sâri olarak dalgalanmalar göstermiş ancak 1988 yılından itibaren düzenli artış trendine girmiştir. 1971 yılında 99,385 tondan 36,658 tona gerileyerek çok sert bir düşüş yaşamıştır. Bunun sebebi 1970 yılında faaliyetlerine başlamış olan SEKA Çaycuma Müessesesinin tam kapasitesine yaklaşarak 41,396 ton üretim yapmasıdır. Buna ek olarak yeni kurulmuş olan SEKA Dalaman Müessesesinin 926 tonluk ilk imalatı ve SEKA Aksu Müessesesinin 3361 tonluk ilk imalatı da piyasaya girmiştir. Özel sektörde bu sene imalatını iki katına yakın arttırarak 17,470 tondan 31,938 tona çıkmıştır (Bkz.Grafik:9).

İthalat 1971 yılından 1976 yılına kadar 50 bin ton bandının altında kalmıştır. 1976 senesinde ise bir önceki seneye göre, hem SEKA üretimi çok az artmasına, hem de özel

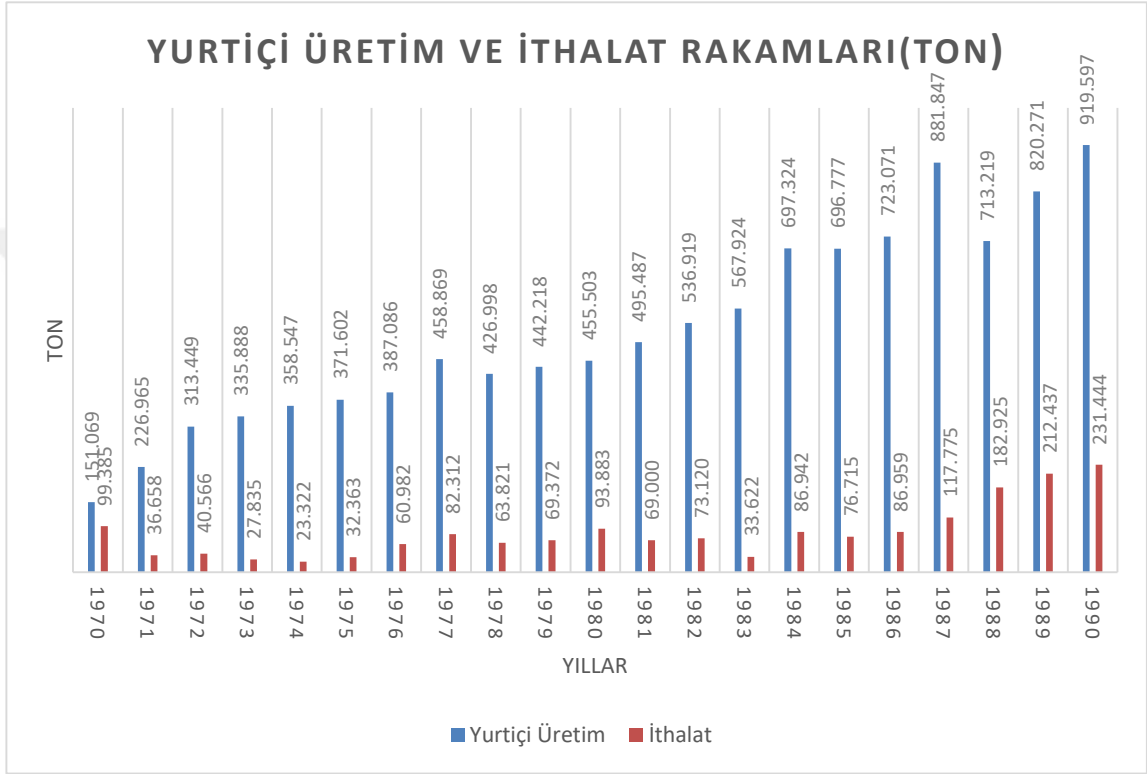
sektör üretimini %20 den fazla arttırmış olmasına rağmen ithalat iki katına yakın artış göstererek 60,982 tona yükselmiştir (Bkz.Grafik:9).

1976 yılından itibaren dalgalı bir seyir izleyen ithalat miktarı 1983 yılında çok sert bir düşüş yaşayarak 73,120 tondan 33,622 tona gerilemiştir. SEKA'nın üretim miktarı da 5,000 ton düşmüş olmasına rağmen, özel sektör üretimi 36,000 ton arttırarak boşluğu doldurmuştur. 1983 yılından itibaren 1985 yılındaki ufak bir düşüş hariç olmak üzere ithalat istikrarlı bir şekilde artmaya devam etmiştir. 1988 yılı ithalatın eski ihtişamlı günlerine dönmeye başladığı yıl olmuştur. Bunun sebebi SEKA işçilerinin sendikası olan Türk-İş'e bağlı Selüloz-İş'in hükümetle yapılan maaş zammı görüşmelerinde anlaşma sağlanamaması dolayısıyla genel grev kararı almasıydı. Bu grev 6 Eylül 1988 tarihinden 14 Ocak 1989 tarihlerine kadar 132 gün sürmüş olup, SEKA'nın 1988 imalatına büyük darbe vurmuştur ve özel sektör üretimi de bu yıl %1'lik düşüş yaşayarak 349,433 tondan 345,948 tona gerilemiştir. İthalat bu yıl 182,925 ton olarak gerçekleşerek miktar olarak 1969 yılındaki Türkiye Cumhuriyeti kağıt ithalatı rekorunu geçmiş ve bu tarihten sonra düşme yaşamaksızın her sene bir önceki seneki kendi miktar rekorunu geçerek yükselmeye devam etmiştir (BYDK,1969-1990; Özveri, Murat.Selüloz-İş Dergisi, Eylül 1990, s.10; Bkz.Grafik:9).

3.1.3.1. Yurtiçi Kağıt Üretiminin İthalatı Karşılama Oranı

SEKA kağıt fabrikasının ilk üretim yılında Türkiye'nin %100 olan kağıttaki ithalat oranını, ihtiyaç olunan kâğıdın yüzde 25,5'ini üreterek yüzde %74.5'e geriletmiştir. 1946 yılında ise ilk defa ithalattan fazla kağıt üretimi gerçekleştirerek Türkiye kağıt tüketiminin %67'sini karşılamıştır. Kağıt ithalatı sadece 1950,1952 ve 1953 yıllarında SEKA kağıt fabrikasının imalatından fazla olmuştur. 1953 yılından sonra ithalat hiçbir zaman iç üretimi, özel sektöründe üretimi sayesinde, geçememiştir. 1958 yılından itibaren Türkiye'de özel sektörde çok düşük oranlarda da olsa kağıt imalatına başlayarak ithalatı karşılama oranına zamanla büyük katkılar yapmıştır. (BYDK,1937-1990; Bkz.Grafik:10).

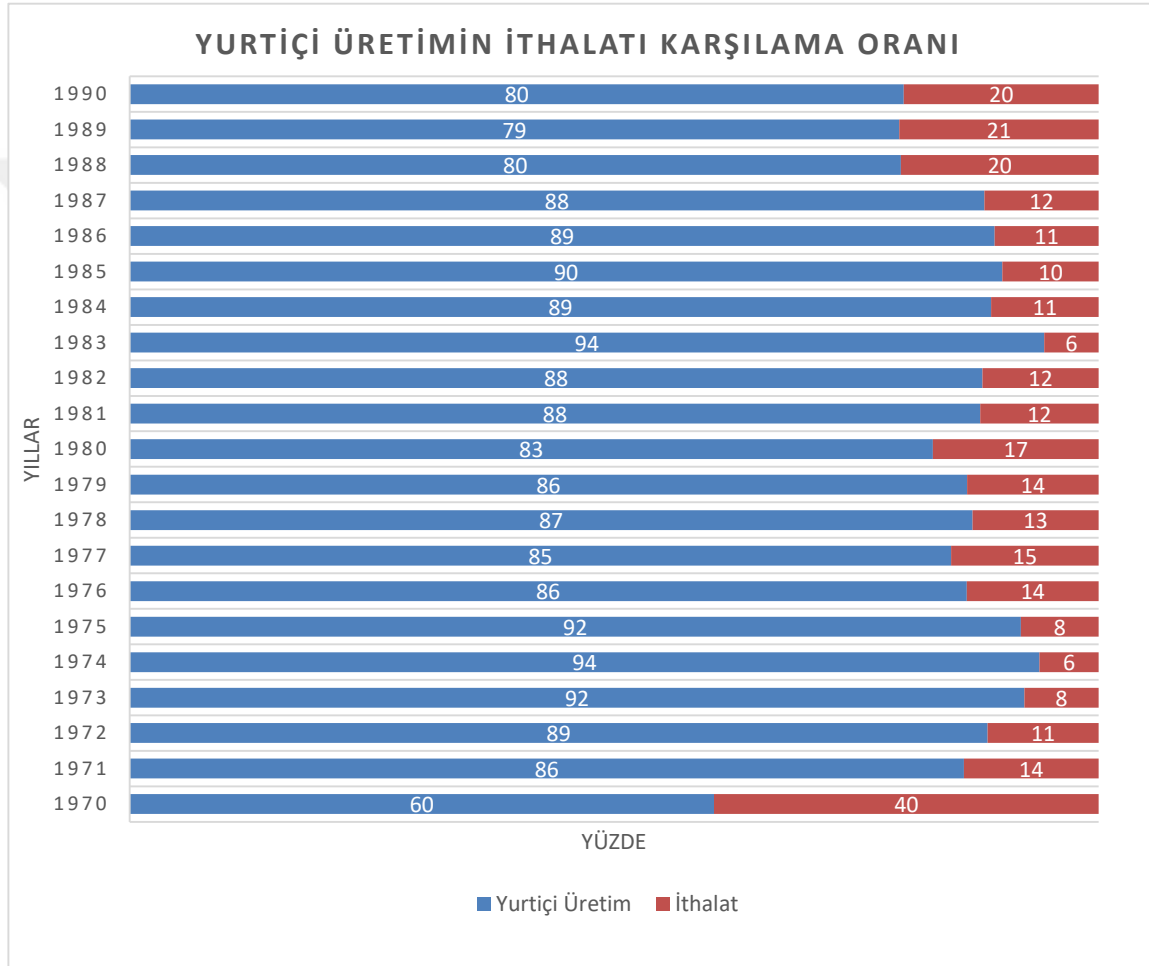
Grafik 10: Türkiye’de Toplam Yurtiçi Üretim ve İthalat Rakamları

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990

1970 yılında 151,069 ton olarak gerçekleşen yurtiçi toplam üretim rakamına karşın ithalat 99,385 ton olarak gerçekleşmiştir. 1971 yılından itibaren SEKA’nın yeni müesseseleri devreye girdikçe ve özel sektör kapasitesi arttıkça ithalat 1970 yılı tonaj rakamına ancak 1987 yılında yeniden ulaşabilecektir. 1987 yılında 117,775 tonla 1970 yılı tonaj rakamını geçmiş olan ithalat, bundan sonraki her yıl kendi rekorunu tazeleyerek yükselmeye devam edecektir. İthalatın bu yıllar içinde tonaj olarak en düşük olduğu yıl 23,332 tonla 1974 yılıdır. 1988 yılında ise 182,925 tonla 1969 yılı ithalat tonajını geçerek kendi tonaj rekorunu kırmıştır. (BYDK,1969-1990; Bkz.Grafik:10).

Grafik 11: Türkiye’de Toplam Yurtiçi Üretim ve İthalat Rakamları Oranı

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990.

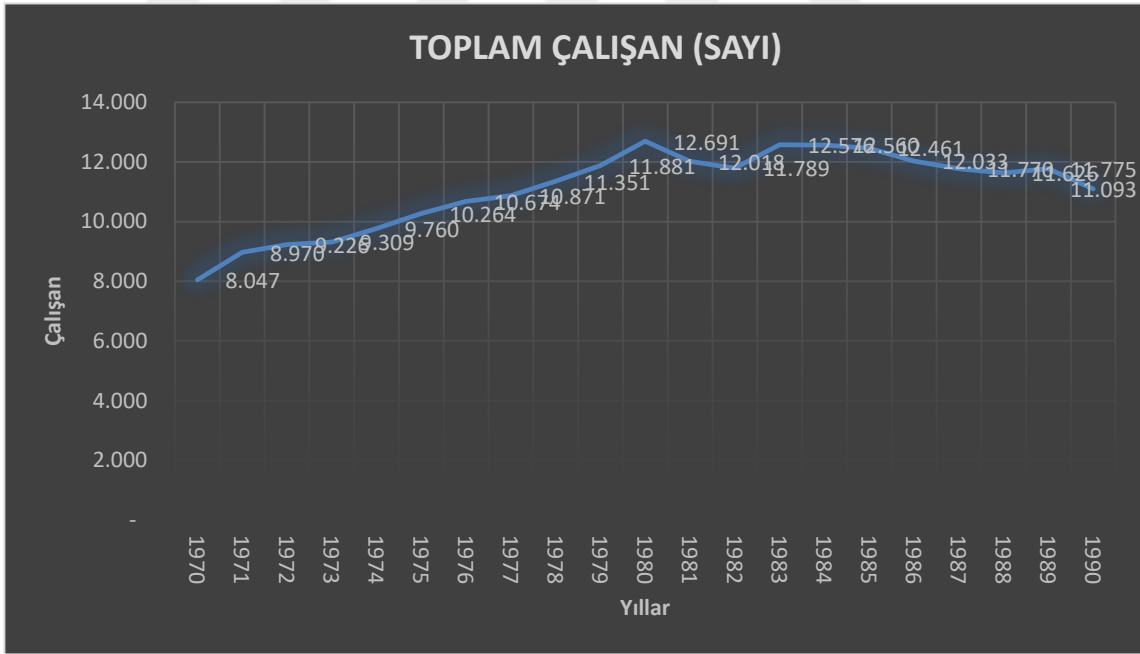
İthalat SEKA'nın açılması ve özel sektörün devreye girmesiyle ithalat oranlarını düşürmeye başlamıştır. 1970 yılına yüzde 40'lık bir Pazar payı ile giren ithalat SEKA'nın yeni müesseseleri devreye alındıkça ve özel sektör üretim kapasitesi yıllar içinde arttıkça düşme eğilimine girecek ve bu yirmi yılda asla bu kadar büyük Pazar payına erişemeyecektir. 1970 ve 1990 arası önce 1974 yılında sonra 1983 yılında ithalat Türkiye

kağıt piyasasında %6 ile en düşük yüzdelik oranına düşmüştür. (BYDK,1970-1990; Bkz.Grafik:11).

3.2. SEKA'da Çalışma Hayatı

SEKA kurulduğu günden itibaren Türkiye'nin en önde gelen sanayi kuruluşlarından biri olmuştur. İşçi sayısının çok az olduğu cumhuriyetin ilk yıllarında büyük sayıda işçi çalıştırmıştır. İlerleyen yıllarda çalıştırdığı işçi ve memurlara sözleşmeli memurlarda eklenmiştir. İşçilerin haklarını sendikalaşma sayesinde tam alabildiği, işe girebilmenin çok önemli olduğu bir müessese olarak Türkiye ekonomisine çok önemli katkıları olmuştur (BYDK,1937-1990; Bkz.Grafik:12).

Grafik 12: SEKA'nın Toplam Çalışan Sayıları

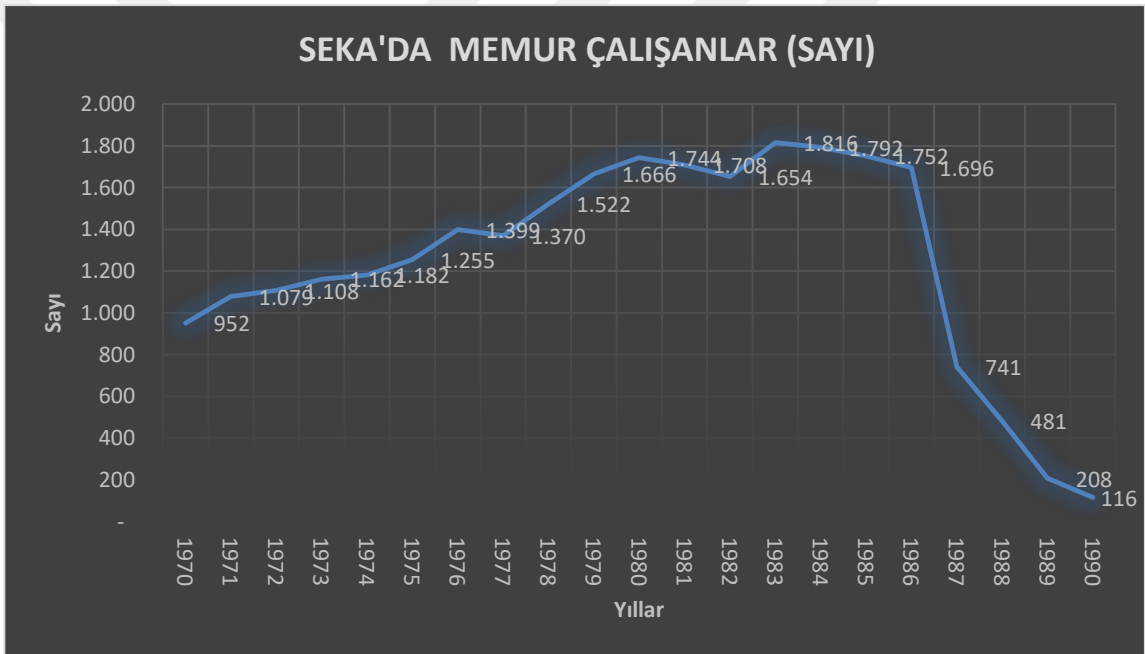

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990.

SEKA çalışanları memurlar ve işçilerden oluşmaktaydı. 1987 yılında memurluktan sözleşmeli memurluğa hak kaybı olmaksızın geçme imkanı çıkınca, bu kadrolara

sözleşmeli personel çalışanları da eklenmiştir. 1970 yılında 8,047 toplam çalışanı olan SEKA, 1980 yılındaki 12,691 çalışan sayısı ile tarihinin zirvesini yaşamıştır. Bu tarihten sonra dalgalı bir seyir izlemekle beraber çalışan sayıları düşme trendine girmiştir ve SEKA 1990 yılını 11,093 çalışanla kapatmıştır (BYDK,1970-1990; Bkz.Grafik:12).

Grafik 13: SEKA’da Memur Çalışan Sayıları

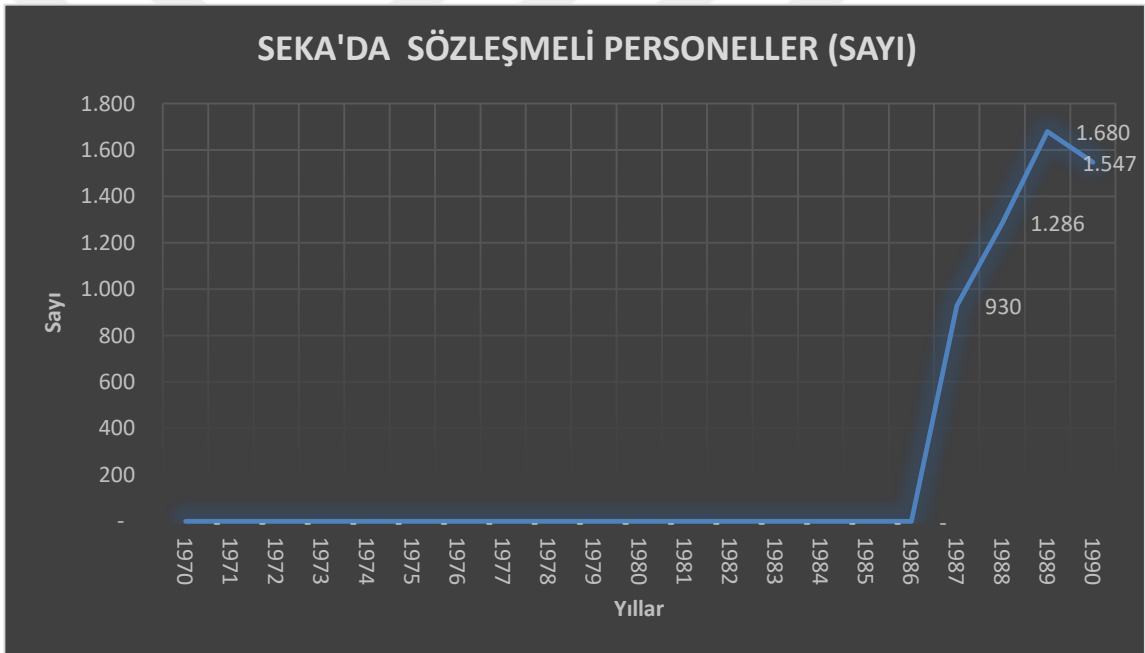

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990

1970 yılında SEKA’da çalışan memurların sayısı, Çaycuma müessesesinin açılmasıyla bir önceki yıla göre %72 artışla 555’den 952’ye çıkmıştır. 1971 de Dalaman ve Aksu müesseselerinin de açılmasıyla her sene idari yönden büyümeye başlayan SEKA 1977, 1981, 1982 ve 1984 yıllarındaki minimal düşüşler hariç olmak üzere memur çalışan sayılarını 1986 yılına kadar devamlı arttırmıştır. 1986 yılında memur sayısı 1696 kişiden 741 kişiye düşmüştür. Bunun sebebi 28.02.1978 tarihinde kanunlaşmış olan Sözleşmeli Personel Çalıştırılması Kanunu uyarınca, SEKA yönetim kurulunun 15 Ocak 1987 yılında

aldığı 33 numaralı karardır (Resmi Gazete,28.02.1978). Bu kararla “SEKA Sözleşmeli Personel Yönetmeliği” yeniden düzenlenmiş ve memurların sözleşmeli personel statüsüne geçişine imkân tanınmıştır (BYDK. 1987: s. 8-15). Bu uygulama neticesinde memurların sözleşmeli personelliğe geçişleri başlamış ve 1986’da 1696 olan memur çalışan sayısı 1990 yılında 116’ya düşmüştür (BYDK,1970-1990; Bkz.Grafik:13).

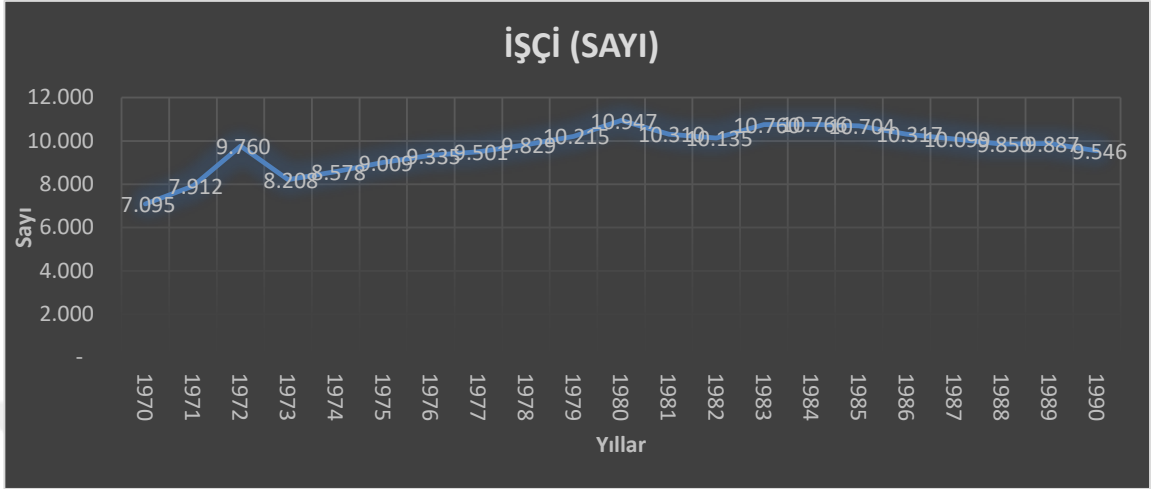
Grafik 14: SEKA’da Sözleşmeli Personel Sayıları

BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990

SEKA’da sözleşmeli personel uygulaması SEKA yönetim kurulunun 1987 yılında aldığı kararla başlamıştır. Memurluk maaşından daha iyi maaş sunan sözleşmeli personel statüsü, üstte alınan karar sayesinde memurların hak kaybı yaşamadan geçebilecekleri bir konuma yükselmiştir. Bu durumdan dolayı 1987 yılından 1990 yılına kadar SEKA memur çalışanlarının çoğu sözleşmeli personelliğe geçmiştir. 1990 yılındaki 1680 den 1547 kişiye gerilemesi emeklilik işlemleri nedeniyle (BYDK. 1987; BYDK,1970-1990; Bkz.Grafik:14).

Grafik 15: SEKA'da İşçi Sayıları

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990.

Fabrika işçi demektir ve SEKA kurulduğu günden itibaren Türkiye iş gücü piyasasının önemli bir aktörü olmayı başarmıştır. SEKA müesseselerinin bulunduğu İzmit, Dalaman, Akdeniz, Çaycuma, Aksu, Balıkesir, Kastamonu, Afyon, Bolu gibi il ve ilçeler için ise ekonomik hayatın ortasında yer almıştır ve bu beldelere büyük katkılar sunmuştur. 1969 yılında 5,140 işçiyle çalışan SEKA, Çaycuma müessesesinin açılmasıyla 1970 yılında 7,095 işçiyle ulaşmıştır. 1971 yılında açılan dalaman ve Aksu müesseselerinin tam kapasiteye geçmesiyle işçi sayısı 1971'deki 7,912 sayısından. 1972 senesinde 9,760 sayısına çıkmıştır. 1972'den 1979 senesine kadar 8-9 bin bandında gezinen işçi sayısı, bu sene 10 bin barajını geçerek 10,215 olmuştur. SEKA çalışan sayıları bir daha bu rakama asla gelemeyecektir. 1979 senesinden 1988 senesine kadar 10-11 bin arasında seyreden işçi sayısı dokuz yılın ardından 1988 yılında 9,850 olarak 10 binin altına gerilemiştir. 1990 senesinde ise işçi çalışan sayısı 9,546 olmuştur (BYDK,1970-1990; Bkz.Grafik:15).

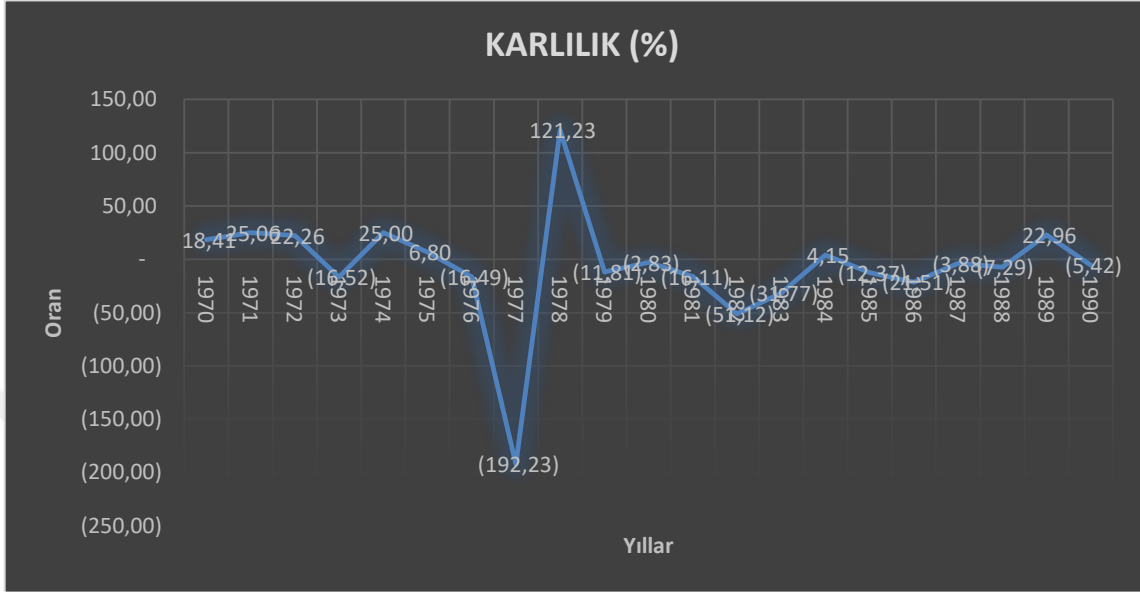
3.3. SEKA'DA KÂRLILIK VE VERİMLİLİK

3.3.1. SEKA'nın Kârlılığı

SEKA kurulduğu 1936 yılından itibaren kârlı bir kuruluş olmayı becermiştir. 1970'li yıllara kadar sadece 1946,1949 ve 1950 senelerinde %7'yi geçmeyen cüzi zararlar etmişti. Ancak 1970'lerde siyasi arenadaki çalkantılar, devamlı hükümetlerin değişmesi ve siyasi iradenin SEKA'ya müdahaleleri sebebiyle SEKA'nın en üretken yılları bitmek bilmeyen zararlarla dolu olarak geçecektir(BYDK,1936-1990; Bkz.Grafik:16).

SEKA'nın kâra geçmesi önündeki en büyük engel siyasi iradenin müdahaleleri olmuştur. Gerek SEKA'yı bir işçi doldurulacak kurum gibi görülmesi, gerekse piyasada kağıt fiyatlarını sabit tutmak amacıyla SEKA'ya maliyetinin altında kağıt sattırılması ve gerekse sıkça değişen hükümetler nedeniyle sürekli SEKA üst yönetimin değiştirilmesi nedenleriyle imalat rekorları kıran SEKA 1970-1990 dönemini hemen hemen her sene zararlarla kapatacaktır. Kendi satış fiyatını belirleyemediği için zarar etmesi durumunun bir örneğini vermek gerekirse; SEKA 1977 yılını zararla kapatmıştır. Bunun nedeni ise yıl boyunca yapılan kağıt satışlarının zararına yapılmasıydı. Çünkü kağıt fiyatları 25 Şubat 1974 yılında tespit edilmişti. Orman ürünleri fiyatlarında artış olması halinde kağıt fiyatlarının da yenilen belirleneceği kararlaştırılmış olmasına rağmen, bu yapılmamıştı. Bakanlıklar arası Ekonomik Kurul tarafından 1976 yılı ağustos ayında alınan bir kararla, iğne yapraklı tomruğun metreküp fiyatı 310 liradan 558 liraya % 80 oranında artırılmış buna karşılık kağıt fiyatlarında hiçbir değişiklik yapılmamış ve SEKA ürettiği kağıdı 1974'de belirlenen satış fiyatından zarar ede ede satmaya devam etmek zorunda kalmıştır. (BYDK,1970-1990; Bkz.Grafik:16).

Grafik 16: SEKA'da Kârlılık

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990.

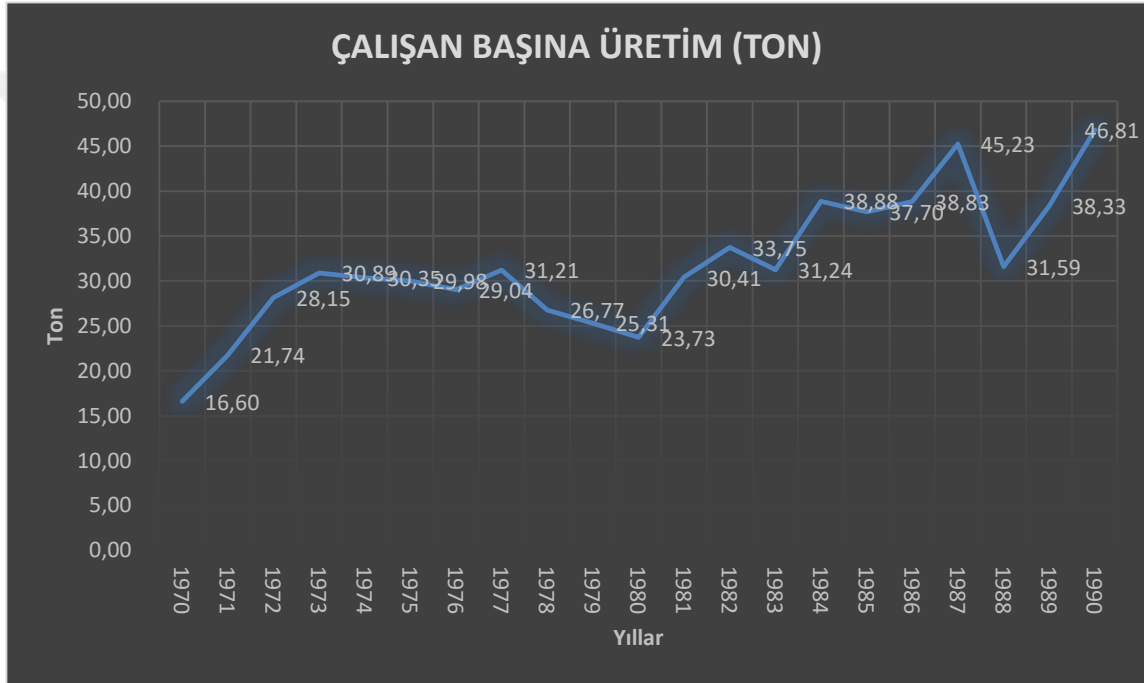
1970 yılını % 18 kârla kapatan SEKA 1971 ve 1972 yıllarını da %20 dolaylarında kârlarla kapatmıştır. 1973 yılında %16'lık bir zarar etmiş ancak 1974 ve 1975 yıllarını kârla kapatmıştır. Ancak 1976 yılından itibaren kâr ettiği yıllar sadece 1978, 1984 ve 1989 yılları olacak diğer bütün yıllarda zarar edecektir. SEKA rekor zararını 1977 yılında yaşayacaktır. Artan hammadde fiyatlarına rağmen SEKA'nın ürünlerine zam yaptırmayarak 1974 fiyatlarıyla ürünlerini satmasını zorlayan siyasi irade sebebiyle SEKA bu yıl öz sermayesine göre %192 oranında zarar edecektir (BYDK,1970-1977; Bkz.Grafik:16).

24 Ocak 1980 kararlarından sonra, SEKA ürünlerinin temel mal kapsamından çıkarılması üzerine, 1981 yılı başında hazırlanan yeni Satış Yönetmeliği esaslarına göre satışlar sürdürülmüştür. Ancak bu değişikliğe rağmen birlikte, SEKA ürünleri için maliyetlerin üstünde satış fiyatı tespiti ya da satış fiyatlarının serbest piyasa koşullarına göre belirlenmesi, gerek bu ürünlerin ülke ekonomisindeki kültürel ve ekonomik önemi, gerekse siyasi idarenin yıllar boyunca yerleşmiş olan kağıt fiyatlarını düşük tutma teamülü nedeniyle yeterince mümkün olmuyordu. Üstelik fiyat tespitinde gecikmeler oluyor,

maliyetlerin üstünde tespit edilecek fiyatın ithal fiyatları karşısındaki avantajsız durumu satış ve pazarlama faaliyetlerini etkiliyordu (BYDK, 1982).

3.3.2. SEKA'da Verimlilik

Grafik 17: SEKA'da Verimlilik

Kaynak: BYDK SEKA ve Müesseseleri Raporları, 1970-1990.

SEKA'da çalışan başına üretim rakamlarına baktığımızda 1970 yılında 16,6 ton olarak gerçekleşmiş olan verimlilik 1973 yılında yeni açılan Dalaman, Çaycuma ve Aksu müesseselerinin tam kapasitelerine yaklaşmalarıyla 30,89 tona çıkarak büyük bir sıçrama gerçekleştirmiştir. 1970'lerin ikinci yarısı siyasi iradenin SEKA'yı bir işçi bulma kurumu olarak değerlendirmesi sonucu artan çalışan sayılarına rağmen verimlilik düşmüştür. 1980 yılında kişi başına 23,73 ton olarak gerçekleşen verimlilik bu yıldan itibaren yeniden yükselmeye başlayarak 1981 yılında 30,41 ton ve 1982 yılında 31,24 ton olarak kendi rekorunu tazelemiştir. 1980'li yılların KİT'leri karlılığa geçirme, geçemiyorsa satma veya kapatma düşüncesi sebebiyle yapılan sıkıştırmalar neticesinde 1987 yılında verimlilik

45,23 ton olarak gerçekleşmiş ve SEKA kendi rekorunu kırmıştır. 1988 yılında yaşanan büyük SEKA grevinden dolayı 1988 yılında verimlilik 31,59 tona gerilemiş ama toparlanarak 1990 yılında 46,81 ton olarak tekrar rekor kırmıştır. (BYDK,1970-1990; Bkz.Grafik:17).

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk sanayi kuruluşlarından biri olan SEKA ülke ekonomisine yaptığı katkılarla gelişmekte ve kalkınmakta olan Yeni Türkiye'nin mihenk taşlarından biri olarak Cumhuriyet Tarihi'ndeki vazgeçilmez yerini almıştır. SEKA kurulduğu 1936 senesinden tamamen kapandığı 2005 senesine kadar ülke için katma değer üreten öncü sanayi kuruluşlarından biri olmuştur. Kurulduğu yılda kağıt ihtiyacının tamamını yurtdışından ithal ederek temin etmek zorunda olan Türkiye'nin dışa bağımlılığı bitirme çabalarının en önemli ve başarılı örneklerindendir. Daha kurulduğu yıl yaptığı üretimle Türkiye kağıt tüketiminin %25 kadarını temin eden SEKA, kağıt ithalatına ilk darbesini vurarak %100 olan ithalatın tüketimi karşılama oranını %75'e geriletmiştir. 1946 yılında kağıt ihtiyacının yüzde elliden fazlasını karşılayarak Türkiye için bir gurur vesilesi olmuştur. 1953 yılından SEKA için her şeyin zorlaştığı 1993 yılına kadar her sene ithalattan fazla üretim yaparak kuruluş amacına yıllarca en iyi şekilde hizmet etmeyi başarmıştır.

1970'li yıllar SEKA'nın şahlanış yılları olarak tarihteki yerini almıştır. Kurucu bürokratların en büyük hayalleri olan memleketin her yanındaki atıl duran hammaddeyi ülke ekonomisine kazandırma emeli bu yıllarda gerçekleşmeye başlamıştır. 1970 yılında Muğla Dalaman müessesesi, 1971 yılında önce Zonguldak Çaycuma sonra Giresun Aksu müesseseleri kuruluşları tamamlanmış ve üretime başlamışlardır. Bu yeni müesseselerle SEKA 120 bin ton civarında olan kapasitesini 300 bin tonlara çıkararak her yıl artan yurtiçi kağıt ihtiyacını karşıladığı gibi Osmanlıdan beri memleketin hüznünlü bir yarası olmuş olan ithal kağıda muhtaç ülkenin ithalatını %6'lara gerileterek bir övünç kaynağı olmuştur.

SEKA için 1980'li yıllar, rekorlara imza attığı yetmişlerin hızıyla başlamıştır. 70'li yıllarda planlanmış ve temelleri atılmış yeni müesseseleri olan Balıkesir müessesesi 1981 yılında, Mersin Akdeniz müessesesi 1983 yılında, Afyon, Kastamonu ve Bolu müesseseleri 1984 yılında açılarak, SEKA'nın 300 bin tonlarda olan üretimini 500 bin tonlara çıkarmasını sağlamıştır. Ancak 1980'li yıllar dünyada esen neo-liberalizm rüzgarının Türkiye'ye de geldiği ve devlet eliyle imalatın gereksiz olduğu düşüncesinin yayıldığı yıllardır. KİT'leri özel sektöre devri veya kapatılması düşüncesi yayılmaya

başlamıştır. Bundan dolayı SEKA için artık yeni yatırımların önü kapatıldığı gibi mevcut işletmelerin de modernize edilmesi, yenilenmesi projeleri rafa kaldırılmıştır.

SEKA 1990'lı yıllara yaklaşırken olanca büyüklüğüne ve devasa imalat rakamlarına rağmen yavaş yavaş güçten düşmeye başlamıştır. 1988 yılında yaşanan ve 132 gün süren büyük SEKA grevi ise ülkedeki kağıt sektörünün bütün dengelerini alt üst edecektir. SEKA ilk defa birincilik tahtından düşecek ve önlemesi için kurulduğu ithalat SEKA'nın boşalttığı piyasayı sağlam bağlantılarla tekrar kendine çevirmeye başlayacaktır. SEKA için 1990 yılından sonrası ise bir devin ölüm çırpınışları olarak tarihe geçecektir.

SEKA Kağıt İşletmeleri kurulduğu ilk yer olan Kocaeli için ekonomi ve sanayi alanındaki hatırı sayılır katkılarının yanı sıra; sosyo-kültürel faaliyetler kapsamında varlığını sürdüren SEKA Sineması, SEKA Tiyatrosu ve bir dönem yayın yapan SEKA Radyosu ile kentin sosyal ve kültürel yaşamına derinden eden ve İzmit ilçesine ruhunu veren bir merkez olmuştur. Fabrikanın İzmit için taşıdığı önem, günümüzde de kentin her yerinde görülebilmektedir. SEKA İlkokulu, SEKA Camii gibi SEKA adını taşıyan otobüs durakları, karayolu tüneli, cami, park, hastane gibi halkın yaygın kullanım alanındaki noktalar bunun kanıtıdır.

Kurulduğu hemen hemen her il ve ilçede olduğu Kocaeli için de ilk sanayi kuruluşu, hem bir istihdam kaynağı hem de sosyal yaşamı inşa eden, bugün için bile yenilikçi bir çok kavramı hayata geçiren SEKA, kentlileri; sinema, tiyatro, radyo, yazlık tesis, ve spor kulüpleriyle tanıştırmıştır. SEKA'da var olan misafirhane, lojman, lokal, dinlenme kampı, dernek, revir, kreş, yemekhane ve spor salonları ortak bir yaşam alanı oluşturur. Bu yaşam alanını kullanan personeller arasında filizlenen ve gelişen dayanışma anlayışı, SEKA'lılık bilincinin temelini oluşturur. SEKA Çocuk Dostları Derneği, SEKA Bandosu, SEKA Radyosu, SEKA POSTASI ve SEKA Dergisi hep bu bilincin, birlikteliğin ve dayanışmanın ürünleridir.

2005 yılında, özel sektörle mücadeleye dayanamadığı ve kendini yenileyemediği sebebiyle SEKA'nın İzmit işletmeleri kapatılarak mülkiyeti Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, devraldığı SEKA mirasını, endüstriyel dönüşüm projesiyle kent parkı ve kültürel alan yapmak üzere çalışmalara

başlamıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar tamamlanarak 19 Kasım 2006 tarihinde eski SEKA fabrikalarının bulunduğu alanda SEKA Park'ın 1. etap açılışı yapılmıştır. 2007 yılında Kağıt Fabrikası'nın da müzeye dönüştürülmesi kararı alınmıştır. 14 Ağustos 1934 tarihinde temeli atılan ve 06 Kasım 1936 tarihinde açılışı yapılan “Sümerbank İzmit Kağıt ve Karton Fabrikası’nda ilk kağıt üretiminin 80. yılında, 06 Kasım 2016 tarihinde SEKA Kağıt Müzesi’nin açılışı gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

1.KİTAPLAR

(BYDK) Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurumu (1937-1994). (SEKA)Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmesi Raporları (1937-1994). Kocaeli: SEKA Matbaası.

Çelik, Murat (2010). Osmanlı Arşivleri'nde Yalova, İstanbul: Kurtiş Matbaası.

Dölen, Emre (2015). Çin'den Kocaeli'ne Kâğıdın Öyküsü. Kocaeli: SEKA Kağıt Müzesi Yayınları.

.....(2015) Dünyada ve Türkiye'de Kağıtçılığın Öyküsü. Kocaeli: SEKA Kağıt Müzesi Yayınları.

Escourrou, Réne (1958). La fabrication Du Papier. Paris: Librairie Armand Colin.

Hill, Donald R., Ahmad Al-Hassan (1986). Islamic Technology - An Illustrated History. Cambridge: Cambridge University Press.

Kağıtçı, Mehmet Ali (1936). Kağıtçılık Tarihçesi. İstanbul: Kader Basımevi.

.....(1966), Modern Kağıt İmalinin 30'ncu Yıldönümünde Hatırladıklarım ve Düşündüklerim. İstanbul: Halk Basımevi.

Kara, Baki (2005). Türk Kağıt Sanayinin Öncüsü Mehmet Ali Kağıtçı. İstanbul: Sappi Yayınları.

Kocabaşoğlu, Uygur, Aydan Bulutgil, Fahrettin Çiloğlu, İlker Evrim Binbaş, Nesim Şeker, (1996). SEKA Tarihi Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikalarının Tarihsel Gelişimi. İzmit: SEKA Genel Müdürlüğü Yayınları.

Ersoy, Osman (1963). XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Türkiye de Kağıt. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Öcal, Orhan (1971). Kitabın evrimi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Öce, Ubeyd (1950). Mehmed Ali Kağıtçı. İstanbul: Duygu Matbaası.

Sarioğlu, Mehmet (2008). Bir Cumhuriyet Aydını Mehmet Ali Kağıtçı. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Tekin, Şinasi (1993) Eski Türklerde Yazı, Kağıt, Kitap ve Kağıt Damgaları. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Von Hagen, Victor Wolfgang (1972), The Aztec and Maya Papermakers, New York: J.J. Agustin.

Yıldız, Nuray (2021), Eskiçağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın oluşumu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yücel, Erdem (1999). Türkiye’de Müzecilik. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

2.MAKALELER, TEZLER VE BASILI ESERLER

Albayrak, İrfan (2016). “Sembollerden Çiviyazısına Geçiş Ve Yazının Anadolu’ya Gelişi.” Archivum Anatolicum (ArAn)/Anadolu Arşivleri, 10 (2): 15-26.

Anafarta, Nigar (1970). “Yalova Kağıt İmalathanesi.” Hayat Tarih Mecmuası, 1(6), 16-18.

Atılğan, Mehmet (2006). “Antik Çağın en önemli yazı malzemesi: Papirüs.” Bilgi Dünyası, 7 (2), 293-312.

Amar, Zohar (2005). Çev.: Murat Öztürk. “Ortaçağ’da Suriye’de (Eş-Şam) Kağıt Enstitüsü Tarihi.” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Sayı: 42.

Başuslu, Emine (2019). SEKA Aksu Kağıt Fabrikasının Tarihi 1970-2023. Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Binark, İsmet (1996). “Matbaa’nın Türkiye’ye Geç Girişinin Sebepleri.” Yeni Türkiye Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, 96 (12), 1599-1616.

Beydilli, Kemal (2003). “Matbaa.” Türkiye Diyanet Ansiklopedisi, 28: 105-110.

Dalkıran, Ömer (2013). “Kitabın Tarihi.” Türk Kütüphaneciliği Dergisi, 27(1), 201-2013.

Damlıbağ, Fatih (2015). “Hamidiye Kâğıt Fabrikası.” Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 37, 19-60.

Demirtaş, Hasan (2022), “Bir Prototip Kağıt Kesme Makinesi Tasarımı.” Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 11 (1), 217-221.

Dicle, Oğuz, Halis Saygı, Nevin Akpınar (2010). “Kent İçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit Sekapark.” Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt:08, Sayı:02: 35-48.

Ersoy, Osman (1964). “Bursa’da Kağıt Fabrikası Meselesi (XV-XVI Yüzyıl).” Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi- DTCF Dergisi, 22/1-2, s. 101-142.

Faye, Peggy (2008). Les Premières Utilisations Du Papier Comme Outil De Gestion Dans L'administration Angevine Provençale (1295-1350), Yüksek Lisans Tezi, Université Du Québec À Montréal, Kanada.

Göçmen, Muammer (2007). “Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyet’e Katkıları Sempozyumu.” Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 20, 161-167.

Güleç, İsmail (1994). “Osmanlılarda Kağıt ve Kağıtçılık.” Mütferrika Kitabiyat Dergisi, Bahar 1994 Sayı: 2, İstanbul.

Güzel, Dilek (2010). Kentsel Yenileme Bağlamında Endüstri Alanlarının Dönüşümü ve Tarihi Seka Fabrikası Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Hüseynova, Ganire, (2019). “Eski Mısır Krallık Dönemlerinde Sanat Ve Müzik Kültürü Üzerine Kısa Bir İnceleme.” The Journal of Social Science, cilt 3 (5): 122-135.

Kaygusuz, Meruyert, Nuray Olcay Işık, Fatoş Neslihan Arğun (2019). “Parşömen Tarihi Ve Bergama’daki Geleneksel Parşömen Ustaları.” Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 12 (28): 116-1133.

Kartal, Reyhan Çömlekçioğlu (2009). SEKA I. Kağıt Fabrikası’nın Mimari Analizi ve Çağdaş Hayata Adaptasyonu İçin Öneriler. Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.

Köseki, Kadriye (2020). Çivi Yazılı Arşivler. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Küçükali, Rıdvan, Zeynep Taşgın (2017). “Bilim Tarihine Katkısı Yönüyle “Parşömen Kâğıdı.” Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 58: 131-140.

Özen, Zafer (2021). Bir Cumhuriyet Sanayi Örneği Olarak SEKA. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özveri, Murat (1990). “SEKA İşçisi Kimdir?” Selüloz-İş Dergisi, Eylül 1990:10.

SEKA Postası, (1 Eylül 1971, 1 Eylül 1972, 1 Eylül 1975, 15 Ekim 1976, 1 Kasım 1980)

Somer, Şekibe Nihal (2013). “Osmanlı Arşiv Belgelerinin Günümüze Ulaşmasının Nedenleri: Kağıt, Mürekkep ve Cilt Özellikleri.” III. Balkanlar ve Ortadoğu Ülkeleri Muhasebe ve Muhasebe Tarihi Konferansı, 238-274.

Şahbaz, Hüseyin (2021). “1940-2020 Döneminde Nüfusun Eğitim Ve Kültür Özellikleri Açısından Tunceli İlinin Ülkedeki Yeri.” ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED), Sayı 13: 70-106.

Tamgörgü, Ahmet Bulut (2021). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Paçavracı Esnafının Doğuşu ve Gelişimi.” KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi, Sayı: 52: 413-434.

Tunçel, Oğuz (2020). “Kitabın İlk Formu: Mezopotamya’da Kil Tabletler.” Sanat ve Tasarım Dergisi, 2020 HAZİRAN: 305-321.

Türk, Serkan (2017). Cumhuriyet Döneminde Sümerbank'ın Ülke Sanayileşmesindeki Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Üner, Şafak (2016). Merinos Tekstil ve Sanayi Müzesi Envanteri Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Antalya.

Ünver, Süheyl (1962). "XV. Yüzyılda Türkiye'de Kullanılan Kağıtlar ve Su Damgaları." BELLETEN 26 /104: 739-762.

Yurtoğlu, Nadir (2017). "Cumhuriyet Döneminin Öncü Bir Sanayi Kuruluşu: İzmit Selüloz Ve Kâğıt Fabrikaları Müessesesi (1936-1960). Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı: 60, 341-372.

3.ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1.Erişim: 15.05.2023.<https://www.newscientist.com/article/mg23230990-700-in-search-of-the-very-first-coded-symbols/>

URL-2.Erişim:14.05.2023. <https://tr.pinterest.com/pin/2603712269802245>

URL-3.Erişim:10.05.2023.https://www.123rf.com/photo_99843000_ancient-egyptian-hieroglyphs-carved-on-the-stone-wall-in-the-karnak-temple-luxor-egypt.html

URL-4.Erişim:12.05.2023.<https://www.britannica.com/topic/Rosetta-Stone/>

URL5.Erişim:15.05.2023.https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1989-0130-4

URL-6.Erişim:17.05.2023.<https://www.britishmuseum.org/blog/preserving-papyrus-caring-4000-year-old-documents>

URL7.Erişim:18.05.2023<https://twitter.com/bergama2020/status/968748550808047616/photo/1>

URL-8.Erişim:01.05.2023.<https://www.themorgan.org/blog/inside-story-using-x-ray-microtomography-see-hidden-features-manuscript-codex>

URL9.Erişim:01.05.2023.http://www.sumerholding.gov.tr/files/faaliyet_raporlari/sumer_kurulus.pdf,

URL-10.Erişim:01.05.2023. <https://www.sumerholding.gov.tr/tr.aspx>, .
<https://tr.wikipedia.org/wiki/sümerbank>

URL11.Erişim:21.05.2023.<https://www.harita.gov.tr/uploads/files/products/turkiye-mulk-idare-bolumleri-haritasi-1533.pdf>,

URL-12.Erişim: 21.05.2023.<https://www.harita.gov.tr/urun/kocaeli-mulk-idare-il-haritasi/369>

URL-10.Erişim:21.05.2023. , www.earth.google.com

ÖZGEÇMİŞ

İlk öğrenimi İzmit 50. Yıl İlkokulunda tamamladı. Lise ve ortaokul eğitimini Kocaeli Anadolu Lisesinde tamamlayarak 1996 yılında mezun oldu. 2005 yılında Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilgiler Fakültesi Fransızca Kamu Yönetimi bölümünden mezun oldu. Özel sektöre ait çeşitli şirketlerde çalıştı. 2009 Yılında serbest ticaret hayatına başladı.

